

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ANABİLİM DALI

**GİRİŞİMCİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN İŞGÜCÜ PİYASASI DENEYİMLERİ:
FATİH ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

BÜŞRA YILMAZ

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ
ANABİLİM DALI

**GİRİŞİMCİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN İŞGÜCÜ PİYASASI DENEYİMLERİ:
FATİH ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

BÜŞRA YILMAZ

Danışman: DOÇ. DR. MUZAFFER KOÇ

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi 508415021 no'lu Büşra YILMAZ'ın hazırladığı "*Girişimci Suriyeli Sığınmacıların İş Piyasası Deneyimleri : Fatih Örneği*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunması ve sözlü sınavı Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca 28.6.2019 tarihinde saat 10:30'da yapılmış sorulan sorulara alınan cevaplar sonucunda adayın tezinin ...kabulüne... ne OYBİRLİĞİ/ÖYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. Muzaffer KOÇ	Olumlu	
Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN	Olumlu	
Doç. Dr. Abdurrahman BABACAN	Olumlu	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 04/09/2019 tarih ve 2019/16-19 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları
Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. İsmail Safa ÜSTÜN

-Tez Onayı 3 iş günü içinde ıslak imzalı 3 (üç) kopya halinde Enstitüye teslim edilmelidir.

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmamın hem araştırma hem de yazım sürecinde kıymetli yönlendirmeleri ve değerlendirmeleriyle her zaman yol gösterici olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Muzaffer Koç'a; tez yazım sürecimin tüm aşamalarında içgörülü yorumlarıyla farklı bir perspektif sunan İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Alim Arlı'ya ve danıştığım mevzularda göç alanındaki engin bilgilerinden istifade etme şansı bulduğum Türk Alman Üniversitesi Göç ve Uyum Araştırmaları Merkezi Müdürü Prof. Dr. M. Murat Erdoğan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Başta, tez çalışmamın tüm süreçlerinde hiçbir desteğini esirgemeyen ve her zaman teşvik eden Marmara Belediyeler Birliği (MBB) Genel Sekreteri M. Cemil Arslan'a, ihtiyacım olan aşamalarda katkı sağlayan MBB Şehir Politikaları Merkezi Direktörü Ezgi Küçük'e, MBB Göç Politikaları Merkezi Direktörü Burcuhan Şener'e ve editoryal desteği ile yanımda olan MBB Kurumsal İletişim Koordinatörü Hatice Çetinlerden'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam kapsamında yaptığım mülakatlar esnasında ihtiyaç duyduğum her an Arapça bilgisiyle yardımına koşan sevgili dostum Hüseyin Ömeroğlu'na; akademik hayatımdaki yoldaşım, dostum Zeynep S. Demirağ'a; tez yazma sürecini birlikte yaşadığım ve bu çetrefilli yolculukta sürekli dirsek temasında bulunduğum dostum Ayşe Engin'e teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatımda olduğu gibi, tez çalışmam boyunca da manevi desteğini benden esirgemeyen, fedakârlığı ve sevgisiyle yanımda olan değerli annem Sevgi Yılmaz'a, kıymetli anneannem Rabia Durmuş'a ve motivasyon kaynağım biricik kardeşim Kübra Yılmaz'a müteşekkirim.

Aradan uzun yıllar geçse de hâlâ ışığı yolumu aydınlatmaya yeten, genç yaşına rağmen akademik alanda büyük saygınlık kazanmış olan rahmetli babam Fahamettin Yılmaz'a bu akademik çalışmamı ithaf etmek isterim. Kendisine lâyük bir evlat olmak kaygısıyla yazdığım tezimin tüm ilgililere faydalı olmasını temenni ederim.

İstanbul, 2019

Büşra YILMAZ

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Büşra Yılmaz
Anabilim Dalı	: Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Programı	: Ortadoğu Sosyolojisi ve Antropolojisi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Muzaffer Koç
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Mayıs 2019
Anahtar Kelimeler	: Suriyeli Sığınmacı, İşgücü piyasası, Girişimcilik, İstihdam

ÖZET

GİRİŞİMCİ SURIYELİ SİĞINMACILARIN İŞGÜCÜ PİYASASI DENEYİMLERİ:

FATİH ÖRNEĞİ

Suriye iç savaşı nedeniyle 2011 Nisan tarihinde başlayan kitlesel göç hareketine, açık kapı politikası uygulayarak en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke Türkiye'dir. Geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilerin, öncelikli olarak insani ihtiyaçları giderilmiştir. Ancak uzayan savaş süreci, Türkiye'de sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyeliler için sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon politikalarının geliştirilmesini mecburi kılmıştır.

Suriyeli akını, Türkiye ekonomisini de etkisi altına almıştır. Türkiye işgücü piyasasında yaşanan istihdam problemleri, artan işsizlik ve kayıt dışı istihdam Suriyelilerle birlikte piyasada artan olumsuz etkilerdir. Suriyeli girişimciler ise Suriyelilerin piyasada yarattıkları olumsuz etkileri kırmakta önemli rol oynamaktadır.

Çalışma kapsamında, Fatih ilçesindeki girişimci Suriyeliler ile yapılan derinlemesine mülakatlar neticesinde ekonomik büyümeye katkı sunacak olan Suriyeli girişimcilerin iş gücü piyasasındaki olumlu ve olumsuz deneyimleri derlenmiştir. Elde edilen bilgiler, ekonomik entegrasyon sürecinde Suriyeli girişimcilerin Türkiye işgücü piyasasına adaptasyonlarını zorlaştıran birçok engelin bulunduğunu göstermektedir. Çalışma kapsamında derlenen Suriyeli girişimcilerin işgücü piyasasındaki olumsuz deneyimlerine karşılık çözüm niteliğinde öneriler sunulmuştur. Ekonomik entegrasyon sürecinde yaşanan problemlerin çözümü ve aksaklıkların giderilmesi, Suriyeli girişimciler ve Türkiye iş gücü piyasası adına karşılıklı kazanıma imkân tanyacaktır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Būşra Yılmaz
Field	: Sociology and Anthropology of the Middle East
Programme	: Sociology and Anthropology of the Middle East
Supervisor	: Assoc, Prof. Muzaffer Koç
Degree Awarded and Date	: Master- May 2019
Keywords	: Syrian Refugee, Labor Market, Entrepreneurship, Employment

ABSTRACT

LABOR MARKET EXPERIENCES OF SYRIAN REFUGEE ENTREPRENEURS: THE CASE OF FATİH

Turkey has been sheltering the highest number of Syrian refugees due to the open door policy it has implemented in the face of mass migration caused by the civil war which started in April 2011 in Syria. Firstly, the humanitarian needs of Syrian refugees have been fulfilled. However, the prolonged Syrian war has made it a necessity to make social, cultural and economic integration policies for Syrian refugees whose number has reached almost 4 million in Turkey.

Syrian refugee influx also affected Turkey's economy and labor market. Escalating unemployment rates and growing informal economy is among the negative impacts that have deepened with the involvement of Syrian refugees in Turkish labor market. On the other hand, Syrian entrepreneurs play a crucial role in alleviating these unfavorable impacts in the market.

In this study, the positive and negative experiences of Syrian refugees, who would contribute to the economic growth, in the Turkish labor market has been examined. The data and information collected during the study demonstrates that there are numerous obstacles making it difficult for Syrian entrepreneurs to adapt to the Turkish labor market. Solution suggestions for the problems that Syrian entrepreneurs face in the labor market have been developed within the study. The solutions to the problems experienced and elimination of inconveniences in the process of economic integration would provide opportunities for both Syrian entrepreneurs and Turkish labor market.

İçindekiler Tablosu

Sayfa No

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
1. TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ SİĞINMACILARA GENEL BAKIŞ	7
1.1. Göç Hukuku	10
1.2. Türkiye Göç Tarihi	13
1.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Geliş Serüveni.....	17
1.4. Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Yasal Statüsü ve Tanımlanması	20
1.5. Suriyeli Sığınmacıların Demografik Özellikleri.....	25
1.6. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Dağılımı	30
1.6.1.1. Barınma Merkezlerinde Yaşayanlar	30
1.6.1.2. Barınma Merkezleri Dışında Yaşayanlar	32
1.6.1.3. Coğrafi Dağılım.....	34
1.7. Suriye Krizinde Türkiye’de Süreç Yönetimi	38
1.7.1. Süreç Yönetiminde Yaşanan Zorluklar	38
1.7.2. Uluslararası Yük Paylaşımı ve Türkiye.....	40
1.7.3. İdari Yapılanma	43
1.7.4. Geçici Koruma Altındaki Bireylere Sağlanan Hizmetler	46
2. MÜLTECİLİK VE İŞGÜCÜ PİYASASI İLİŞKİSİ	49
2.1. İşgücü Piyasası ve Göç.....	49
2.2. Göç, Eğitim ve İstihdam Arasındaki İlişki	51
2.3. Türkiye’de Mülteciler için İstihdam Hukuku	54
2.4. Suriye Krizinin Türkiye İş Piyasasına Etkileri	58
2.4.2. Mültecilerin İşgücü Piyasasına Dâhil Olma Süreci.....	62

3. SURİYELİ SİĞİNMACILARINTÜRKİYE İŞ PİYASASINDAKİ KONUMU/ YERİ	65
3.1. Çalışma Koşulları	65
3.2. Kadın ve Çocuk İşçiler	67
3.2.1. Kadın Çalışanlar	67
3.2.2. Çocuk İşçiliği	69
3.3. Girişimci Suriyeliler, Sektörel Dağılım ve Fatih Örneği.....	70
3.4. Araştırma Bulguları.....	76
3.4.1. Dil Engeli	77
3.4.2. Diploma Denkliği	78
3.4.3. Sosyal Dışlanma veya Toplumsal Kabul.....	79
3.4.4. Kültürel Çeşitlilik	81
3.4.5. Gelecek Kaygısı.....	82
3.4.6. Suriye- Türkiye İş Piyasası Karşılaştırması.....	83
3.4.7. İş Kurmak için Fatih'in Tercih Edilme Sebepleri	83
3.4.8. İş Kurma Süreci.....	84
3.4.9. Kadın Suriyeli İşletme Sahipleri	84
3.4.10. Suriyeli İşletme Sahiplerinden Öneriler	85
3.5. Bölüm Değerlendirmesi ve Öneriler	85
SONUÇ	88
EKLER.....	91
EK 1 Katılımcılara Ait Kodlar ve Demografik Bilgiler	92
EK 2: Mülakat Formu.....	93
KAYNAKÇA	97

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

<i>Tablo 1: 2018 Yılı İkamet İzni Bulunan Yabancılar.....</i>	34
<i>Tablo 2: Birebir Formülü Kapsamında Türkiye'den AB Ülkelerine Gönderilen Kişi Sayısı.....</i>	41
<i>Tablo 3: İstanbul Geneli Suriyeli Firmaların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları</i>	72
<i>Tablo 4: İstanbul'daki Suriyeli İşletmelerin Sermaye Aralıklarına Göre Dağılımı</i>	73
<i>Tablo 5: İstanbul Geneli Suriyelilere Ait İşletmelerin Türleri</i>	74
<i>Tablo 6: Suriyeli Katılımcılara Dair İşletme Verileri</i>	77

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfusun Dağılım Haritası	4
Şekil 2: Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerdeki Nüfus Dağılımı.....	7
Şekil 3: İl Bazında Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfusun Yerel Halk Nüfusuna Oranı	9
Şekil 4: Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri	19
Şekil 5: Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus.....	26
Şekil 6: Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Nüfusun Kadın-Erkek Dağılımı.....	27
Şekil 7: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Yaş Grubu Dağılımları.....	28
Şekil 8: Türkiye'de Yaşayan Suriyelilerin Suriye'ye Giriş-Çıkış Yapma Sebepleri	29
Şekil 9: Geçici Barınma Merkezlerinde Yaşayan Suriyelilerin Dağılımı	31
Şekil 10: Kamp İçi ve Kamp Dışı Suriyelilerin Hane Halkı Reislerinde Cinsiyet Dağılımı.....	32
Şekil 11: Türkiye'de Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeli Sayısı	33
Şekil 12: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şehir ve Kamp Alanlarındaki Nüfus Değişimi.....	33
Şekil 13: İl Bazında Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus Dağılımı	37
Şekil 14: Yıllara Göre Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranı	53
Şekil 15: Türkiye'de 2007-2018 Yıllarında 15-64 Yaş Arası İşsizlik Oranı.....	59
Şekil 16: İlçe Bazında Suriyeli İşletme Sayısının Toplam İşletme Sayısına Oranı.....	62
Şekil 17: İş Aramayan Suriyeli Kadınların İş Aramama Gerekçeleri	69
Şekil 18: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Sayısı ve Suriye Ortak Sermayesi Miktarı (Milyon TL)	71
Şekil 19: İstanbul İçi İlçe Bazında Suriyeli İşletme Sayısı	75
Şekil 20: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	92

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CCTE	Conditional Cash Transfer for Education
DSP	Durable Solution Platform
ECHO	European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi
ESSN	Emergency Social Safety Net- Acil Sosyal Güvenlik Ağı
FRIT	Facility for Refugees in Turkey
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
GİGM	T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IDMC	International Displacement Monitoring Center
ILO	International Labour Organization- Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	International Organization for Migration – Uluslararası Göç Örgütü
IRC	International Rescue Committee
İGAM	İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İNGEV	İnsani Gelişme Vakfı
İPM	İstanbul Politikalar Merkezi

KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MBB	Marmara Belediyeler Birliği
MC	Milletler Cemiyeti
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
MPM	Migrants' Presence Monitoring
MSB	Mülteci Statüsü Belirleme
ORSAM	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SETA	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SİAD	Suriyeli İş Adamları Derneği
SOHR	The Syrian Observatory for Human Rights –Suriye İnsan Hakları Gözlemevi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UMT	Uluslararası Mülteci Teşkilatı
UNDP	United Nations Development Programme –Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
USAK	Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
WFP	World Food Programme- Dünya Gıda Programı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

İTO	İstanbul Ticaret Odası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
yy.	Yüzyıl
drl.	Derleyen
s.	Sayfa

GİRİŞ

İnsanlık tarihiyle yaşıt göçlerin nedenleri doğa kaynaklı, ekonomik, siyasal veya sosyal olabilmektedir (Keleş,1996). Göçmen kitlenin büyüklüğü olayın boyut ve kapsamını da belirlemektedir. Hayat standartlarını yükseltmekten ziyade yaşayabilmek için yapılan zorunlu göçler bir insanlık dramına neden olmaktadır.

İnsanlık tarihinin en büyük trajedilerinden biri olan Suriye krizi Nisan 2011’de başlamış ve halen devam etmektedir. Yaklaşık 13 milyon Suriyeliyi yaşadığı yerden eden Suriye krizi, geniş bir coğrafyaya yayılan zorunlu göç örneğidir. 22 milyon nüfusa sahip olan Suriye için halkının yarısından fazlasını yer değiştirmek zorunda bırakan bu göç dalgası, II. Dünya Savaşı’ndan sonra görülen en büyük insani krizdir (UNHCR, 2018). Savaşın ne zaman biteceğine dair bir öngöründe bulunulamadığından ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, sığındıkları topraklarda da uzun süren bir bilinmezlik içinde kalmıştır. Suriyelilere ev sahipliği yapan ülkeler, iç savaşın askeri boyutuna müdahalede bulunmasa da ülkelerini terk eden savaş mağdurlarına karşı insani sorumluluk üstlenmişlerdir.

Türkiye, kendisine sığınmak isteyen Suriyelilere “Açık Kapı Politikası” uygulayarak Suriye’deki savaş nedeniyle zarara uğramış bütün sivillere sorgusuzca kapılarını açmıştır. İzlenen açık kapı politikası ile gelen sığınmacılar ilk dönemlerde sınırlarda kurulan mülteci kamplarında kalırken bir süre sonra kampların kapasitesi yetersiz kalmış ve Suriyeliler Türkiye içinde de farklı illere göç etmişlerdir. **Yaşanan krizde Türkiye, politikalarını sürdürülebilir kılmak için süreç içinde yeni politika yapım teknik ve kapasiteleri üretmiştir.**

Türkiye uyguladığı açık kapı politikası ile milyonlarca Suriyeliyi topraklarına kabul etmiştir. Cenevre Anlaşmasında belirlenen hukuki sınırlamalar gereğince Türkiye’de mülteci statüsüne sahip olamayan Suriyelilerin hak ve yükümlülükleri Geçici Koruma Kanunu ile belirlenmiştir. Uluslararası hukuktaki mülteci tanımı baz alınacak olursa, Türkiye’deki Suriyeliler mülteci olarak görülmektedir. Araştırmada; Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi kısıtlama nedeniyle Türkiye’deki Suriyelilerin “mülteci” adlandırılması uygun görülmemiş hukuki anlamından bağımsız olarak sosyolojik bağlamda “sığınmacı” olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin çok küçük bir kısmı, Suriye sınırı illerde bulunan mülteci kamplarında yaşarken, birçoğu geneli yurt geneline dağılarak şehirlerde yaşamayı tercih etmiştir. Türkiye açısından alışılmadık olan bu durum krizin yönetimi için politika enstrümanlarının çeşitlendirilmesini gerektirmiştir. Merkezi yönetimin izlediği politikaların

yanı sıra yerel yönetimlerin de mevzuya dâhil olarak sürdürülebilir projeler geliştirmesini gerekli kılmıştır. Öngörülemeyen bu süreç nedeniyle yerel yönetimler, müdahale yetkileri bulunmayan alanlarda dahi hizmet vermek durumunda kalmışlardır. Sürecin bu denli uzun süreceği tahmin edilemediğinden, Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin statülerinin belirlenmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu nedenle yönetimlerin sorumluluk paylaşımının netleşmesi de zaman almıştır. Günümüzde de sürecin yönetiminin sorunsuz devam ettiği söylenemez. Uzayan savaş süreci, sığınmacıların misafir olarak görülmemesi gerektiğini ve sürdürülebilir politikalar üretilmesinin gerekliliğini göstermiştir.

Hem Suriyelilerin Türkiye'ye hem de Türkiye'nin/Türklerin Suriyelilere adaptasyonunu gerektiren bu sürecin aşılabilmesi adına merkezi yönetim ve yerel yönetimler birçok uyum çalışması yürütmektedirler. Barınma, gıda ve sağlık gibi temel ihtiyaçların giderilmesinin ardından, eğitim ve dil entegrasyonu sürecin temel çalışmaları arasına alınmıştır. Bu çalışmaların düzensiz yapılmasının, verimliliği düşüreceği gibi yeni sosyolojik sorunlar da doğuracağı aşikârdır.

Türkiye'de yaşayan 3,5 milyondan fazla Suriyelinin ekonomik ihtiyaçlarını devamlı olarak dışarıdan aldıkları destekle yürütmesi imkânsızdır. Nitekim projeler kapsamında sağlanan destekler de düşük miktarlarda olduğundan ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayamamaktadır. Dolayısıyla yapılacak araştırmalar ile alandaki sorunların neler olduğu belirlenip ardından iyileştirme projeleri hazırlamak için yola çıkılması kısıtlı bütçelerin daha işlevsel kullanılması adına bir gerekliliktir. Suriyelilerin işgücü piyasasına girme çabalarının ve bu alanda yaşadıkları sorunların ve deneyimlerin kendi gözlerinden değerlendirilmesi ise bu sahalarda yürütülecek çalışmalara temel oluşturması bakımından önemiyet taşımaktadır.

Araştırmanın Temel Amacı ve Hedefi

Türkiye'deki girişimci Suriyelilerin İstanbul iş piyasasına dair olumlu ve olumsuz deneyimlerinin yapılacak derinlemesine mülakatlar ile derlenmesidir.

Yapılan araştırma ile girişimci Suriyelilerin İstanbul işgücü piyasasındaki konumları anlaşılmaya çalışılacaktır. Girişimci Suriyelilerin iş piyasasına nasıl dâhil oldukları, bu süreçte yaşadıkları tecrübeler ve işgücü piyasasına girmek isteyenlere tavsiyelerinin neler olduğu mülakatlar ışığında belirlenecektir.

Suriyelilerin işgücü piyasasına girişimci olarak girme çabalarını ve Suriyeli girişimcilerin bu sahada yaşadıkları deneyimleri kendi gözlerinden değerlendirerek politik

karar alıcılara kaynak sağlamaktır. Mikro düzeyde gerçekleştirilen bu araştırmanın, makro düzeyde belirlenen politikalara ışık tutması beklenmektedir.

Araştırmanın bir diğer hedefi de Türkiye'nin geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik yürüttüğü ve geliştirilecek olan ekonomik politikaların sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilecek sonuçlara ulaşılması hedeflenmektedir. Girişimci potansiyeli taşıyan Suriyelilerin iş piyasasına dâhil olma sürecinde; sağlanması faydalı olacak destek ve teşviklerin neler olduğu belirlenmeye çalışılacaktır.

Sermaye sahibi işveren Suriyeliler vasıtasıyla ekonomik bağımlılığı bulunan sığınmacıların iş gücü piyasasına dâhil edilmesi yönünde politikalar üretilmesi araştırmanın diğer hedeflerindedir. Kendi ekonomik özgürlüğünü elde eden iş yeri sahipleri ekonomik bağımlılıktan kurtulacak, diğer yandan işsiz kesime iş olanağı sağlayacaktır. Sığınmacıların tamamının ekonomik bağımlılıktan kurtulması devlet üzerindeki yükü de hafifleteceğinden karşılıklı kazanıma sebep olacaktır.

Suriye'deki savaş sürecinin nasıl devam edeceği ve ne zaman sonlanacağı bir bilinmezlik içinde olduğundan ülke içinde yaşayan sığınmacılar için kalıcı politikalar üretmek, gelecek adına bir zorunluluktur. Nüfusu milyonları aşan sığınmacılara, bu uzun süreçte maddi devlet desteğinin daimî olarak sağlanması mümkün değildir. Dolayısıyla yürütülecek çalışmaların sürdürülebilirliği büyük önem taşımaktadır.

Bu amaçla; Suriyelilerin iş piyasasına girmesini zorlaştıran engellerin neler olduğu, engelleri nasıl aştıkları ve Suriyeli girişimcilerin iş kurmak isteyenlere önerilerinin neler olduğunu ortaya koymak araştırmanın ana sorunsalını oluşturmaktadır.

Türkiye en fazla Suriyeliye ev sahipliği yaparak aynı zamanda dünyada en çok mülteci bulunduran ülke konumuna gelmiştir. Bunun getirdiği sorumluluklar merkezi ve yerel yöneticiler için temel bir gündem maddesidir. Suriyelilerin bir kısmı ise ekonomik ihtiyaçlarını gidermek için girişimde bulunarak kendi iş yerlerini kurmuş ve sürdürülebilir bir kazanç sağlamıştır. Bu çalışmada; **girişimci Suriyelilerin Türkiye iş piyasasındaki deneyimlerinin gözlemlenmesi amaçlanmıştır.**

Türkiye'de 557.876 kişiye ev sahipliği yapan İstanbul, en fazla Suriyeli'ye ev sahipliği yapan il konumundadır. İstanbul'da yaşayan Suriyeli nüfusun %41'i ise Esenyurt, Bağcılar, Sultangazi, Küçükçekmece, Fatih olmak üzere 5 ilçede yoğunlaşmıştır.

öğrenilmeye çalışılmış ve görüşmeler ortalama 40 dakika sürmüştür. Görüşme yapılan katılımcı grup; gönüllülük esasına göre ve örneklem bölge içerisinde rastgele belirlenmiştir. Araştırma ortak etiği yönergelerince araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların tamamı 18 yaşından büyüktür ve bireysel bilgiler paylaşılmamıştır. Yürütülen araştırmada güvene dayalı ve derinlemesine bilgi alımı sağlanabilmesi adına kalitatif araştırma tekniği tercih edilmiştir. Mülteci-sığınmacı topluluğunun kırılgan bir popülasyon olması nedeniyle konuya dair bilgililer kantitatif teknikler ile alınmamıştır.

Çalışma kapsamında saha içerisinde rastgele belirlenmiş işyeri sahibi Suriyeliler ile yapılan mülakatlarda kadın işverene rastlanılamamıştır. Ancak özellikle soruşturularak iki kadın işveren ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

2011 yılında başlayan Suriye krizi ve yaşanan göç dalgaları üzerine bir hayli akademik çalışma yürütülmüş olsa da değişen politikalar ve her geçen gün değişen veriler nedeniyle bu alanda yapılacak araştırmaların yeni katkılar sunduğu bilinen bir gerçektir. *İşgücü piyasasını değerlendiren araştırmalar arasında Suriyeli girişimcilere dair çalışmaların olmayışı, örneklem grubun girişimciler olarak belirlenmesinde rol oynamıştır. Suriyelilere ihtiyaçlar hiyerarşisince yardım yapıldığından iş piyasasına dair düzenleme ve çalışmaların yapılması yeni yeni gündeme gelmektedir.*

Araştırma Taslağı

Öngörüsü yapılamayan bu karmaşık süreçte, kısa süreli politikalar üretme mantığından sıyrılan Türkiye devleti, Suriyeli sığınmacılar için birçok alanda olduğu gibi ekonomik alanda da sürdürülebilir politikalar üretmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma; yürütülecek çalışmalara katkı sağlayabilecek bir bakış açısı getirebilmesi beklentisiyle yürütülmüştür.

Araştırmanın birinci bölümünde Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılara dair tarihi, hukuki, demografik ve Suriye krizi sonrasında Türkiye’deki süreç yönetimine dair genel bilgiler yer almaktadır. Bu bölümde yer verilen Suriyelilerin Türkiye’deki yasal statülerine ilişkin bilgiler, Suriyelilere dair her mevzuda hukuki dayanak olarak kullanıldığından büyük önem taşımaktadır.

İkinci bölümde ise; Suriyelilerin işgücü piyasası ile olan ilişkilerinin idraki adına iş piyasasına dâhil olma süreçleri, piyasaya olan etkileri ve Suriyelilerin işgücü piyasasında dâhil olabilmesi adına işleyen hukuki süreçten bahsedilmiştir.

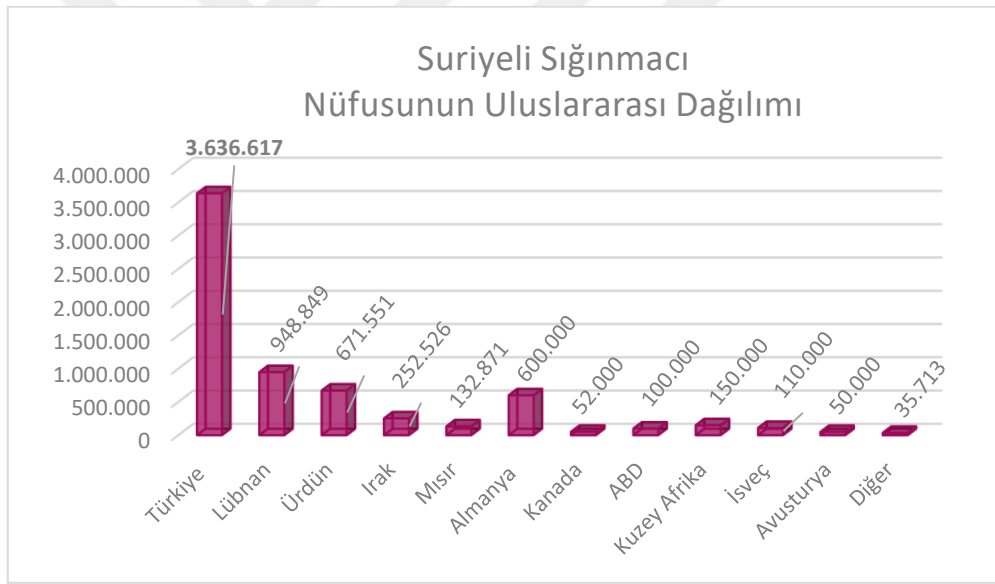
Araştırmanın üçüncü bölümü; Suriyeli girişimcilerin İstanbul işgücü piyasasına dair deneyimlerinin aktarıldığı son bölümdür. Örneklem bölgesine dair bilgiler, Suriyeli sığınmacıların sektörel dağılımları ve beklentileri paylaşılacaktır. Son olarak işgücü piyasası içerisinde ekstra kırılgan olan kadın ve çocuk işçilerin piyasadaki konumları değerlendirilecektir.

1. TÜRKİYE’DE YAŞAYAN SURİYELİ SİĞINMACILARA GENEL BAKIŞ

Suriye’den kaçarak başka ülkelere gitmek zorunda kalan 6 milyonu aşkın Suriyelinin yarısından fazlası sığınmak için Türkiye’ye gelmiştir. Türkiye’ye yönelik ilk göç dalgası Nisan 2011’de başlamıştır. Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası, tercih edilen ülke olmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca, Türkiye’nin Suriye ile 911 km sınırının bulunması ve sığınılacak en yakın ülke olması da bu durumu etkilemiştir. Türkiye’ye sığınan Suriyeli sayısının ivmesi zaman zaman düşük olsa da süreç halen devam etmektedir.

IDMC (Yerinden Edilme İzleme Merkezi) verilerine göre korunaklı bir yer bulana kadar 25 kere Suriye içerisinde yer değiştirmek zorunda kalan Suriyeliler bulunmaktadır. Ülke içinde güvenli yer bulamayarak Ortadoğu ülkelerine sığınmayı tercih edenlerin sayısı ise 5.678.127 kişiye ulaşmış bulunmaktadır. (UNHCR, 2018; <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>)

Şekil 2: Suriyeli Sığınmacıların Ülkelerdeki Nüfus Dağılımı

Kaynak: UNHCR, Total Persons of Concern by Country of Asylum, 13.12.2018

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından “çağımızın en büyük insani acil durumu” (Erdoğan, 2015; s.3) olarak ifade edilen vakada en büyük insani sorumluluğu üstlenen ülke Türkiye’dir. Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası, birçok riski beraberinde getirmiştir ve oluşan maliyetin yönetilmesi için kapasite üretilmesini zorunlu kılmıştır.

Avrupa ülkeleri kendilerine sığınmak isteyen Suriyeli mülteciler için kota belirlerken, Türkiye sığınmak isteyenlere “açık kapı politikası” uygulamıştır. Bu süreçte Türkiye’de yürütülen projelere kısmi destek sağlayan Avrupa ülkeleri, Suriyelilerin Avrupa’ya göç arzusunu azaltmayı hedeflemiştir. BM’nin Bölgesel müdahale desteğine rağmen Türkiye, talep ettiği miktarın çok altında finansal destek alabilmiştir (Dinçer ve diğerleri, 2013, s.37).

Uluslararası toplumun genel itibariyle Suriye krizinde konunun askerî ve siyasi boyutuna azami özen göstermesi, fakat insani gereksinimlerin arka plana atılması uluslararası dayanışmanın yeterli seviyede olmadığına göstergesidir (Dinçer ve diğerleri, 2013, s.38). Sağlık, eğitim, barınma ihtiyaçlarının tam anlamıyla giderilemiyor olması uluslararası toplum için bir zayıflık olduğu kadar gelecek adına da bir risktir.

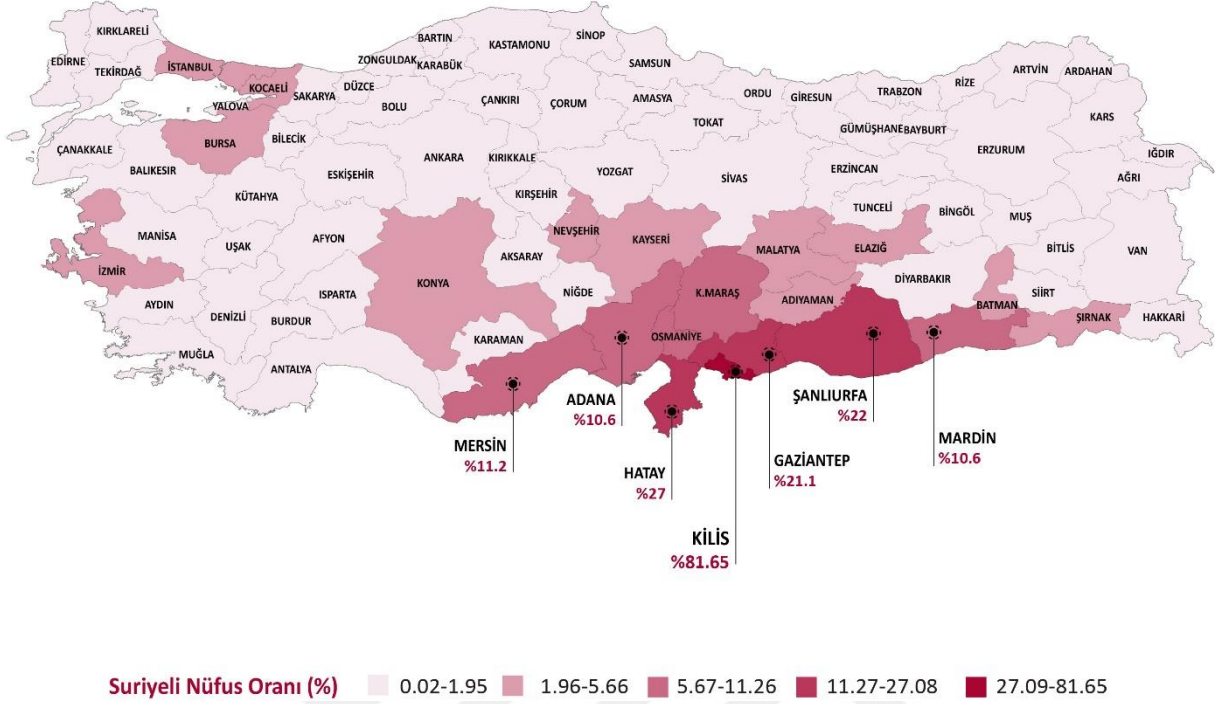
Kabul edilme ihtimalleri fazla olan nitelikli Suriyelilerin, bir kısmı yasal yollarla Avrupa’ya gitmeyi yeğlerken, başka bir kısım ise kaçak yollarla Avrupa’ya ulaşmaya çalışmaktadır.

2014 yılından beri Avrupa’ya ulaşma ümidi ile güvensiz bir şekilde şişme botlarla ülke değiştirmeye çalışan 15.826 Suriyeli Akdeniz’de boğularak hayatını kaybetmiştir. Botların bir kısmı hava şartları ve ağırlık nedeniyle batarken, bazılarının ise Yunan sahil güvenlikleri tarafından delici aletlerle patlatılarak batırıldığı bilgisi haberlerde yer almıştır (Milliyet, 2015). 1 milyon civarı Suriyeli ise mülteci olarak Avrupa ülkelerine gitmiştir (Mülteciler Derneği, Mülteciler Avrupa’ya nasıl Gidiyor?, 2015)

Suriyelilerin büyük bir kısmı Türkiye’yi hedef ülke olarak görürken, bir kısmı Avrupa’ya ulaşma yolunda transit ülke olarak kullanmayı tercih etmiştir.

İnsani yükümlülük gereği uyguladığı açık kapı politikası uygulamasıyla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Mayıs 2019’da yayınladığı verilere göre 3.605.615 kayıtlı Suriyeli geçici koruma altına alınmıştır (GİGM, 2019). Halen Türkiye’de yaşayan nüfusun %4,5’ini Suriyeliler oluşturmaktadır. Bu durum kimi illerde bu sayının altında iken kimi illerde ise oldukça yüksektir. Nüfusunun %81’ini Suriyelilerin oluşturduğu Kilis, Türkiye’de Suriyeli nüfus oranının en yüksek olduğu ildir. 555.951 kişinin bulunduğu İstanbul ise en fazla Suriyeliyi barındıran il olarak başı çekmektedir (GİGM, 2019).

Şehirlere Göre Suriyeli Nüfus Oranı

Şekil 3: İl Bazında Türkiye'deki Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfusun Yerel Halk Nüfusuna Oranı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04.04.2019 (Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi tarafından haritalandırılmıştır)

Suriye'ye yakın Türkiye illerinde artan Suriyeli nüfus, şehirlerin çehresinde dahi değişikliğe yol açmıştır. Kilis gibi yerel halktan ziyade Suriyelilerin fazla olduğu şehirlerde veya her beş kişiden birinin Suriyeli olduğu illerde entegrasyona duyulan ihtiyaç çok yüksek boyutlara çıkmıştır.

Ekseriyetle çoğu mevzuda sıralamanın en üstünde bulunan İstanbul, kalabalık Suriyeli nüfusu nedeniyle de, Suriyeli sığınmacılar üzerine yürütülecek çalışmaların da odak noktasını oluşturmaktadır. En kalabalık Suriyeli nüfusa sahip İstanbul'da ekonomik entegrasyonu destekleyici birçok girişimcilik örnekleri bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında entegrasyon sürecindeki Fatih, Suriyeli esnafının vaziyeti ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.1. Göç Hukuku

Göç eylemi insanlık tarihi kadar eski olsa da sığınma olgusu ve mülteci kavramı M.Ö. 2000'lere dayanmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1010). İnsanlığın varoluşundan itibaren sayısız insanın yaşadığı yeri zorla veya kendi isteği ile değiştirmesine rağmen bu alandaki hukuki düzenlemeler modern devletlerin kuruluşuna dayanmaktadır.

Antik Yunan ve 17. yüzyıl arasında insanların korunması din vasıtası ile gerçekleştirilmiştir. Bu dönemlerde, zulme uğrayan insanlar kutsal mekânlara sığındıklarında hiçbir müdahaleye uğramadan hayatlarına devam edebilmiştir. Avrupa'da 17. yüzyıldan itibaren dinlerin devlet üzerindeki hegemonyasının azalmasıyla birlikte, din olgusu koruyuculuk özelliğini yitirmiş ve bu kural da ihlal edilir hale gelmiştir. Yaşadıkları yeri terk eden insanlar alışlagelmiş koruyucu dini merciinin yerine devletlere sığınmayı alternatif olarak görmüştür (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1010).

14. yüzyıldan itibaren kimlik kazanan göç hareketleri, tarih boyunca siyasal, sosyal, ekonomik ve doğal gerekçelerle yaşanmış olsa da sebebi her ne olursa olsun kitlesel göçlerin etkileri çok daha büyük olmuştur.

15. yüzyılda İspanya'dan kaçıp canını kurtarmak için Osmanlıya sığınan Yahudiler ve Endülüs Müslümanları Osmanlı devleti için ilk büyük sığınmacı hareketidir. Bu dalga modern çağdaki mülteci kavramına oldukça benzese de mülteci kavramının ortaya çıkması 19. Yüzyılı bulmuştur. Alışılmışın dışındaki mülteci akımları Dünya savaşlarının ortaya çıkardığı şartlar nedeniyle 20. Yüzyılda gerçekleşmiştir. 20. Yüzyıla kadar sadece Avrupa'nın iç meselesi sayılabilecek sığınma ve mültecilik meselesi günümüzde tüm kıtalarda etkisini göstererek milyonları etkileyen bir sorun haline gelmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1010).

II. Dünya Savaşı, Sovyetlerden ve Nazi Almanya'sından kaçmaya çalışan milyonlar nedeniyle tarihte örneği görülmemiş kitlesel göçlere sebep olmuştur. Canlarını kurtarmak için yer değiştirmek zorunda kalan milyonlar, mülteciliği çözüm bekleyen uluslararası mesele haline taşımıştır. Mültecilik meselesinin çözümü adına ilk çalışmalar I. Dünya Savaşı sonrasında başlamıştır. 1921'de Uluslararası Kızılhaç örgütü 1 milyondan fazla Rus mülteciye yardım etmiş; Milletler Cemiyeti (MC) mültecilere yardım maksadıyla Yüksek Komiser atamış ve mültecilerin korunmasına yönelik çalışmalar yürütmüştür (Çiçeksoğüt, 2017).

Mülteci hukukuna dair ilk çalışmaların 1920'lerden itibaren MC tarafından en az iki devletin taraf olduğu, mültecilerin hukuki statüsünü tanımlamak amacıyla yapılan

sözleşmelerle başladığı söylenebilir. Birçok devletin farklı çekincelerle imzalamadığı bu sözleşme nedeniyle, göç hukukundaki gelişmeler yavaş seyretmiştir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1015).

II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan Nazi zulmü birçok insanı yaşadığı yerlerden ederek mağduriyetlere sebep olmuştur. II. Dünya Savaşının ardından gerçekleşen yoğun insan hakları ihlalleri mültecilik alanında gelişmeler yaşanmasına temel olmuştur. Hükümetler arası Mülteci Komitesi 1946 yılında görevlerini Uluslararası Mülteci Teşkilatına (UMT) devretmiştir. 1948 yılında da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi düzenlenmiştir. Beyannamenin 14'üncü maddesi “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.” biçiminde düzenlenmiştir (BMGK Kararnamesi, 1949).

Uluslararası korumaya ve çözümlere duyulan ihtiyacın artmasıyla 1950’de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur.

1951’de Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Cenevre’de 26 devlet tarafından kabul edilerek 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede yapılan tanımda Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin iki kısıtlama getirilmiştir. Birincisi, “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesi ile bir tarihsel sınırlama; ikincisi ise “Avrupa’da meydana gelen olaylar” ifadesi ile coğrafi sınırlama getirilmiştir. Ancak taraf olan devletlere mevzusu geçen coğrafi ve tarihi kısıtlamaya beyanda bulunma yetkisi verilmiştir. Sözleşmeye taraf olan devletlerin, BM Genel Sekreterliğine yapacakları bir bildirimle “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ifadesini, “Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” biçiminde kabul ettiklerini belirterek, yükümlülüklerini genişletmeleri mümkündür.“1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” ibaresi ile sözleşmeye taraf olmak isteyen devletler, mülteci statüsünün verilmesi yönündeki yükümlülükleri sınırlandırmak istemelerindedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1017).

1967 Protokolü, mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin herhangi bir sınırlama olmadan mülteci statüsüne kabulleri yönündeki düşünce doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla 1951 sözleşmesinde yer alan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ibaresi sözleşmeden çıkarılmıştır (Odman, 1995, s.41). Böylelikle kısıtlamalar ortadan kalkmıştır. Coğrafi engel beyanı ile taraf olunmasının önüne engel konulmuştur. Ancak 1951’de coğrafi sınırlama ile taraf olan devletlerinin beyanlarının, 1967 Protokolü bakımından da geçerli olması uluslararası uygulamalarda birtakım sorunların sürme ihtimalini

ortaya çıkarmıştır. Mülteci tanımındaki sınırlamaların komple yok edilememesinin tesirleri, BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 428 sayılı Kararı ile kurulan BMMYK'nın, yetki alanının genişletilmesi ile uygulamada tam anlamıyla olmasa da aşılmaya çalışılmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1018).

BM tarafından hazırlanıp uluslararası imzalanan aşağıdaki sözleşmelerin bir kısmı doğrudan, bir kısmı ise dolaylı olarak mültecilik alanındaki sorunların çözümünü amaçlamaktadır:

“1948 Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi”

“1950 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”

“1951 Cenevre Sözleşmesi”

“1966 Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”

“1968 Savaş Suçlarına ve İnsanlığa Karşı Suçlara Kanuni Zamanaşımı Sınırlaması Uygulanmamasına Dair Sözleşme”*

“1973 Vatansızlığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme”

“1980 Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”

“1984 İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme”

“1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”

“2003 Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” (BM, 2019)

2018 Kasım tarihli BMMYK verilerine göre dünya üzerinde toplam 68,5 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. 40 milyon insan zorla ülke içerisinde yer değiştirmiş, 3,1 milyon kişi sığınma aramaktadır. Dünyada mülteci statüsünde ise 25,4 milyon kişi bulunmaktadır (UNHCR, “Figures at a Glance”, 2019). Bu verilere göre dünya üzerinde ortalama her 100 kişiden 1'i yaşam alanından edilmiş ve bununla mücadele etmektedir. Dünyada zorla göç edenlerin sayısı hiç azımsanmayacak bir raddeye ulaştığından göç ve göç hukuku meseleleri ulusal ve uluslararası birçok devletin gündemindedir. Yaşanan sorunların çözümüne dair çalışmaların yapılması ise bir zorunluluk halini almıştır.

1.2. Türkiye Göç Tarihi

Türkiye toprakları, jeopolitik konumu nedeniyle hem göç alan hem de göç veren bir bölge olarak birçok göçe şahitlik etmiştir. Bunun yanı sıra, doğusunda ve güneyinde genel itibariyle ve gelişmişlik düzeyi düşük ve çatışmaların olduğu ülkeler; batısında ise yaşam standartları yüksek ülkelerin arasında köprü gibi görülen Türkiye, geçiş güzergâhı olarak da kullanıldığından transit göçlerin de yaşandığı bir bölge konumundadır (GİGM, “Göç Tarihi”, 2019).

Türk tarihinin oluşumunda göçler büyük önem arz etmektedir. Orta Asya’da yaşanan kuraklık sebebiyle yeni yaşam alanları aramak adına batıya yapılan göçler, Türklerin Anadolu’yu yurt kabullenışı, hatta Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarının kurulduktan sonra genişleme adına batıya yaptıkları göçler Türk tarihindeki göçlerin önemini ortaya koymaktadır. Karpat “Osmanlı göçle başlamış ve göçle dağılmıştır.” diyerek göçün tarihte ne denli büyük etkilere sahip olabileceğini ortaya koymuştur (Karpat, 2015, s.xxvi).

Türk tarihinde, her ne kadar Türkmenlerin Anadolu’ya Malazgirt Savaşı’ndan sonra (1071) göç etmeye başladığı görüşünü egemen olsa da; Karpat, 1020’lerde Horasan Meliki Çağrı Bey’in Bizans topraklarına seferler düzenleyerek Türkmenlerin Doğru Anadolu’ya yerleşmeleri için çaba harcadığını belirtmektedir. Ayrıca Bizans İmparatoru Romanos Diogenis’in ordusunda Türkmen birliklerinin bulunmasını da, Türkmenlerin Malazgirt’ten önce de Anadolu topraklarında bulduklarına gerekçe olarak göstermektedir. Türkmenlerin Anadolu’ya göçlerini tarihi, ekonomik, coğrafi, siyasi ve askeri her açıdan değerlendirilmedikçe tam anlamıyla idrak edilemeyecek ve doğru kanılara varılamayacaktır. Öncesinde farklı boyutlarda Anadolu’ya göçler yaşanmış olsa da, Selçuklu Devleti Türklerin Anadolu topraklarına gelip yerleşmesinde gösterdiği askeri ve siyasi katkılarıyla bu duruma meşruluk kazandırmıştır (Karpat,2015, s.xxv). 13. yy’de başlayan Moğol istilaları, Anadolu’ya yerleşmiş Türkmenlerin batıya doğru, Bizans topraklarına, göç etmelerine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti’nin genişlemesi batı yönünde olmuştur.

Selçuklu Devleti’nin yıkılış sürecinde birleştirici bir merkezi otorite yapısı olmadığına dağılan beyliklerin bir çatı altında toplanması güç olmuş, hatta liderlik kavgalarıyla milli bir bilincin oluşmasını zorlaştırmışlardır. Osmanlı Devleti, milli kimliği, aşiret kimliğinden üstün tutarak merkezi bir otorite kurmayı başarmıştır. Ortak din, dil, kültür gibi üst kavramlar ile milli bir şuur oluşturulmuştur.

Osmanlı Beyliğinin kuruluş dönemlerinde, Orhan Bey'in "uç"lara yerleştirdiği akıncılar, savaş olmadığı dönemlerde bu topraklarda tarımla ve hayvancılıkla uğraşarak bu bölgeleri yaşam alanları haline getirmektedir. Yapılan araştırmalar uç bölgelerinin genel itibarıyla siyasi ve askeri boyutları üzerinedir. Hâlbuki bu bölgeler, göçlerle oluşmuş yeni sivil hayatların kurulduğu bölgeler olması ve diğer kısımlara nazaran sınır dış topraklarla etkileşime daha müsait yapılarının olması ve kültürel etkileşimlerin nasıl gerçekleştiğine dair yeterli çalışma yapılmamıştır (Karpuz,2015, s.xxvii). Toplumların etkileşime imkân sağlayan uç bölgelerinde her daim kültürel geçirgenliğin daha fazla yaşandığını da söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla uç beyliklerini sadece askeri birlikler olarak görmek yaşananların mahiyetini eksik anlamaya sebep olacaktır. Etkileşimin yaşandığı bölgelerde sanat, ticaret, evlilik, din, yaşam biçimleri, toplumsal adetler gibi alış-verişe müsait birçok unsur kültürler arası etkileşimin kanıtıdır.

Göç, Osmanlı Devleti'nin devlet politikaları arasında yer alan bir meseledir. Osmanlı Devleti 15. yy'de uygulamaya koyduğu iskân politikası, geliştirilerek yıkılışına kadar uygulamıştır. İskân politikası ile fethedilen bölge halkı ve Osmanlı halkının bütünleşik bir yapıya bürünmesi amaçlanmıştır. İskân politikası devlet kontrolünde gerçekleştirilen göçlerdir ve uzun soluklu politikaların temellendirilmesi, adına atılmış atımlardır. Devlet, ihtiyaca binaen farklı iskân modelleri ile müdahalede bulunmuştur. Kimi zaman nüfus yoğunlaşması olan bölgelerden uygun gördüğü başka bir bölgeye gönüllü grupları muhacir olarak göndermiş, kimi zaman ise ceza niteliğinde bazı gruplar göç ettirilmiştir (Çiçek, 2013). Osmanlı'da uygulanan çok boyutlu iskân modelleri de Anadolu ve Balkanlar için bir çeşit göç modeli olmuştur. Osmanlı'nın fethettiği bölgelerdeki Osmanlıya tabi olmayı seçen gayrimüslimler ile bu bölgelere iskân politikası ile gönderilen halk arasındaki kültürel alışverişler, toplumsal yapıdaki değişimler ve siyasi etkiler iskân politikasının toplum ve devlet üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmıştır.

15. yy'de İstanbul'un fethedilmesiyle İstanbul'un imarında katkı sağlayabilecek çeşitli milletten insanlar İstanbul'a getirilerek iskânlarına imkân tanınmıştır. Yahudiler de bu gruplar arasındadır (Başkan, 2013, s.67). Bizans döneminde sürgüne uğrayıp, eziyet edilmiş Yahudiler için bu bir devrim niteliğindedir. Bu olaya binaen Yahudi tarihçiler İstanbul'un fethini, mazlumların, eziyete uğramış Yahudilerin intikamını tanrının alması olarak nitelendirmektedirler (Arslantaş, 2016, s.364). Yahudilerin dâhil edildiği bu yerleşimler Osmanlı'nın iskân siyaseti bünyesinde gerçekleşen ilk Yahudi iskân kararıdır. 1800'lü yıllarda ise Avrupa ve Rus zulmünden kaçan yeni grup Yahudiler de Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır.

Filistin bölgesinde kolonileşmelerini engellemek amacıyla bu bölgeye yerleşmelerini yasaklayıp Yahudileri kabul eden Osmanlı, zulme uğrayana yardım etmeyi devletin şanı olarak görmüştür. Ancak bir müddet sonra kaçak olarak da yerleşmeye çalışanlar başlamış ve önu alınamayan bir Yahudi göçü ile karşı karşıya kalınmıştır. Osmanlı, stratejik bir hedef olarak Yunanlılara karşı tedbir almak amacıyla Selanik ve Batı Anadolu bölgesinde Yahudilerin iskân ettirilmesi kararı almıştır. Yunanlıların genişlemesini engellemek adına bu bölgelere yerleştirilmiş Yahudilere, bölgeyi işgal eden Yunanlılar her türlü desteği sağlayarak Yahudilerin Filistin'e göç edebilmeleri için yardım etmiştir (Arslan, 2007, s.38-40). Dolayısıyla Osmanlı buradaki stratejik hedefine ulaşamamıştır. Görülmektedir ki göçler, kimi zaman siyasi hedeflere ulaşmak adına yürütülen stratejik hedeflere malzeme olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru, Sırbistan, Karadağ, Romanya, Bulgaristan, Makedonya ve Kuzey Yunanistan bağımsızlıklarını ilan ettiğinde, iskân politikası ile bölgelerine yerleştirilmiş Türkleri ve Müslümanları ülkelerinden göç etmeye zorlamışlardır.

18. yy'den itibaren dünyada yayılmaya başlayan milliyetçilik akımı devletlerin bu ekseninde kurulmasına sebep olmuştur. Nitekim milliyetçilik kavramı bünyesinde siyasi Türkçülük ideolojisi ile hareket etmek zorunda kalan Türkiye, 1926'da Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türkleri, nüfus mübadelesi ile Türkiye'ye getirmiş ve Ege Bölgesi'ndeki Rumlar da Yunanistan'a gitmiştir.

19. yy'de Rusya'dan Kafkasların ve Balkanlardaki Müslüman halkın Osmanlı topraklarına göç etmeye zorlanması olayların siyasi boyutunu şiddetlendirmiştir (Karpat,2015, s.xxiv). Batı ve Rus emperyalizmi göçlerin dini ve milli ekseninde olmasına sebep olmuştur. Sürülen Kafkas ve Kırımlılar Osmanlı devleti tarafından Balkanlarda iskân edilmiş, ancak Osmanlının batı topraklarını kaybetmesiyle oradan da Anadolu'ya sürgün edilmişlerdir. Nitekim bu toplumsal hareket günümüzde farklı şekillerde dahi olsa devam etmektedir.

Türkiye toprakları yüzyıllardır birçok göçe ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti döneminde 1468'de Arnavutların İstanbul'a göçleri ile başlayan ilk kitlesel göç hareketi sonraki dönemlerde gerçekleşecek olan kitlesel göçlerin habercisi mahiyetindedir. Türkiye toprakları tarih boyunca hem göç alan hem de göç veren bir ülke olmuştur. Bu topraklara yapılan göçler sona ermediği gibi günümüzde de hala göç veren bir ülke konumundadır. Farklı gerekçelerle ortaya çıkan göçler asırlardır süregelenmiş olsa da 20. ve 21. yy'de ekonomik sebeplerle ortaya çıkan göçler fazlalaşmıştır. İnsanlar yaşam standartlarını yükseltmek umuduyla gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelere, gelişmekte veya gelişmiş

ülkelere göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler kimi zaman legal kimi zaman ise illegal yollarla gerçekleşmiş ve günümüzde de devam etmektedir.

Balkanlara göç etmeyen göçmenler genel olarak Osmanlı devletinin merkezine, Anadolu'ya göç etmişlerdir (Karpata, 2015, s.xxxviii). Bu durum dahi Anadolu'nun ne kadar göçler için bir merkez olduğunu ve toplumsal yapısını şekillendirdiğini göstermektedir. Eğitim, askerlik ve evliliklerle pekişen bu yapı zaman içerisinde bir bütün haline gelmeye başlamıştır.

Tarih boyunca ortak din, dil, ırk, kültüre sahip olmanın toplumlar arası entegrasyonu kolaylaştırdığı bilinen bir gerçektir. Ancak dinin bütün bu etmenlerden üstte kaldığı da bilinmektedir. Kafkas ve Balkanlardan sürülen kesimin din yüzünden ötekileştirildiği ve sürüldükleri Osmanlı topraklarında Balkan göçmenleri ortak dil sayesinde, Kafkas göçmenleri ise ortak din sayesinde göç ettikleri bölgelerde aidiyet bağı kurabilmiştir. Bu sayede milli kimlik şuuru korunabilmiştir. Din yüzyıllarca toplumları hem birleştirici hem de ayrıştırıcı bir etmen olarak kalmıştır. Nitekim iki defa göç etmeye mecbur bırakılan Kafkas ve Kırım halkının dini nedenlerle dışlandıkları bilinmektedir. Duruma ayrı bir açıdan bakıldığında ise göçmenlerin gittikleri yerlerde de kalıcı bir düzen kurmalarının ne denli zor olduğunu ve ötekileştirilmeye müsait bir olduklarını göstermektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru birçok toprak kaybı yaşanmış ancak nüfus %40 artmıştır. Bunun temel nedeni ise şüphesiz göçlerdir. Günümüzde ise Türkiye nüfusun %35'lik kesimini göçmenler veya devam eden nesilleri oluşturmaktadır (Karpata, 2015, s.xxxviii). Velhasıl farklı bölgelerden tüm kimliklerini yanına alarak gelip yerel Anadolu'da yerel halk ile bütünleşen göçmen gruplar sayesinde yepyeni toplumsal gruplar ortaya çıkmıştır.

Türkiye topraklarına yaşanan göçler, cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmesi ve nüfus mübadeleleri bugünkü Türk toplumunun oluşmasında büyük etki göstermiştir (Efe, 2018, s.17). Toplumun oluşum sürecinde iç göçlerin de etkisi azımsanamayacak kadar büyüktür. Demografik yapıdaki değişimler nedeniyle siyaset, kültür, toplum değerleri, yaşam biçimleri gibi toplumun temel yapı taşlarını oluşturacak her bir etmen iç göçlerin etkilerinden payına düşeni almıştır.

Toplumlar milli kimliklerini görünür kılabilmek için sahip oldukları bir toprak parçasına ihtiyaç duyarlar. Ancak bu toprak parçasına sahip olduklarında bir vatan şuuru oluşur ve o toprak parçası ile kurdukları aidiyet sonucunda belirli grupları sahiplenir ya da

ötekileştirir. Türkiye Cumhuriyeti oluşturulmuş bir milli kimlik şuuru sonucu bir araya gelmiş bir devlettir. Milli şuur toplumu ayırtırmaktan ziyade birleştirmeye yarayan bir olgudur.

Göç, insanların taşınmasını ifade eden fiziki bir eylemden çok daha öte bir olgudur. İnsanlar göç ederken yanlarında dillerini, dinlerini, kültürlerini, adetlerini de götürürler. Göç edilen toplumda kültürlerin entegre olması yepyeni kültür yapılarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Kemal Karpat'ın "Gerçekten toplumların kültürel değişim süreçlerinde, hatta çeşitli kültürlerin karışımından yeni kültürler yaratan ana güçlerden birisi şüphesiz göçtür." ifadesi, durumu özetler niteliktedir (Karpat, 2015, s.xxı). Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının göbeğinde kalan Türkiye, sonu gelmeyen göçlere ev sahipliği yapmış olması nedeniyle farklı kültürel geçişleri de yaşamış olan nadir topraklardandır.

Göçler, toplumu oluşturan tüm yapı taşları ve siyasi yönleri hesaba katılarak irdelenmediği takdirde yanlış kanılara varılabilecek hassas bir konudur.

21. yy'in en büyük göç dalgasını gerçekleştiren Suriyeliler, yaşanan savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır. Yaşadıkları yerde zulüm veya baskı gördüğü için yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan insanlara yardım etmek hem insani hem de hukuki bir sorumluluk olduğundan kapılarını açan Türkiye yeni bir göçmen gruba ev sahipliği yapmaktadır. Ancak yasal düzenlemelerin sınırlayıcılığı ve yetersizliği Suriyeliler üzerinde Türkiye'nin izlemesi gereken politikalarda aksaklıklar yaşamasına sebep olmuştur.

1.3.Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Geliş Serüveni

Mısır ve Tunus'ta başlayarak diğer Arap ülkelerine de yayılan protesto ve halk isyanları Mart 2011'de Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Yaşanan kaos nedeniyle ülke, iç savaşa sürüklenmiş ve binlerce sivil hayatını kaybederken yüz binlercesi ise evsiz kalmıştır. Suriye'de yaşanan maddi ve manevi tahribat insanları yaşadıkları bölgelerden göçe zorlamıştır. 6 milyondan fazla Suriyeli ülkesini terk ederek yeni yaşam alanları edinmeye çalışmıştır.

2011 yılından itibaren Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle yerlerinden edilen Suriyeli sayısı 13 milyona ulaşmıştır ve bu kitle dünya üzerindeki aynı sorunun mağduru insan sayısının %20'sini oluşturmaktadır.

29 Nisan 2011'de Hatay bölgesinden Türkiye'ye giriş yapan ilk grup 260 kişilik bir kafildir (AFAD, 2017, s. 11). Göç İdaresinin veri güncellemeleri dikkate alındığında Suriyeli sığınmacı akınının sekiz yıldır devam ettiği görülecektir.

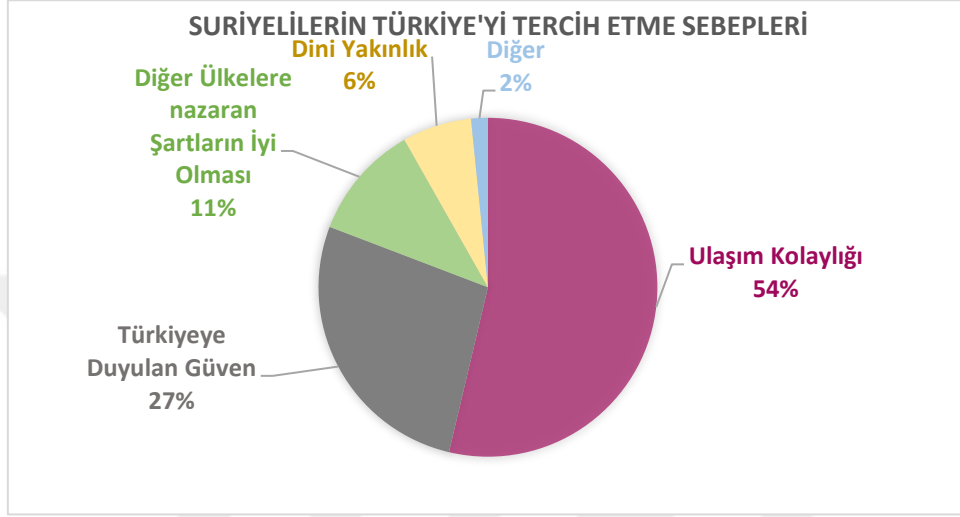
Tarihe dönüp bakılacak olursa, Suriye toprakları Osmanlı Devleti'nin şenlendirmeler ile Osmanlıya yakın aşiretlerin gönderildiği ve Osmanlı'nın son dönemlerinde ise sürgünler ile zorunlu göçlerin yaşandığı topraklardandır. Dolayısıyla Suriye, Osmanlı için hem dost hem düşman sayılabilecek farklı etnik kesimleri barındıran bir bölge konumundadır. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Balkanlarda iskân eden Müslüman halkın Türkiye topraklarına dönüşü teşvik edilirken, Suriye'ye şenlendirme kapsamında gönderilen halkın dönebilmeleri adına bir kolaylık sağlanmamıştır (Erder, 2018, s.1995). Bu durumun ise Suriye topraklarında bırakılan Osmanlı halkı için kimi dönemlerde hırçınlığa kimi dönemlerde ise bir hasrete sebebiyet verdiği düşünülebilir. İskân kanunu çerçevesinde yapılan bu yerleştirmeler, Türkiye'nin geçmiş dönemlerdeki kararlarını sorgulamasına sebep olmuştur. Günümüzde Suriye'de yaşanan savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan Suriyeliler için ise Sema Erder süreci Türkiye'nin eski dost ve düşmanlarıyla yüzleşmesi olarak adlandırmaktadır (Erder, 2018, s.1996-1997). Yaşanan yoğun göç dalgasında savaş mağduru insanlara kapısını açan Türkiye, bir nevi bağının olduğu bir topluma kucak açmıştır.

AFAD'ın yürüttüğü araştırmaya göre Suriye'den ayrılarak Türkiye'ye göç edenlerin genel ortalamasına bakıldığında %79,6'sı güvenlik ve hayati tehlike nedeniyle, %11,6'sı siyasi nedenlerle, %5,5'i ise ekonomik nedenlerle göç etmiştir. Ancak araştırmayı cinsiyete göre değerlendirecek olursak erkeklerin %77,7'si güvenlik ve hayati tehlike nedeniyle, %13'i siyasi nedenlerle ayrıldığını belirtirken; kadınların %88,6'sı güvenlik ve hayati tehlike nedeniyle ayrıldığını, yalnızca %4,2 siyasi nedenlerle ayrıldığını belirtmiştir. (AFAD, 2017, s.25-28) Kadınlarda siyasi nedenle ayrılmanın yüzde değeri erkeklere göre düşük olsa da genel tabloya bakıldığında güvenlik ve hayati neden ile Suriye'den ayrılma açık ara farkla göçlerin baskın nedeni olmuştur.

Suriyeliler bu süreçte üç farklı yoldan Türkiye'ye giriş yapmıştır. Grubun yarısından fazlası (%55) resmi olmayan bir geçiş bölgesinden giriş yaparken, diğerleri ise resmi sınır geçiş noktalarından (%27,7) ve pasaportla (%16,60) giriş yapmıştır (AFAD, 2017, s.30).

Suriyeli göçmenler Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır, Kuzey Afrika, Avrupa gibi birçok bölgeye göç etmiş olsa da %64,2'si Türkiye'ye sığınmayı tercih etmiştir (UNHCR, 2019 <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>). Savaş sürecinde Türkiye'ye gelmeyi tercih eden Suriyelilerin büyük bir bölümü ulaşım kolaylığı nedeniyle Türkiye'yi tercih ettiğini belirtmiştir. 911 km sınır uzunluğu ile iki ülke de birbiri için en uzun sınır boyuna sahip olan

ülkedir. Suriye için en uzun sınır boyu olan ikinci ülke ise 599 km ile Irak'tır. Ancak diğer ülkelere sığınmayı tercih eden Suriyelilerin %64,2'si Türkiye'de bulunurken; sadece %4,5'i ise Irak'ta bulunmaktadır. Bu durum Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etmesinin en büyük nedeninin fiziki erişim kolaylığından ziyade, Türkiye'nin uyguladığı "Açık Kapı Politikası" nedeniyle Türkiye topraklarına erişimlerinin daha kolay olduğunun ispatı niteliğindedir.

Şekil 4: Türkiye'ye Gelen Suriyelilerin Türkiye'yi Tercih Etme Sebepleri

Kaynak: AFAD, Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, 2017

Türkiye'nin uyguladığı Açık Kapı Politikası ve Suriye ile 911 km'lik sınır komşuluğunun olması bunun ana sebebidir. Veriler göstermektedir ki; Suriyelilerin %52,9'u Türkiye'ye ulaşım kolaylığı nedeniyle, %29'u ise Türkiye'ye duyduğu güven nedeniyle göç etmiştir. Şartlarının diğer ülkelerden daha iyi olması ve hissettikleri dini yakınlık da yüksek oranda tercih sebeplerini oluşturmaktadır. Suriyelilerin çok büyük bir bölümü Suriye'den ayrıldıklarında hedef ülke olarak kendilerine Türkiye'yi belirlemiştir (AFAD, 2017, s.31-35).

Türkiye'ye giriş yapmış Suriyelilerin %77'si girdiği tarihten itibaren hiç giriş-çıkış yapmamıştır. Geriye kalan kesimin %53,4'ü ise Suriye'deki yakınlarını ziyaret etmek veya cenazeler için, %32,20'si ise Suriye'de bıraktığı mal varlığını kontrol etmek için çıkış yapmıştır. Ticari ve diğer gerekçelerle giriş-çıkış yapanların sayısı ise oldukça azdır (AFAD, 2017, s.36). Bu tablodan da anlaşılacağı üzere uluslararası ticaret veya mal alım satımı yapanların sayısı oldukça azdır. Diğer bir açıdan bakılırsa da giriş-çıkış yapan kesimin savaş

sonrası travmatik sonuçlar doğulabilecek gerekçeler ile Suriye'ye gidip geldiği görülecektir. Bu durum gelen kesimin Suriye ile bağının kopmadığının işaretidir.

Suriyelilerin iltica talebi uluslararası hukukun kendilerine tanıdığı haktır. Türkiye, altına girdiği bu insani sorumlulukta, Suriyelilerin ellerinden alınmış temel insan haklarını göz önünde bulundurarak “açık kapı politikası” uygulamıştır. Suriyelilerin Türkiye'ye sığınması; siyasi, ekonomik, hukuki, güvenlik, toplumsal alanlarda yeni düzenlemelere gidilmesini gerektirmiştir.

Suriye'deki krizin ilk dönemlerinde kamplarda misafir edilen Suriyeliler, süreç uzadıkça kişi sayılarının artması ve kampların yetersiz kalması ile farklı şehirlere dağılmıştır. Misafir olarak addedilen Suriyelilere, Geçici Koruma Yabancı Kimlik Belgeleri verilerek kayıt altına alınmışlardır. Uzayan süreç ve geleceğe dair bir öngöründe bulunulamadığından, Türkiye Devleti Suriyeliler için sürdürülebilir politikalar üretmeyi hedef belirlemiştir.

Homojen bir yapıya sahip olmayan Suriye halkına karşı uygulanacak politikalarda tek yönlü çalışmalar yürütülmesi verimliliği düşürebileceği gibi sonuç alınamamasına dahi sebebiyet verebilir. Toplumsal yapıları araştırılmadan yürütülecek politikalar uyum sürecinde yararlı sonuçlar elde etmeyi zorlaştıracığından iki toplum arasında farklı travmalara sebep olabilecektir.

1.4. Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Yasal Statüsü ve Tanımlanması

Tarih boyunca yaşadıkları yerleri terk ederek yeni yaşam yerlerine göç eden bireyler/topluluklar var olmuştur. Ulus devlet kavramı üzerine inşa edilen devletler ulusal ve uluslararası hukukta da bir düzenlemeye gidilmesine sebep olmuştur. Göç hukuku bünyesinde yapılan tanımlamalar, verilecek statü ve haklar nedeniyle her daim büyük önem taşımıştır.

Türkiye'de yaşayan 3,5 milyonu aşkın Suriyelinin tanımlanması ve statülerinin belirlenmesi de ayrı bir kaosa neden olmuştur. Mültecilere verilecek statüler, durumun uluslararası boyutu ve Türkiye'ye getireceği sorumluluklar bakımından önem arz etmektedir. Statülere uygun sürdürülebilir politikalar üretebilmesi adına dikkatli adımlar atılması da büyük önem taşımaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için

vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle oraya dönmek istemeyen kişilerdir” (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1020).

Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu sınırlama ile ancak Avrupa'dan gelenler “mülteci” statüsüne sahip olmaktadır. 1967'de mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin güncellenen protokolde “1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylarda” ibaresi çıkartılarak zaman kısıtlaması da ortadan kaldırılmıştır. Ancak Türkiye, 1 Temmuz 1968 tarihinde katıldığı protokolde coğrafi kısıtlamayı kaldırmayarak bu konudaki kararlılığını günümüze kadar devam ettirmektedir (Kızılay, Göç İstatistik Raporu, 2017). Coğrafi çekincesinin altındaki temel sebep, Avrupa harici ülkelerin genel itibari ile mülteci potansiyelinin yüksek olmasıdır. Türkiye 1994'te “Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” çıkarmıştır. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 Protokolüne coğrafi ihtiraz ile katıldığını belirtmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yapılan mülteci tanımına göre göçmenler mülteci statüsünde değildir. **Göçmenler**, zorlayıcı bir sebep bulunmaksızın, ülkelerinden kendi tercihleri ile ayrılmış kişilerdir. Göçmenler ekonomik, sosyokültürel, eğitim gibi sebeplerle başka ülkelere göç etmiş olsa dahi hâlâ kendi ülkesinin koruması altında olan kişilerdir (IOM, Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.22).

Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğünde **sığınmacı (asylum seeker)** aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.” (IOM, Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.49).

AFAD ise **sığınmacıları** “Ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek devletine güvenini kaybetmiş olan ve bu nedenle mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmî olarak tanınmamış kişi” olarak tanımlamıştır (AFAD, Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü).

Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesinde belirlediği coğrafi sınırlamaya göre Ortadoğu sınırlarından göçen Suriyeliler hukuki olarak mülteci statüsüne sahip olamamaktadır. 2011 yılından itibaren Türkiye’de yaşayan ve sayıları gittikçe artan iç savaş mağduru Suriyelilerin tanımlanabilmesi adına Türkiye hukuki bir yenilemeye gitmiştir. Nitekim önceleri bir statü sahibi olmayan Suriyeliler için misafir algısı üzerine inşa edilmiş yardım kampanyalarının yürütülmesi ihtiyacı karşılar nitelikte olmamıştır. Keyfi uygulamalar ise sürdürülebilirliğin önüne geçen, gelecek vadetmeyen uygulamalar olmuştur.

Yaşanan kitlesel Suriyeli göçüne karşın 30 Mart 2012 tarihinde Türkiye “*Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge*” oluşturmuştur (GİGM, Türkiye’de Geçici Koruma,2015).

Türkiye’de 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çerçevesinde, 22 Ekim 2014’te çıkarılan 2014/6883 sayılı “Geçici Koruma Kanunu Yönetmeliği”ne göre Türkiye’deki Suriyeliler “**geçici koruma altındakiler**” olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2015, s.23). YUKK 91. Maddesine Geçici Koruma ve Uluslararası Korumaya ilişkin düzenlenen YUKK’a göre Geçici Koruma:

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” (6458/91-1,2) şeklinde tanımlanmıştır.

YUKK, Türkiye’ye sığınma talebi ile gelmiş sığınmacılar üzerinde Türkiye Devleti’nin karar almada yetki alanını genişletmiştir.

Türkiye'nin geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere uyguladığı 3 temel politika; açık kapı politikası ile gelen sığınmacıların ülkeye kabulü, gelenlerin geriye gönderilmemesi ve gelenlerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması prensibi şeklinde kategorize edilebilir (GİGM, Geçici Korumanın Unsurları, 2015).

YUKK, Avrupa dışından gelen grupları da kapsayan 62'inci maddesi ile Avrupa dışından gelen sığınmacılara verilecek statüyü:

“MADDE 62 – (1) Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” şeklinde belirlemiştir.

Bir diğer grup olarak tanımlanan **de facto mülteciler** (fiili mülteciler) ise Göç Terimleri Sözlüğünde aşağıdaki şekilde betimlenmiştir:

“1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol kapsamında mülteci olarak tanınmayan ve vatandaşı oldukları ülkeye, vatandaşlıkları yoksa mutlak ikamet ülkesine, dönemeyen veya geçerli kabul edilen sebeplerle dönmek istemeyen kişiler.” (IOM, Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.10).

Şartlı mülteci; “Türkiye’ye Avrupa dışından gelen ve ülkesine mülteciler ile aynı kaygılar ile dönemeyen kişilere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadarki süreçte verilen hukuki statüdür” (GİGM, Uluslararası Koruma, 2015).

Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir.” (GİGM, Uluslararası Koruma, 2015).

Geçici koruma altına alınan Türkiye’deki Suriyeliler, kendilerini zorlayıcı bir sebeple Türkiye’ye geldikleri için **göçmen**; mülteci olarak kabul edilmek için başvurulmanın sonuçlanmasını bekledikleri bir süreçte olmadıklarından **sığınmacı**; Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi kısıtlama nedeniyle **mülteci**; üzerlerinde üçüncü ülkeye yerleştirilme politikası uygulanmadığından **şartlı mülteci** statülerinden hiçbirine sahip **değildirler**.

Şartlı mültecilik statüsünde yer alan “Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.” ibaresi tam anlamıyla maddenin Türkiye’deki Suriyelileri kapsamadığını göstermektedir. Ancak Türkiye’ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelerek muvakkat süreçte şartlı mültecilik statüsünün verildiği kişileri kapsamaması Suriyelilerin mülteci gibi görülmelerinin önünü açmıştır.

Mülteci tanımı Türkiye’deki Suriyeliler için hukuki bir statü olmamasına rağmen, pozisyonları itibariyle *de facto mülteci* kabul edilmektedirler. Uluslararası göç tanımlara göre Türkiye’deki Suriyeliler mülteci olarak değerlendirilmesine rağmen Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi kısıtlama nedeniyle Türkiye’deki Suriyelilere mülteci statüsünün verilemeyeceği nedeniyle bu çalışmada Suriyeliler için mülteci tanımlaması kullanılmayacaktır. Geçici koruma altına alınan Suriyelilerin Türkiye’de öngörülen süreden çok daha uzun kalmak zorunda oluşları ve henüz savaşın bitmesine dair emarelerin bulunmayışı nedeniyle yeni hukuki düzenlemelere gidileceği tahmin edilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti mülteci statüsü verdiği kişilere sağladığı hakları esasen Suriyeliler için de sağlamaktadır. Ancak mültecilik statüsü bulunmayan Suriyelilerden bu hakların çekilmesinin önünde herhangi bir engel yoktur. Uzun süren korumacılık süresi nedeniyle Türkiye’de yeni ailevi ve ticari düzen kurmaya başlayan Suriyeliler ve Türkiye’de büyüyen Suriyeli bir kuşağın oluşması sebebiyle savaş bitse dahi birçoğunun geri dönmek istemediği bilinen bir gerçektir. Sığınmacılar, mültecilik statüsü için başvuruda bulunmuş kişilerdir fakat geçici koruma altındaki bireyler hukuki kısıtlama nedeniyle mülteci olmak için başvuruda bulunamamaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin sınır dışı edilmesi yönünde izlenen bir politika bulunmamasına rağmen geri gönderilme risklerinin ortadan kalkması adına Suriyeliler, sığınmacılar gibi “mültecilik” başvuru haklarının bulunmasını veya mülteciliklerinin verilmesini arzulamaktadırlar. Dolayısıyla bu çalışmada mülteciliğin bir önceki aşaması olan “Sığınmacı” tanımlaması

Türkiye'deki Suriyeliler için hukuki bağlamdan bağımsız, sosyolojik bağlamda kullanılmıştır.*

1951 Cenevre Sözleşmesine ek olarak sadece mültecilere tanınan geri gönderilmeme hakkını YUKK, uluslararası koruma hakkına sahip mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip herkese sağlamaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1033). 2013 YUKK geri gönderme yasağı 4'üncü Maddesinde:

“Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.” şeklinde açıklanmıştır.

Sığınma talebinde bulunan bir bireye “mülteci” statüsünün verilir verilmeyeceğine karar verilmesi için UNHCR Türkiye, 1950 UNHCR tüzüğü ve 1951 Cenevre Sözleşmesine göre bireylerin durumunu irdelemektedir. Mülteci Statüsü Belirleme (MSB) usulleri gereğince UNHCR, TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) ile ortak çalışma yürütmektedir. Ancak Türkiye'ye sığınan Suriyeliler “Geçici Koruma Altındakiler” olarak tanımlandığından Mülteci Statüsü Belirleme usullerine göre UNHCR tarafından irdelenmemektedir. Dolayısıyla kayıt altına alma işlemleri de sadece Türk makamları tarafından yürütülmektedir.

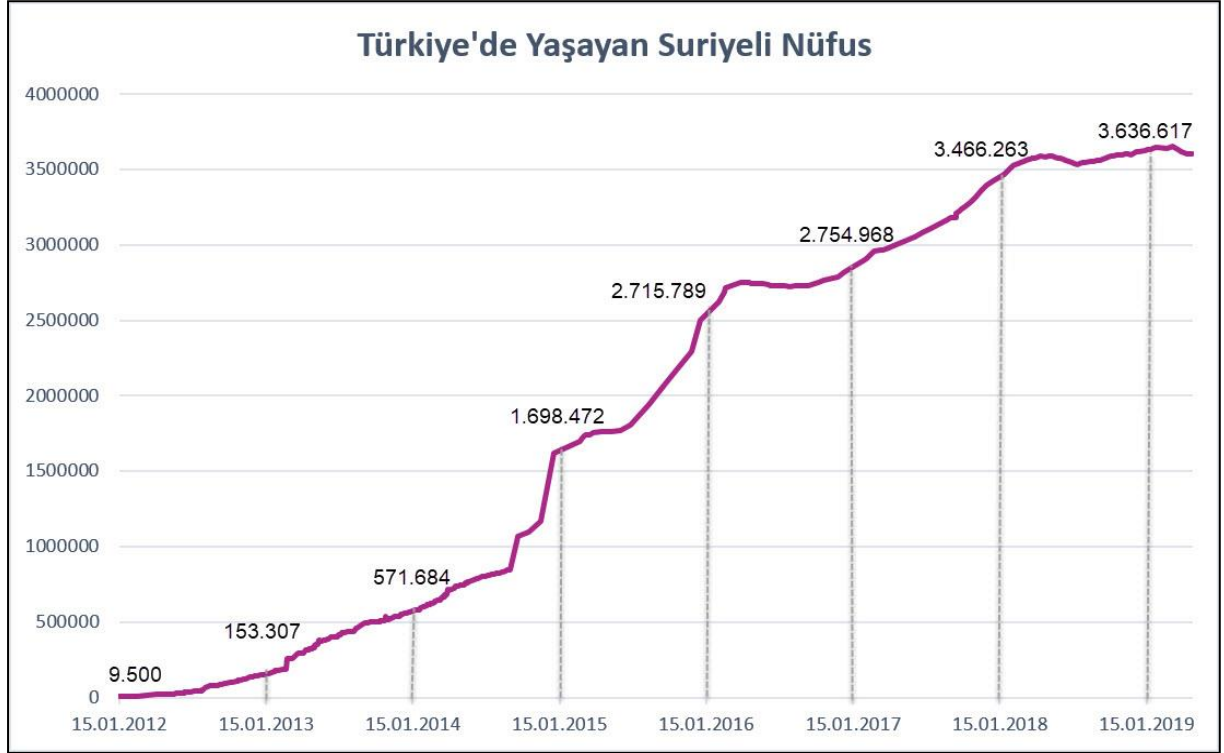
1.5.Suriyeli Sığınmacıların Demografik Özellikleri

15 Mart 2011 tarihinde ilk kıvılcımı ateşlenen iç savaş nedeniyle Suriyeliler, Türkiye başta olmak üzere çevre ülkelere akın etmeye başlamıştır.

Suriye İnsan Hakları Gözlem Evi'nin 2018'de yayınladığı verilere göre Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde Suriye'de 400.000'den fazla insan öldürülmüş ve 100.000'den fazla kişinin ise ölümü belgelenemediğinden toplam ölüm sayısına dâhil edilmemiştir. Çatışmalarda öldürülen sivil halk sürecin en trajik yanını yansıtmaktadır (BBC, 2018). 13 milyonu aşkın Suriyeli evinin bulunduğu bölgenin güvensizliği nedeniyle ülke içinde yer değiştirmiş veya ülkesini terk ederek çevre ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.

*”De facto Mülteci” konumunda olan Türkiye'deki Suriyelileri kapsayan veya ilgilendiren yönetmeliklerin, kararların bulunması sebebiyle çalışmada “mülteciler” genelinde bilgiler verilmiştir.

22 milyon nüfusa sahip Suriye’de yaşanan bu insanlık dramının, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yakın tarihte görülen en büyük göç dalgası olduğu belirtmiştir (Erdoğan, 2015, s.16). Uygulanan Açık Kapı Politikası, Suriyeli göçmenlerin büyük bir kısmının Türkiye’yi tercih etmesine sebep olmuştur. Yaklaşık sekiz yıldır Suriye’de devam eden iç savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısı her geçen gün artmıştır.

Şekil 5: Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus

Kaynak: UNHCR,20.05.2019 <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

Ülkesinden ayrılmak zorunda kalan Suriyelilerin %64,1’i Türkiye’yi tercih etmiştir (UNHCR, Syria Regional Refugee Response, 2019). Ulusal ve uluslararası bir sorun haline alan Suriye krizinde, ülkelerini zorunlu olarak terk eden Suriyelilere “Açık Kapı Politikası” uygulayan Türkiye ciddi bir sorumluluğun altına girmiştir.

Geçici koruma altına alınan Suriyeliler 8 yıldır devam eden savaş nedeniyle ülkelerine geri dönememektedir. Uzayan bu süreç ve geleceğe dair öngörülebilir bulunulamaması Suriyelilerin yavaş yavaş geri dönme umutlarını yitirmesine neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye Devleti de geçici politikalardan ziyade, oluşan sorunlara karşı kalıcı çözümler arama yoluna gitmiştir.

İlk toplu nüfus hareketi 252 kişilik grup ile Nisan 2011’de Türkiye’ye olan Suriyeli sığınmacı sayısı (Erdoğan, 2015, s.17) BMMYK 2018 Aralık raporlarına göre Türkiye’de 3.644.342 kişiye ulaşmıştır (UNHCR, Syria Regional Refugee Response, 2019). 2013 yılından sonra ciddi bir ivme kazanan Suriyeli göçü günümüzde uyum politikaları geliştirilmek zorunda olan önemli bir mesele halini almıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verileri takip edildiği takdirde Türkiye’deki Suriyeli nüfusun her hafta ortalama 3000 kişi arttığı gözlenecektir.

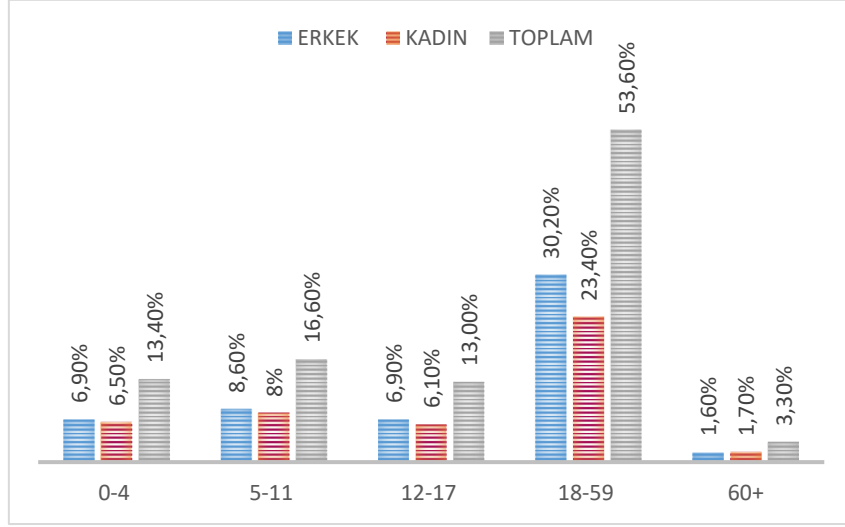
Suriye’den Türkiye’ye göç eden Suriyeliler iki ayrı grupta kategorize edilebilir. Öncelikle savaş ile mücadele gücü olmayan yaşlı, çocuk ve kadınlar göç etmiştir. Göç eden diğer grup ise Türkiye’ye gelerek iş ve barınma olanaklarını sağlayıp ailelerini Türkiye’ye getiren erkekler olarak sınıflandırılabilir. Türkiye’ye yaşayan Suriyelilerin demografik yapıları incelendiğinde erkek nüfusunun kadın nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir.

Şekil 6: Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Nüfusun Kadın-Erkek Dağılımı

Kaynak: UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin %47,5’i 18 yaş altı gençlerden ve çocuklardan oluşmaktadır (UNHCR, Syria Regional Refugee Response, 2018). 18 yaşından küçük bireylerin toplum içerisinde oldukça büyük bir orana sahip olması sürdürülebilir politikalar üretimine duyulan ihtiyacın en büyük gerekçesidir. Uzayan savaş süreci, Suriyeli sığınmacıların ülkelerine geri dönmelerinin önünde engel oluşturuyor olsa da daha küçük yaşlarda Türkiye’ye gelmiş ve Suriye’den ziyade Türkiye ile bağ kurmuş genç neslin geri dönmek istememelerine gerekçe olmuştur. Dolayısıyla sığınmacı gruba yapılan insani yardımların ötesinde sürdürülebilir politikalar üretilmesi gelecek adına elzemdir.

Şekil 7: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Yaş Grubu Dağılımları

Kaynak: UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>

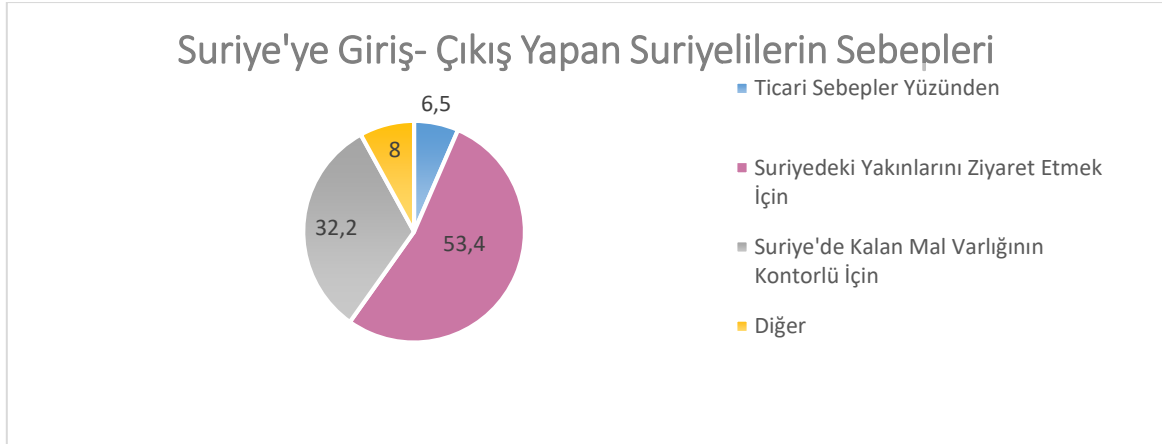
2018 kayıtlarına bakıldığında Türk nüfusunun ortalama yaşı 31,7 iken Suriyelilerin 22,7 olarak belirlenmiştir. İçişleri Bakanlığının verilerine göre 2011-2018 yılları arasında Türkiye'de 405.521 Suriyeli bebek doğmuştur (multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/, 2019). Diğer bir deyişle Türkiye'de bulunan Suriyeli nüfusun %11'i Türkiye'de doğmuştur. Suriyeli sığınmacıların doğum oranının yüksek olmasının yanı sıra Türkiye'ye gelen grubun çoğunun yaş ortalaması düşük olması da ortalama yaş seviyesini düşürmektedir. Türkiye'de Türk halkının doğum oranlarının azalması nedeniyle ortalama yaş seviyesi giderek yükselmektedir. İş gücü kapasitesi yüksek olan genç ve orta yaş nüfusun giderek yaşlanması işgücü potansiyelini düşürmektedir. Suriyeli sığınmacılar ise iş gücü potansiyeli yüksek bir grup olarak görülebilir.

Zorunlu eğitim yaşlarına denk gelen 5-17 yaş grubunu Suriyelilerin %29,6'lık bir bölümünü oluşturmaktadır. Okula gitmesi gereken yaş grubu 1.056.859 gibi çok yüksek bir sayıya tekabül etmektedir. Okullaşmanın önündeki en büyük engel dil sorunu olacağından öncelikle dil sorununu çözüme kavuşturacak politikalar düzenlenmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin medeni durumu incelendiğinde görülecektir ki %53,3 ile en kalabalık grup bekârlardır. Ardından sırası ile %43,7 evliler, %2,4 eşi ölmüş kimseler ve %0,5 ile boşanmışlar bulunmaktadır.

Uluslararası hukuk kuralları uyarınca “Geçici Koruma altındaki kişiler” zorla ülkeden gönderilemez. Geçici koruma altındaki Suriyelilerden ülkelerine gönüllü olarak geri dönmek isteyenler ise; gönüllü olarak geri dönmek istediklerine dair hazırlanan formu yetkili kamu görevlisi, tercüman ve BMMYK yetkilisi ile ortak olarak imzalamaktadır. BMMYK yetkilisinin bulunmadığı durumlarda sırasıyla, Kızılay yetkilisi, STK Temsilcisi, Valilik İnsan Hakları ve Eşitlik Birimi Görevlisi belgeyi imzalama yetkisine sahiptir. Gönüllü olarak ülkelerine dönüş yapan Suriyeliler, geçici koruma kapsamından çıkarılmaktadır. (GİGM, 2019) Ülkelerine dönen Suriyelilerin tekrar Türkiye’ye kabulü ancak göç idaresine yapılan başvurularının incelenip uygun görülmesi halinde gerçekleştirilmektedir. 16 Nisan 2019 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından verilen bilgiye göre toplam 321.093 kişi ülkesine geri dönmüştür. Geçici Koruma altındakilerin “Göç İdaresi Yol İzin Belgesi” bulunmadan Türkiye’ye giriş-çıkış yapmaları mümkün değildir. Aksi taktirde geçici koruma kimliği iptal edilen bireyler bu hakkı yitirir (multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi , 2019).

AFAD’ın yürüttüğü araştırmaya göre Türkiye’de barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin %54,8’i kamp alanları dışında yaşayanların ise %79,2’si giriş-çıkış yapmamıştır (AFAD, 2017, s.36). Barınma merkezlerinin sınıra yakın olması giriş-çıkış yapan bireylerin oranını artırmış olsa da yapılan mülakatlar göstermektedir ki: bir kısım Suriyeli çıkış yaptıkları takdirde geri kabul edilmeyecekleri tedirginliğiyle çıkış yapmamaktadır. Bu durum göstermektedir ki bireylerin tamamı haklarından tam anlamıyla haberdar değildir.

Şekil 8: Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Suriye’ye Giriş-Çıkış Yapma Sebepleri

Kaynak: AFAD, Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, sf,39

Türkiye Devleti 2017 Temmuz ayından itibaren “nitelikli” Suriyelilere vatandaşlık verme politikasını yürütmektedir. Ocak 2019 tarihi itibarıyla 79.820 Suriyeliye Türk vatandaşlığı verilmiştir (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> 2019). Vatandaşlığa alınan kesimin yarısından fazlasını ise 0-18 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Vatandaşlık verilen diğer kesimi ise doktor, öğretmen, meslek sahibi ve sanatçılardan oluşturmaktadır. Bu kişilerin vatandaşlık verilirken aileleri de bu imkândan yararlanmaktadırlar. Türkiye’de yaşayan nitelikli Suriyeli sığınmacılara vatandaşlık verilmesi sürecinde karşılaşılanlar; nitelikli olarak tanımlanabilecek Suriyelilerin genel Suriyeli popülasyon içerisinde az olması, aldığı vatandaşlık nedeniyle üçüncü bir ülkeye kabul alma ihtimalini yok etmek istemeyen Suriyelilerin olması ve Suriyelilerin Türk vatandaşlığına alımına Türk halkının gösterdiği tepkiler olarak sıralanabilir (Gülyaşar, 2017, s.682).

Uzayan savaş sürecinde Türkiye, Suriyeliler için ürettiği kalıcı politikalarda Türk halkı ile aradaki uyumu göz etmektedir. Günümüzde Türkiye nüfusun %4,4ünü oluşturan Suriyelilerin, gelecek dönemlerde gerçekleşecek doğumlarla toplum içerisindeki yüzde payının artacağı gerçeği politika üreticileri tarafından göz önünde bulundurulmalıdır ve buna binaen sürdürülebilir adımlar atılmalıdır.

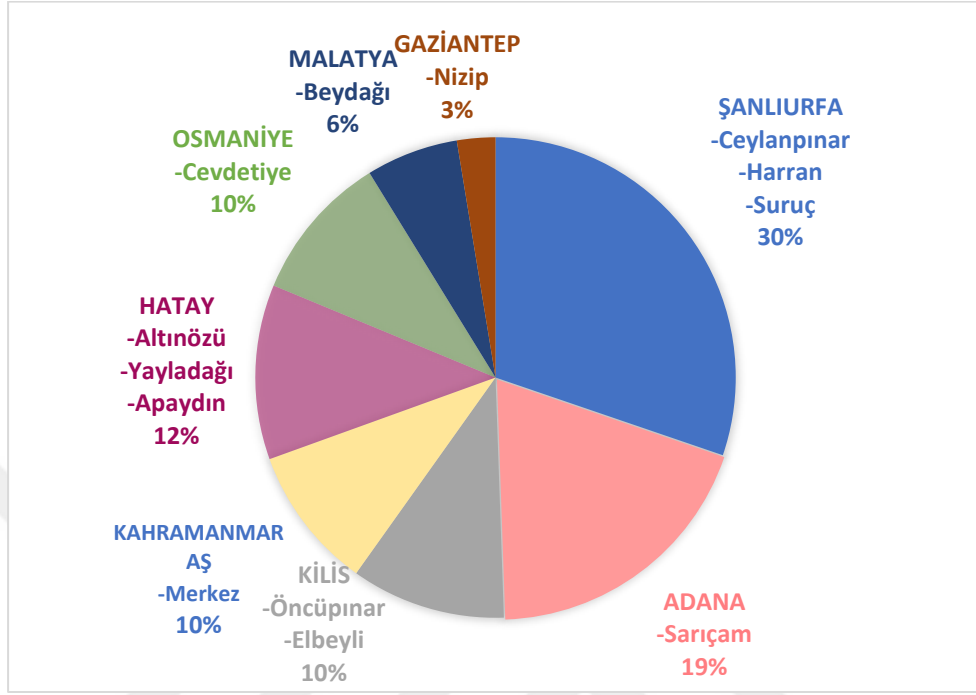
1.6. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilerin Dağılımı

1.6.1.1. Barınma Merkezlerinde Yaşayanlar

Suriyeli sığınmacılar için Türkiye dönem dönem politikasını güncellemek zorunda kalmış olsa da gelen ilk sığınmacılardan itibaren barınma merkezleri kurarak onların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. Günümüzde de hizmet vermeye devam eden barınma kampları gelen sığınmacı sayısı göz önüne alındığında yeterli olamamıştır. Temel amacı ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin sığınma ihtiyacını karşılamak olan kamp alanları sağladığı hizmetler bakımından giderek gelişmiştir. İlk gelen gruplar için Hatay’ın Yayladağı ilçesinde çadırlar kurulmuştur.

Türkiye’de Suriyeliler için kurulan barınma merkezlerinin sayısında ve kapasitesinde, ihtiyaca bağlı olarak, zaman zaman artış ve azalışlar yaşanmış olsa da 2019 yılı Mart ayı itibarıyla 8 ilde toplam 13 Geçici Barınma Kampı bulunmaktadır. 2019 Şubat verilerine göre geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin sayısı 142.676 kişidir. Bir önceki yıla nazaran ortalama 85.000 kişi kamp alanlarından ayrılmıştır (multeciler.org.tr/turkiyedeki-

suriyeli-sayisi/, 2019). Kamplarda yaşayan Suriyeliler, Türkiye’de yaşayan toplam Suriyeli nüfusun yalnızca %4’üne tekabül etmektedir.

Şekil 9: Geçici Barınma Merkezlerinde Yaşayan Suriyelilerin Dağılımı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim: 16.03.2019
http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

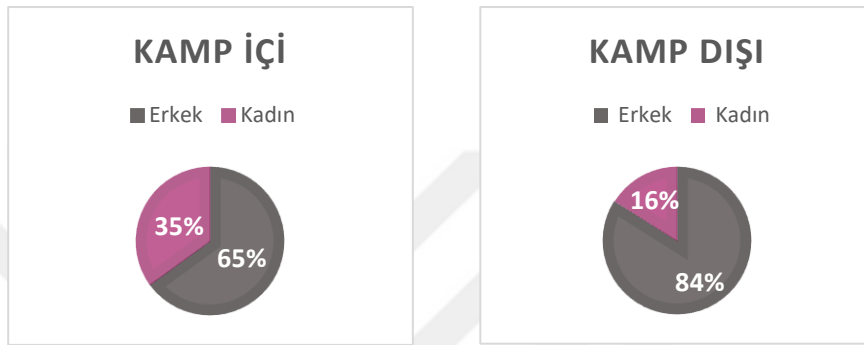
Kurulan barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sığınmacıların insani, fiziki, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları AFAD Koordinatörlüğünde sağlanmaktadır (Karabulut ve Açak, 2018, s.131).

Barınma merkezlerinde yaşayanların öncelikli olarak barınma, beslenme, korunma ve sağlık gibi insani ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ardı sıra eğitim ve mesleki kurs imkânları da sunulmaktadır. Suriyeli sığınmacı çocukların eğitimlerine devam edebilmeleri konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Sağlanan eğitim imkânları ve mesleki kurslar, gelecek dönemlerde bireylerin iş sahibi olmaları konusunda fayda sağlayacak en önemli unsurdur.

Ancak barınma merkezlerinin kontenjan bakımından yetersiz kalınması sebebiyle gelen Suriyeliler şehir merkezlerine yayılmaya başlamıştır. Kamp alanlarında yaşayanlar ise hizmetlere erişim bakımından avantajlı gruplar olarak görülebilir. Eğitim ve sağlık haklarına

erişimleri bulunsa dahi barınacak mekân ve gelir konusunda sorumlulukları üstlerindedir (Taş, Özcan ve Kilitoğlu, 2016, s.6).

Kamp alanlarında yaşayan ailelerde dikkati çeken bir diğer unsur da kadın aile reisi oranının arttığıdır. Eşlerini kaybetmiş veya yanında olmayan kadınların kamp alanlarında kalmayı tercih etmesi kamp alanlarındaki kadın aile reisi sayısının artışıdaki ana etken olarak görülebilir. Kamp alanları dışında yaşamayı tercih edenler ise belirli bir sorumluluğun üstlerinde kalacağını bilerek bu seçeneği tercih etmektedirler.

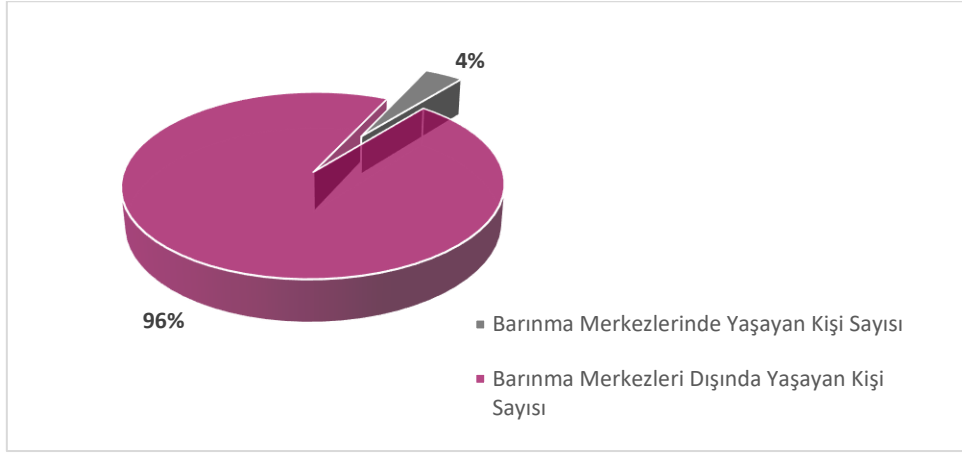

Şekil 10: Kamp İçi ve Kamp Dışı Suriyelilerin Hane Halkı Reislerinde Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: AFAD, Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması, 2017, sf.62

1.6.1.2. Barınma Merkezleri Dışında Yaşayanlar

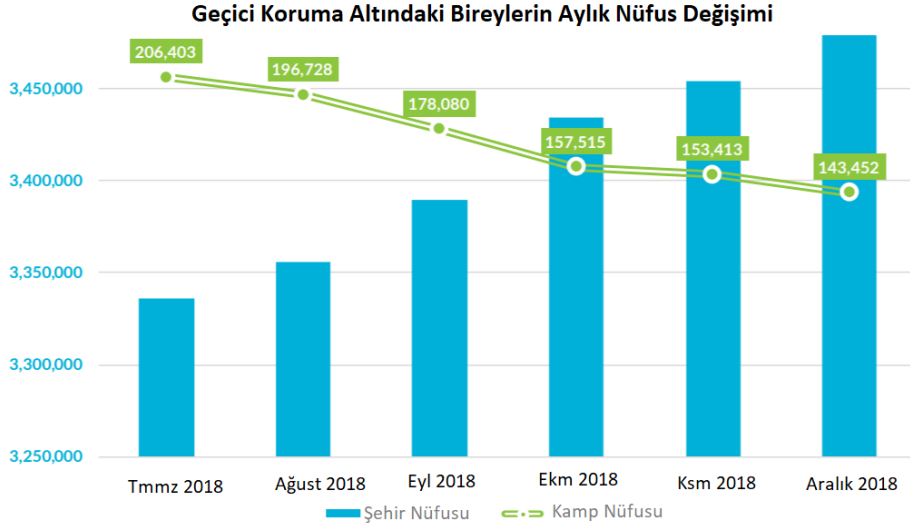
Suriye krizinin yaşanmaya başladığı ilk dönemlerde kontrolsüz geçişler nedeniyle kayıt altına alınamamış Suriye vatandaşları Türkiye sınırına girmiş olsa da ilerleyen dönemlerde geçişler kontrol altına alınmış, kayıtsız geçiş yapılmasının önüne geçilmiştir. Kayıtsız olarak ülkeye giriş yapan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu sağlık işlemleri, evlilik ve doğumlarda kayıt altına alınabilmektedir. Ülke içerisindeki kayıt altına alınmamış Suriyelilerin büyük bir çoğunluğu ise geçici koruma altına alınanların yararlandığı haklardan yararlanabilmek için merkezlere başvuru yaparak kimlik belgelerini talep etmektedir. Ancak farklı çekinceler nedeniyle kayıt altına alınmamayı tercih edenlerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Oluşturulmuş kayıt sisteminin Şubat 2019 verilerine göre 3.501.606 Suriyeli şehirlerde yaşamaktadır (multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ 2019). Bu veriler göstermektedir ki Suriyeli nüfusun büyük bir çoğunluğu şehirlerde yaşamaktadır.

Şekil 11: Türkiye’de Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeli Sayısı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim: 16.03.2019
http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

İlerleyen süreç ile birlikte kentlerde ve kamp alanlarında yaşayan Suriyelilerin sayısı ters orantılı olarak değişmektedir. Kamp alanlarında yaşayanların sayısı günden güne azalırken şehirlerde hayatını idame ettirmeye çalışanların sayısı her geçen gün artmaktadır.

Şekil 12: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Şehir ve Kamp Alanlarındaki Nüfus Değişimi

Kaynak: IOM, Migrants’ Presence Monitoring (MPM Turkey)

Şehirlerde sayıları oldukça fazla olan Suriyeliler ve yerel halkın birlikte sürdürdükleri yaşam, entegrasyonun önemini ve Suriyelilerin iş gücü piyasasına adaptasyonunun gerekliliğini ortaya koymaktadır. Zira gelecek adına atılmayan adımlar, gelecekte oluşabilecek sorunların temelini oluşturacaktır.

1.6.1.3. Coğrafi Dağılım

2018 verilerine göre ikamet izni alarak Türkiye’de yaşayan yabancılar sıralamasında 99.333 kişi olarak Suriyeliler ikinci sırada yer almaktadır. Birinci sırada ise 104.444 kişi ile Iraklılar bulunmaktadır (GİGM, Göç İstatistikleri, 2019). İkamet izni alan yabancılar arasında ise en tercih edilen il İstanbul olup, yabancıların %48’i İstanbul’da ikamet etmektedir (TEPAV, 2019, s.37). Ancak resmi kaynaklar tarafından açıklanan istatistiki verilerin mutlak doğru sonuçlar olmadığı ve kayıtsız olarak da İstanbul’da yaşayan yabancıların bulunduğu bilinmektedir.

Tablo 1: 2018 Yılı İkamet İzni Bulunan Yabancılar

2018 Yılı İkamet İzni Bulunan Yabancılar			
İkamet Türü	Toplam Yabancı Sayısı	Suriyeli Sayısı	Yüzde Oranı
Kısa Dönem İkamet İzni Alan	563.093	74.939	13,3%
Aile İkamet İzni Alan	75.122	4.056	5,4%
Öğrenci İkamet İzni Alan	79.225	3.555	4,5%
Çalışma İzni ile İkamet İzni Alan	85.840	16.783	19,6%
Diğer	53.190	0	0,0%
<i>Toplam İkamet İzni Bulunan Yabancı Sayısı</i>	856.470	99.333	11,6%

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,15.03.2019

Göçlerin toplum içerisinde yarattığı devinim toplumun şekillenmesinde de rol oynamaktadır. Günümüzde dünya üzerindeki her yedi kişiden birinin göçmen olduğu hesaba katılırsa, yaşanan göçlerin dünya üzerinde ne denli büyük bir kitle tarafından gerçekleştirildiği anlaşılacaktır (IOM, 2019). Bu hareketlilik neredeyse tüm dünya coğrafyasını etkisi altına almaktadır. Yaşanan göçler kimi zaman belli bölgelerde öbekleşirken kimi zaman ise farklı bölgelere dağılım göstermektedir. Gelen veya giden göçler o coğrafyanın istikbali üzerinde de büyük rol oynamaktadır.

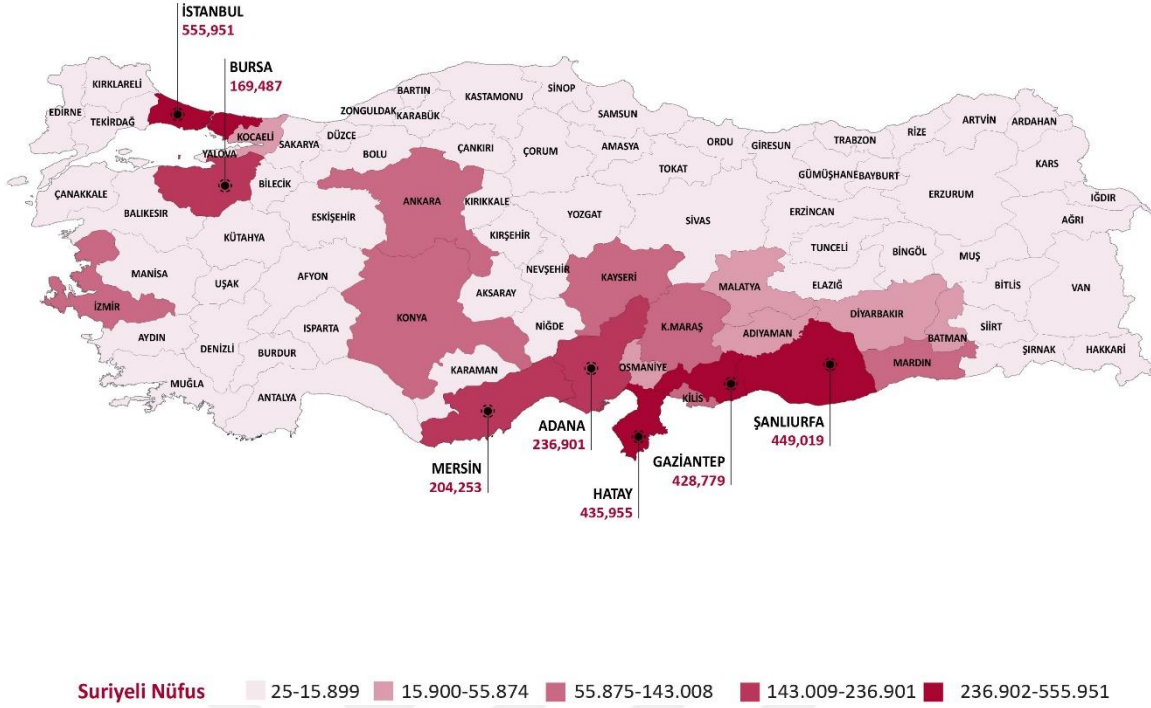
çocuklar için istismar riskini doğuracağını belirterek, bireysel kayıt almanın önemini vurgulamıştır. Kayıt altına alınmış olmak, bireysel haklara erişimin de önünü açmaktadır (IRC, 2018).

Türkiye'ye gelen Suriyelilere ilk başlarda kayıt esnasında 'Yabancı Tanıtma Belgesi' verilirken 22 Ekim 2014'te çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde alınan karara göre verilen belgenin adı "Geçici Koruma Kimlik Belgesi" olarak değiştirilmiştir. Eskiden verilmiş belgelerin ise Geçici Koruma Kimlik Belgesi olarak kabul edilmesine karar verilmiştir. Belgede yabancı kimlik numarası bulunmaktadır. Bu belge, yabancılara yapılan yardım ve hizmet erişimine bireylerin ulaşmasına ve elektronik haberleşme dâhil diğer hizmet alımlarında abonelik hakkını elde etmesini sağlar. Ancak bu belge uzun dönem ikamet hakkı tanımadığından, Türk vatandaşlığına başvuru hakkı da sağlamamaktadır (GİGM, Uluslararası Koruma, 2015). Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25'inci maddesi;

"Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz." şeklinde duruma açıklık getirmiştir.

Yönetmeliğe göre yabancılar aynı zamanda adres kayıt sistemine de işlenmektedir. Ancak 1951 Cenevre Anlaşması'ndaki coğrafi çekince ile alınan karar, adres kayıt noktasında sorun oluşturmaktadır. Anlaşmaya göre şartlı mültecilerin sadece İçişleri Bakanlığının belirlediği illerde ikamet edebileceklerdir. Ancak yoğun göç dalgalarıyla gelen Suriyelilere ev sahipliği yapmakta yetersiz kalan illerin dışına taşan Suriyeli nüfus 81 ilin tamamına dağılmış vaziyettedir (Taş ve Özcan, 2015).

Şehirlere Göre Suriyeli Nüfusu

Şekil 13: İl Bazında Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Nüfus Dağılımı

Kaynak: TC. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 10.04.2019(Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi tarafından haritalandırılmıştır)

783.562 km² yüz ölçümüne sahip Türkiye’de nüfusun eşit dağılımı varsayılırsa km² başına 102 Türk, 5 Suriyeli düşmektedir. Bu oran neredeyse %5’ine tekabül etmektedir ki bu hiç de azımsanacak bir rakam değildir. Türkiye Devleti geleceği adına sürdürülebilir projeler üretmek zorundadır. Nitekim bu coğrafyada yaşayan Suriyelilerin doğum oranının yüksek olduğu göz önünde bulundurulursa gelecek dönemlerde bu yüzdenin artacağı bir gerçektir.

Geçici Koruma altındaki bireylerin Türkiye’ye giriş-çıkış yapmalarının önünde engel yoktur ancak bu esnada Yol İzin Belgesine sahip olmaları gerekmektedir. İzin almadan farklı bir ülkeye seyahat etmeleri durumunda geçici koruma kimliklerini kaybetmektedirler. Daimî çıkış yapmak isteyen bireylerin, kayıtlı bulunduğu ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü aracılığıyla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden çıkış izni talep etmeleri yeterlidir. (Mülteciler Derneği, Geçici Koruma Altındayken Türkiye’ye Giriş-Çıkış Yapılabilir mi?,2019)

Bir diğer yol izni ise valiliklerin aldıkları karar gereğince. Geçici koruma kapsamındaki bireylerin kayıtlı buldukları il dışına çıkışları da izin belgesi bulunmadığı takdirde yasaklanmıştır. Uygulamanın amacı; bireylerin sağlanan haklardan ve hizmetlerden yararlanabilmesi, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ve göçmen kaçakçılığı suçunun önüne geçilmesi olarak belirtilmiştir. (Bursa Valiliği, 2017) Süreç yönetimi açısından bir gereklilik haline gelen şehirlerarası izinsiz geçişlerin yasaklanması belirli illere yığılmanın da önüne geçebilecek bir uygulamadır. Nitekim bazı iller geçici koruma altındaki bireylerin kayıt alımını durdurmuştur.

1.7.Suriye Krizinde Türkiye’de Süreç Yönetimi

1.7.1. Süreç Yönetiminde Yaşanan Zorluklar

13 milyondan fazla Suriyelinin yaşadığı topraklardan edildiği ve 6 milyondan fazla Suriyelinin sığınma talep ettiği Suriye Krizi 21. yy’de yaşanan insanlık dramıdır. Uygulanan açık kapı politikasıyla en fazla Suriyelinin sığındığı ülke Türkiye olmuştur.

Kitlesel hareketin büyüklüğü, hızlı gelişen ve öngörülebilir bulunulamayan bir süreç olması Türkiye’nin süreç yönetiminde zorlanmasının en büyük etkenleridir. Öncelikli olarak gelen Suriyeli kitleyi barınma merkezlerinde geçici olarak ağırlanacağı planlanması, gelen kitlenin bu alanlara sığmayacak kadar fazla olması ve sürecin tahmin edilenden çok daha uzun sürmesi Türkiye’yi yeni politikalar üretmeye yöneltmiştir. Suriye’den gelen sığınmacı güruhunun adlandırılmasına dahi hazırlıklı olmayan Türkiye yürüttüğü fiziksel desteğin yanı sıra hukuki düzenlemeler ile de meşgul olmuştur.

Suriyelilerin önceleri misafir olarak görülmesi oluşturulan politikaların da geçici politikalar olarak belirlenmesine yol açmıştır. Misafir algısının, toplumsal kabul sürecinde olumlu etkileri olduğu düşünülebilir. Ancak ilerleyen süreç “misafirlik”ten çıkarak kalıcı politikalar üretiminin gerekliliğini ortaya koymuştur. Geline süreç entegrasyon sağlanması adına geniş çapta çalışmaların yürütüldüğü bir dönemdir.

Entegrasyon programlarının kısa bir süre içinde sonuç vermesi beklenemez. Entegrasyonu sağlama amaçlı üretilen politikaların uzun vadede ortaya koyabilecekleri üzerine çalışmalar yürütülmektedir. Harcanan emeğin karşılığının onlarca yıl sonrasında ortaya çıkma ihtimalinin bilinci ile yola çıkılmalıdır. Suriye krizine yönelik oluşturulacak politikalarda, Suriyeli sığınmacıların entegrasyonu, çalışmaların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çalışmanın bu ayağına gereken önemin verilmemesi diğer alanlardaki

çalışmaları sekteye uğratacaktır. Muhtemeldir ki, sürecin en fazla emek isteyen ve sonuçlarını en geç gösterecek olan çalışmaları entegrasyon alanında yürütülecek olan çalışmalardır.

2011'den günümüze kadar olan süreçte Türk toplumda Suriyeliler için olumlu bir kabul süreci yaşanmıştır. Ancak bu olumlu yaklaşımın kalıcı olmasını sağlamak devletin yükümlülüğündedir. Nitekim yer yer yaşanan gerginliklerin, saldırıların hatta protestoların artması devlet ve gelecek adına bir risktir.

Sağlam temellerle ilerlenmesi gereken bu süreçte, Suriyelilere devletin geçici politikaları üretmesi her ne kadar yersiz olacak ise, toplumun da Suriyelilere misafir gözüyle bakması gelecek dönemlerde yaşanabilecek tehlikelerin habercisidir. M. Erdoğan; acil durum yönetimi şeklinde yürütülen süreç yönetiminin yerini, zihniyet ve kurumsal anlamda uyum politikalarına evrilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Erdoğan, 2015).

M. Erdoğan, uyum politikalarının Suriyelileri kalıcılığa sevk eden bir risk faktörü olarak görülse de yalnızca acil durum yönetimi şeklinde yapılan müdahalelerin gelecek adına daha büyük riskler taşıdığını belirtmiştir (Erdoğan, 2018, s.7). Kalıcı olacaklarına dair gerçeğin kabul edilerek bu yönde adımlar atılması sürecin yönetimi adına daha faydalı ve kalıcı kararlar alınmasını sağlayacaktır.

2011'de başlayan ve 2019'da henüz sonlanmamış olan göç dalgası, Türkiye'nin süreç yönetiminde güncellemelere gitmek zorunda kalmasının temel sebebidir. Öngörülemeyen süreç nedeniyle birçok defa yeni politikalar belirlenmek zorunda kalınmıştır.

Türkiye'ye gelmiş olan sığınmacıların burada geçirdikleri süre arttıkça geri dönme ihtimallerinin de azaldığı gerçeği idrak edilerek politikalar üretilmektedir. Kabul edilmelidir ki bu denli büyük bir kitlesel göçün yönetiminin sıfır sorun ile atlatılması mümkün değildir. Ancak görülmektedir ki sorunların bir kısmı çözüme kavuşmuş bir kısmı ise çözüm aşamasındadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve halkın sürecin yönetiminde sürece sağladığı destek, başarıya ulaşılmasında büyük katkı sağlamıştır. Çalışmalar yürütülürken toplumsal destek ve kabul sürecini destekleyici çalışmaların yürütülmesinin nedeni ise entegrasyonun bu ayağı sağlamlaştırılmadıkça başarıya ulaşamayacağındandır.

1.7.2. Uluslararası Yük Paylaşımı ve Türkiye

II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan en büyük göç hareketi olarak adlandırılan Suriyeli göç dalgasından en fazla etkilenen ülke Türkiye olmuştur. Sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacılar için Türkiye maddi ve manevi olarak ciddi bir sorumluluğun altına girmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2011-2019 yılları arasında sadece Türkiye'nin Suriyeliler için harcadığı meblağın 35 milyar dolar olduğunu açıklamıştır (Euronews, 2019). En fazla harcamanın yapıldığı alanın ise belediye hizmetleri olduğu belirtilmiştir. Yapılan harcama miktarı, bu alandaki ihtiyaçların ne denli fazla olduğunun göstergesi niteliğindedir. Uluslararası kuruluşların finanse ettiği projeler ve aktarılan fonlar ihtiyacı karşılayabilecek boyutta olmasa bile belirli alanlarda açıkları kapatmaya destek olmaktadır.

Yerli ve yabancı birçok sivil toplum kuruluşu Suriyeli sığınmacıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına çalışmalar yürütmektedir. Çeşitli alanlarda faaliyet gösteren yabancı STK'lar Türkiye'nin bu alandaki yükünü bölüşen kuruluşlardandır.

Eğitim desteği, insani yardım desteği, barınma ve gıda yardımı, kültür ve sanat etkinliği, araştırma ve raporlama gibi çeşitli alanlarda yürütülen faaliyetlere ve projelere finansman sağlayan uluslararası kuruluşlar da Türkiye'nin yükünün hafiflemesine katkı sağlamaktadır.

AB 2016'da Türkiye'deki Sığınmacılar için Mali Yardım Programı (FRIT) bünyesinde Türkiye'de yaşayan sığınmacılar için fon 3 milyar avro taahhüt etmiştir. Programın ilk dilimi olan 2016-2017 yıllarında insani yardım projelerine 1,4 milyar avro finansal yardım, 2018-2019 yıllarında 691 milyon avro destek sağlanmıştır (European, Commission, 2019). AB taahhüt ettiği desteği projeler vasıtasıyla sağlanmıştır. 29 Haziran 2018 tarihinde ikinci kez 3 milyar avronun tahsisi üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Alınacak olan fonlar mülteci ve sığınmacıların ihtiyaçları ve mevcut durumlarının iyileştirilmesini amaçlayan projelerde kullanılmak üzere gönderilmektedir. Yapılacak yardım 3 yıla bölünmüş vaziyette gönderilecektir (multeciler.org.tr/avrupa-birliginden-3-milyar-euro-geldi-mi/, 2019).

AB ve Türkiye arasında gerçekleştirilen bir diğer işbirliği ise Avrupa'ya Suriyeliler tarafından gerçekleştirilen kitlesel yasa dışı göçlerin önüne geçebilmek adına yapılmıştır. 4 Nisan 2016 tarihinde uygulamaya konulan "1'e 1 değişim formülü" kapsamında Türkiye'den Yunanistan'a yasa dışı yollarla ulaşmış, iltica başvurusunda bulunmamış ya da başvuruları reddedilmiş sığınmacıların Türkiye'ye iade edilmesi ve Türkiye'ye geri gönderilen her

Suriyeliye karşılık Türkiye’de yaşayan dezavantajlı bir Suriyelinin AB ülkelerinden birine yerleştirilmesi kararı alınmıştır (Bianet, 2016). Bu kapsamda insan kaçakçılığı ve yasa dışı göç kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Birebir Formülü Kapsamında Türkiye’den AB Ülkelerine Gönderilen Kişi Sayısı

Birebir Formülü Kapsamında Türkiye'den AB Ülkelerine Çıkış Yapan Suriyeli Sayısı					
Almanya	7.667	İspanya	602	Litvanya	102
Fransa	3.849	İtalya	382	Estonya	59
Hollanda	3.791	Avusturya	213	Letonya	46
Finlandiya	1.536	Lüksemburg	206	Slovenya	34
İsveç	1.315	Portekiz	175	Malta	17
Belçika	1.159	Hırvatistan	152		
TOPLAM 21.305 Kişi					

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 07.05.2019

AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Bürosu (ECHO) ve Dünya Gıda Programı (WFP), Türkiye’deki Sosyal Uyum Yardımı (SUY) programı için ortak çalışma yürütmektedir (<http://www.essncard.com/tr/powerofpartnerships/> 2019). Bu program ile yardıma en çok ihtiyacı olan ailelere destek sağlamak hedeflenmektedir.

SUY kapsamında uluslararası koruma ve geçici koruma altındaki ihtiyaç sahiplerine sağlanan Kızılay Kart ile ihtiyaç sahibi bireylere belirlenen miktarlarda aylık nakdi yardım yapılmaktadır. Bu projenin finansmanı Avrupa Birliği ülkeleridir. (KIZILAY, Kızılaykart, 2019) Yürütülen program, AB’nin bugüne kadar finanse ettiği en büyük insani yardım projesi olarak sunulmuştur. (<http://www.essncard.com/tr/powerofpartnerships/> , 2019).

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD ve Türk Kızılayı bu projede uygulayıcı ortaklar olarak yer almaktadır. Bu program kapsamında ilk kaynak transferi AB’den 2016 yılında gerçekleşmiştir. 2018 Kasım ayında bu programdan yardım alan kişi sayısı 1.447.000 kişi olarak açıklanmıştır. Yardım alanların %60’ını ise 18 yaş altı bireylerin oluşturduğu belirtilmiştir (multeciler.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/ , 2018).

5 Nisan 2019 tarihinde gerçekleştirilen, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) ve Durable Solution Platform (DSP)'nin iş birliği ile yürütülen, “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomiye Katılımı” başlıklı araştırma projesinin final raporunun sunuş toplantısında verilen bilgilere göre SUY projesinin sağladığı faydaların yanı sıra iş gücü piyasasına birtakım olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Proje kapsamında yardımdan faydalanabilecek bireyler muhtaçlık durumuna göre belirlenmektedir. Ancak yardım miktarları büyük meblağlar değildir. İhtiyaçlarını karşılamak adına çalışmak isteyen bireylerin aldıkları yardımın kesilmemesi için kayıt dışı çalışmaya yöneldikleri belirtilmiştir.

Yürütülen bir diğer proje ise UNDP ve Türk Kızılayı arasında sağlanan işbirliği ile “Suriye Krizine yanıt olarak Türkiye’de Dayanıklılık” projesidir.

2019’da uygulanmaya başlanan proje kapsamında “yetişkin bireyler için Türkçe eğitiminin sağlanması, Suriyelilerin iş piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması ve ev sahibi topluluklarla göçmen halk arasındaki sosyal uyumun geliştirilmesi” amaçlanmaktadır. 50 milyon avroluk projenin finansmanını AB tarafından sağlanmaktadır. Eğitim programlarına katılımın teşvik edilmesi adına Suriyelilere katıldığı saat kadar nakdi destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Destekler Kızılaykart üzerinden bireylerin hesaplarına aktarılacaktır (/www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4420 , 2018). Bireylerin iş piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması ve bu konuda bilgilendirilmesi bir ihtiyaç olarak görülebilir. Nitekim SUY projesi kapsamında sağlanan yardımlar bir proje bünyesinde gerçekleştirildiğinden uzun süreli devamlılık arz etmeyecek yardımlardır. Bireylere kendi kendilerine yeterliliğini sağlayacak sürdürülebilir geçim kaynakları sunulmalıdır. Kimi sermaye sahibi Suriyeliler iş kurma deneyimleri olmadığından bu camiaya girememektedir, kimi Suriyeliler ise iş bulma konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu sorunların çözümü adına bu ve benzeri projeler önem taşımaktadır.

Yürütülen bir diğer proje ise ESN bünyesinde AB ve UNICEF işbirliği ile gerçekleşen Şartlı Eğitim Projesi (ŞEY)’dir (<http://echo.info.tr/> , 2019). 18 yaş altı mülteci-sığınmacı çocukların okula devamının teşvik edilmesi adına başlatılan proje kapsamında okula düzenli olarak devam eden çocuklara nakdi yardım yapılmaktadır. Okula gitmek yerine kayıt dışı çalıştırılan çocukların, işçi olarak çalıştırılmasının önüne geçilmesi adına önem arz etmektedir.

BM’nin açıklamalarına göre Suriye’ye komşu ülkelere sığınan Suriyelilerin en iyi yaşam koşullarına sahip oldukları yer Türkiye’dir (Anadolu Ajansı, 2018).

İNGEV'in yaptığı araştırmaya göre mevcut durumlarının iyileştirilmesi adına birçok proje yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yapılan araştırmaya göre; projelerin büyük bir bölümünü %38'lik payı ile eğitim alanındaki projeler oluşturmaktadır. 6. sırada yer alan ekonomi alanında yürütülen projeler ise %7'lik paya sahip olmuştur (İNGEV, 2019). İş gücü piyasasında yaşanacak iyileşmeler ekonomiye de olumlu katkı sağlayacağından bu sahada yaşanacak yatırımların önü açılmalıdır.

Koruma, eğitim, sağlık, insan hakları, sosyal destek, kültür-sanat, göç yönetimi, belediye altyapısı ve sosyoekonomik alanlarda yürütülen birçok proje bulunmaktadır. Her proje hemen hemen farklı grupları kapsamaktadır. Ekstra kırılgan olan çocuk, kadın, yaşlı, engelli, genç sığınmacı gruplar, yürütülen çoğu projenin odak çalışma gruplarını oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Suriyeliler için yaptığı harcama miktarlarının büyüklüğü, devamlılığı halinde Türkiye için altından kalkılamaz bir yük haline gelme riski taşımaktadır. Uluslararası desteklere bel bağlayarak politikalar belirlemek ise sonu bilinmez tehlikelerin davetçisi mahiyetindedir. Mülteci- sığınmacı bireylerin geçim kaynaklarına erişiminin sağlanması karşılıklı kazanım sağlayacaktır.

1.7.3. İdari Yapılanma

İnsanlık tarihinde yaşanan krizler, farklı süreç yönetimlerine duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmiştir. Süreğen olayların dışında gerçekleşen doğa kaynaklı afetler, ekonomik krizler, savaşlar veya göç vakaları sürece dair yeni yönetim planları oluşturulmasını gerekli kılar.

Kriz meydana getiren olaylar genellikle aniden ortaya çıktığından çoğu zaman hâlihazırda bulunan, hazırlıklı eylem planı ile müdahale edilememektedir.

İyi yönetilemeyen kriz süreçleri daha büyük tehlikelerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Toplum bazında tehdit oluşturabilecek vakalar, ulusal ve uluslararası kargaşaya sebebiyet verebilecek durumlar, etkisi çığ gibi büyüyecek tehlikelerdendir. "Kriz Yönetimi", etkisi bu denli büyük ve ani ortaya çıkan olayları yönetmek için kullanılan bir kavramdır. Kriz dönemlerinde sürecin yöneticilerine üç ana görev düşmektedir; ortaya çıkmış krizin etkisini kırmak, süreci sonlandırmak ve krizin sebep olduğu olumsuz etkileri ortadan kaldırmak (Özdemir, 2017, s.116). Kriz anları, karar alma yetkisi bulunan pozisyonların başarısı veya başarısızlığı ile sonuçlanabilen, hassas bir dönemdir. Bu zorlu

süreçte yetkililerin doğru ve bir o kadar da hızlı kararlar alarak adım atmaları gerekmektedir. Oluşması muhtemel krizler için önceden yapılan hazırlıklar ise sürecin yönetimini kolaylaştırmaktadır.

Ulusal bir sorun olarak ortaya çıkan Suriye iç savaşı, diğer ülkeler adına öngörülebilir bir durum olmadığından çevre ülkelerin sığınmacı akınına hazırlıksız yakalanmaları da doğal karşılanabilir.

Kısa sürede ulusal ve uluslararası siyasi bir sorun haline dönüşen Suriye iç savaşı, göç etmek zorunda kalan halkı ve göç ettikleri bölgeleri çeşitli kriz ortamlarına sürüklemiştir. Yaklaşık 13 milyon insanın yaşadıkları yerlerinden edilmesi yaşanan olayı insani dram boyutuna taşımıştır.

Suriye ile 911 km sınırı bulunan Türkiye, uyguladığı açık kapı politikasıyla Suriye iç savaşı sonrasında en fazla Suriyelinin sığındığı ülke olmuştur. Bu nedenle Suriye krizinden en fazla etkilenen ülke olması tabiidir. Göç veren veya göç alan ülkeler krizin farklı yönleri ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Tarih boyunca göç alan ve göç veren topraklar olan Türkiye, böylesi büyük bir kitlesel hareketle ilk defa başa çıkmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin taraf olduğu 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre sadece Avrupa'dan gelenlerin mültecilik statüsü alabileceği yönündeki beyanatına göre Türkiye'ye gelen Suriyeliler mülteci statüsü alamamaktadır. Ancak Türkiye'de uzun süren bu bekleyiş sürecinde, Suriyelileri kapsayabilecek birtakım yasal düzenlemelere gitmiştir. 4 Nisan 2013 tarihli "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" Türkiye'de bulunan Suriyelilerin idaresine dair kararların da bulunduğu kanundur.

6458 sayılı YUKK'nun 103. maddesi "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluşunu düzenlemektedir.

"Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur."

6458 sayılı YUKK'nin 104. maddesi "geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek" ile ilgili görev ve yetkiler Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

6458 sayılı YUKK'nin 105. Maddesi ile kurulan "Göç Politikaları Kurulu" 5 toplantı gerçekleştirmesinin ardından, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile "Göç Kurulu" adıyla tekrar düzenlenmiştir. Kararnamede, "Göç Kurulu; Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanır" biçiminde görev tanımı yapılmıştır.

YUKK 91. Maddesi ise ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma sağlanabileceğini belirtmektedir. Koruma talep eden bu kişilerin, "Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesinin, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle" düzenleneceği bilgisi verilmiştir (YUKK, 2013).

6458 sayılı YUKK'nin 91. maddesinde belirtilen yönetmelik 22 Ekim 2014 tarihli Resmî Gazete'nin yayımlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Geçici Koruma Yönetmeliği"nin yürürlüğe girmesi; bahsedilen Yönerge'nin ve 1994 Yönetmeliği'nin hükümlerini kaldırmıştır (T.C. KDK, 2018, s.91). Geçici Koruma Yönetmeliği ile bahsi geçen koruma türünün usul ve esasları açıklanmıştır. Yönetmeliğin 9. Maddesi geçici koruma kararının Bakanlar Kurulu tarafından alınacağı; 15. Maddesinden ise Bakanlar Kurulu'nun, "milli güvenliği, kamu düzenini, kamu güvenliğini veya kamu sağlığını tehdit edebilecek şartların oluşması durumunda, uygulanmakta olan geçici koruma tedbirlerinin sınırlandırılmasına ya da süreli veya süresiz durdurulmasına" karar verebileceği belirtilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6208).

Yönetmeliğin 26. Maddesine göre geçici koruma kapsamındaki kişilerin sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerden yararlanabileceği, bunların haricindeki hizmetlerin imkânlar bünyesinde kamu kurum ve kuruluşları tarafından karşılanabileceği, yönetmelik kapsamında "ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetlerin AFAD koordinasyonunda yürütüleceği belirtilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6210).

11 Ocak 2016 tarihli ve 2016/8375 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan “*Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*” geçici koruma kapsamındakilere dair çıkarılan önemli yönetmeliklerdendir. Söz konusu yönetmelik geçici koruma altındaki bireylerin çalışmalarına ilişkin usul ve esasları belirleyerek, bireylere çalışma izni almak için başvuru hakkı ve kayıtlı istihdama erişim imkânı tanımıştır.

Yürütülen çalışmalar göstermektedir ki, Türkiye henüz göç meselesi üzerine çalışmalar yürüten bir ülkedir. Çalışmalarda yapılan güncellemeler, yasalardaki düzenlemeler ve göç mevzuunda çalışmalar yürütecek birimlerin oluşturulması ise bunun görünen yüzüdür.

Kitlesel göçlerin kalıcı olma ihtimalinin yüksek olması sebebiyle belirlenecek politikaların da sürdürülebilir olması önem arz etmektedir.

1.7.4. Geçici Koruma Altındaki Bireylere Sağlanan Hizmetler

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında yabancılara sağlanacak hizmetler ile ilgili usul ve esasların Göç Politikaları Kurul'u tarafından belirlenmesine; ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sağlanan hizmetlerin ise AFAD koordinasyonunda yürütülmesine karar verilmiştir. Yönetmelik kapsamında yabancılara sağlanacak hizmetler; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım, tercümanlık ve gümrük işlemleri olarak belirtilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları bu maddeler haricinde imkânları ölçüsünde hizmet sağlamaları konusunda da yetkilendirilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6211). Geçici koruma sağlanan bireylerin temel ihtiyaçları karşılanarak bireyler ikincil ve üçüncül ihtiyaçlarını karşılamaları mevzuunda motive edilmektedir.

1.7.4.1. Sağlık Hizmetleri

Geçici koruma altındaki Suriyelilere sağlanan sağlık hizmetleri bireyleri bu alanda mağdur etmemeye yönelik düzenlenmiştir. Yürütülen sağlık hizmetleri Sağlık Bakanlığı koordinasyonu ile yürütülmektedir. Tedavi ve ilaçlardan, temel ve acil sağlık hizmetleri bünyesinde olduğu takdirde hasta katılım payı alınmaması kararlaştırılmıştır. İkinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetlerinde Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Başkanlığının genel sağlık sigortalılar için belirlediği bedelin üzerine çıkılmayacağı ve bedelin AFAD tarafından karşılanacağı Geçici Koruma Yönetmeliği'nde belirtilmiştir. Acil ve zorunlu haller dışında geçici koruma altındaki bireyler özel sağlık kuruluşlarına başvuruda bulunamamaktadır.

Bedelinin SGK tarafından karşılanmadığı alanlarda ise Geçici koruma altındaki bireylere sağlık hizmeti verilmemektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6211-12).

1.7.4.2. Eğitim Hizmetleri

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında MEB kontrolünde geçici koruma altındaki bireylere okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim hizmeti sağlanmaktadır. Talep doğrultusunda her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme eğitimi ve çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Geçici koruma altındaki bireylerin lisans ve lisansüstü eğitimleri ile ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığınca belirlenmektedir.

1.7.4.3. Sosyal Yardım Hizmeti

Geçici koruma altındaki bireylerin sosyal yardımlardan yararlanma esas ve usulü Geçici Koruma Yönetmeliği 30. maddesine göre:

“Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanlar, 29/5/1986 tarihli ve 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununun 3’üncü maddesinde belirtilen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde anılan Kanun kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlandırılabilir.

Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılardan ihtiyaç sahibi olanların, sosyal hizmetlere erişimleri Bakanlık ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenen usul ve esaslara göre sağlanır.” olarak belirlenmiştir.

1.7.4.4. İş Piyasasına Erişim Hizmetleri

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Bakanlar kuruluna sunduğu teklifler ile geçici koruma altındaki bireylerin çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmektedir. Geçici korunanlar çalışma izni alabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurmakta ve çalışabilecekleri sektörler, iş kolları ve coğrafi alanlar Bakanlık tarafından belirlenmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6213). Yabancıların çalışamayacakları meslekler *“dişçilik, ebelik, hasta bakıcılık, eczacılık, veterinerlik, özel hastanelerde müdürlük, noterlik, avukatlık, özel güvenlik görevlisi, gümrük müşavirliği, kara sularında kaptanlık, dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, çarkçılık, katiplik, tayfalık”* olarak belirlenmiştir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Yabancılar Yasak Meslekler, 2019). Ayrıca yabancıların balık, istiridye, midye, sünger, inci ve mercan ihracı yapmalarına da müsaade edilmemektedir.

Geçici koruma altındakilere verilen çalışma izinleri, geçici koruma süresini aşmamaktadır.

Geçici Koruma Yönetmeliği 29'uncu madde 5. fıkraya uyarınca geçici koruma altındaki bireylere verilen çalışma izninin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda düzenlenen ikamet izninin yerine geçmediği belirtilmiştir.

Geçici koruma altındaki bireylerin öncelikli olarak insani temel ihtiyaçları karşılandığı takdirde iş piyasasına katılımları konusunda eğilim göstermektedirler.

1.7.4.5. Gümrük İşlemleri ve Tercümanlık Hizmeti

Geçici Koruma altındakilerin Türkiye'ye gelirken yanlarında getirdikleri eşyalara, taşıtlara ve Türkiye'de kaldıkları sürede kendilerine gönderilebilecek eşyalara karşı yürütülecek esaslar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında yürütülecek iş ve işlemlerde gerekli düzeyde iletişim sağlanamadığı takdirde bireylere tercümanlık hizmeti ücretsiz olarak sağlanmaktadır.

2. MÜLTECİLİK VE İŞGÜCÜ PİYASASI İLİŞKİSİ

2.1.İşgücü Piyasası ve Göç

İşgücü piyasasına dair araştırma yapılırken birçok parametrenin aynı anda değerlendirilmesi gereklilik oluşturmaktadır. Bu parametrelerden birisi de hiç şüphesiz günümüz dünyasını her yönüyle etkileyen göç olgusudur. Dünyanın hemen hemen her bölgesinde yaşanan göç hareketliği, göç veren ve göç alan bütün ülkeleri etkisi altına almaktadır.

Yaşanan Suriye Krizi nedeniyle Suriye’de insan gücünün azalması, fiziki altyapının tahrip olması, üretim ve tüketimin sekteye uğraması çevre ülke ekonomilerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Yaşanan belirsizlik, güvensizlik ve istikrarsızlık çevre ülkelerin piyasalarında da durgunluğa yol açmıştır. Mültecileri kabul eden ülkelerin altına girdiği ekonomik sorumluluk ise piyasalarında farklı dalgalanmalara sebep olmuştur. Eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerinde devletin üstlendiği ekonomik yükün yanı sıra konut ve gayrimenkule olan talebin artması ise fiyatlarda artışa sebep olmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyeli nüfusun yoğunluğu ise kayıt dışı sektörün genişlemesinin nedeni olmuştur (Aygül, 2018, s.69). Kayıt dışı alım-satımların yanı sıra kayıt dışı çalıştırılan Suriyeliler bu minvalde ekonomi piyasasını etkileyen etmenlerdendir. Kapitalizmin bir getirisi olan küresel rekabet, esnek işgücü politikalarının yürütülmesine de sebep olmaktadır. Kayıt dışı istihdam, küresel rekabette payına düşen geliri artırmak isteyen işverenlerin başvurduğu bir yöntem olmakla beraber bu durumun öncelikli mağdurları ise genellikle göçmenler olmaktadır. Esnek iş saatleri ve ucuz işgücü göçmenler için emek sömürsünün habercisidir.

Göçün toplumsal ve ekonomik boyutu görmezden gelinerek sadece insani boyutu ile incelenmesi eksik ve yanlış irdellemelere sebebiyet verecek; eksiklik ve aksaklıkların temelinde yatan sebepler görülemeyecektir. Göçün ekonomik boyutu araştırılırken ise bir yandan mültecileri kabul eden ülkelerin altına girdiği ekonomik yük, diğer yandan ise ekonomik piyasada kendine yer arayan veya yer edinmiş mülteciler irdelenmelidir.

Savaş mağduru bireylerin/toplumların diğer devletler tarafından temel ihtiyaçlarının karşılanması insani yardım boyutunda yapılan desteklerdir. Temel ihtiyaçları karşılanan bireylerin toplumla olan ilişkilerini düzenleyecek nitelikteki gereksinimlerinin giderilmesi ise ikinci seviye ihtiyaçlarının da karşılanması olarak addedilebilir. Maslow’un ihtiyaçlar

hierarchy göç olgusu içerisinde irdelenecek olursa; en alt basamaklarında yer alan fiziki ihtiyaçlar ve güvenlik ihtiyacı (Kula, 2015, s.194), devletlerin kendilerine sığınan bireylere/toplumlara öncelikli olarak sağladığı ihtiyaçlardır. Bu hiyerarşik düzende bireylerin bir üst seviye ihtiyaçları ise aidiyettir. Bireylerin çevreleri ile ilişkiler kurması ve kurulan bağlar neticesinde ait olma ihtiyaçlarını giderebilmesi gerekmektedir. Mülteciler bu ihtiyaçlarını yerel toplumla ilişki kurabildiği takdirde gidereceğinden, iletişim kurma çabası yerel halka nazaran daha fazladır. Ancak unutulmamalıdır ki mülteci gruplar ile yerli toplumların iletişim haline girmesi uyum süresince farklı problemleri de gündeme taşımaktadır. Dolayısıyla uyum sürecine ait politikalar kurgulanırken yerel halkı da göz önünde bulunduran çift taraflı uyum çalışmaları yürütülmelidir.

Yerli halk ile mülteci bireyleri iletişim içinde kalmaya mecbur kılan iş piyasası, iletişimin en sağlam temellerle kurulduğu alanlardandır. Kurulan iletişim ise mülteci bireylerin aidiyet ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir saha halini almaktadır. Dolayısıyla devletlerin mültecilerin işgücü potansiyelinden yararlanması karşılıklı kazanım sağlamaktadır.

AFAD'ın 6 yaş üzeri Suriyeli bireyler üzerinde yaptığı araştırmaya göre bireylerin %14,5'i yalnızca okuryazar ve %23'ü ise okuryazar dahi değildir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin %26'sı ilkokul, %15,8'i ortaokul, %12,4 'ü lise ve %8,4'ü ise üniversite ve üzeri mezuniyete sahiptirler. (AFAD, 2017, s.50) Mültecilerin eğitim düzeyleri, mesleki statülerinde belirleyici rol oynarken aynı zamanda emeklerinin niteliğini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla mülteciler genellikle yoğun emek gücü gerektiren ve çoğunlukla vasıfsız iş kollarında çalışmak durumunda kalmaktadır.

En fazla istihdam imkânı bulunan metropol kentler, mülteciler için de cazibe merkezi haline gelmiştir. Büyük kentlerde gündelik işlerde çalışarak veya kendilerine serbest ticaret alanları oluşturarak hayatlarını idame ettirebiliyor olmaları mültecileri bu bölgelerde yaşamaya ve çalışmaya teşvik etmektedir. Mültecilerin işgücü piyasasına dâhil oluşları yaşadıkları illerin ihtiyaçlarına göre biçimlenmektedir. Ticaret, sanayi ve tarım alanlarından hangilerinin bulunduğu ve hangi alanlarda ihtiyaç olduğuna göre mültecilerin çalışacağı alanlar belirlenmektedir. Kentsel mekânlar bireyleri ticaret ve sanayi işçiliğine sevk ederken kırsal mekânlarda genel geçim kaynağının tarım işçiliği olduğu bilinmektedir. Tarım sektörü ekseriyetle mevsimsel işçilere ihtiyaç duyduğundan bireyler daimî iş bulabilecekleri kentsel mekânlarda çalışmayı tercih etmektedir.

Mega kent olan İstanbul, iş bulma veya iş kurma hayali olanlar için cezbedici il konumundadır. Türkiye’de en fazla Suriyeli nüfusun yaşadığı il olan İstanbul, aynı zamanda en fazla Suriye sermayeli şirkete sahip olan il olarak bilinmektedir (TEPAV, Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni, 2019, s.2). İstanbul içi Suriyeli şirketlerin kümeleştiği bölgelerin en başında gelen Fatih ise bu araştırmada saha çalışmalarının yürütüleceği bölge olarak seçilmiştir.

Bölgede yoğunlaşan Suriyeli dükkânlara ait tabelalar, dükkânlarda bulunan Suriyelilere ait kültürel ürünler ve bu dükkânlardan alışveriş yapabilmek için gün içerisinde bu bölgeyi ziyaret eden Suriyeliler nedeniyle kentin çehresinde Arap kültürünü yansıtan dokular oluşmaya başlamıştır. Yaşanan değişimleri gözlemleyebilmek ve bu bölgenin neden Suriyeli sermaye sahipleri için bu bölgenin neden en fazla tercih edilen bölge olduğu anlaşılmasına çalışılmıştır.

Hayatın her alanına nüfuz eden göç olgusuna ait olumlu ve olumsuz etkilerden iş gücü piyasası da payına düşeni almaktadır. Gelen dış sermayenin ülke içerisinde değerlendirilecek olması devlet adına kazançtır. Kültürel farklılıklar ise satış piyasasında renkliliğe olanak tanımaktadır. Yaşanan ticari rekabet neticesinde kaliteli üretim ve alternatif ürün seçeneğinin artması tüketici açısından olumlu etkilerdir. Ancak oluşan rekabet mekân kiralarının yükselmesine sebebiyet vererek yerli esnaf açısından olumsuz etkiler doğurmaktadır. Nitekim işletme kurmak isteyen göçmenler de kira fiyatlarının yüksek olmasından yakınmaktadır. Yaşanabilecek bir diğer olumsuz etki ise entegrasyon sağlanamadığı takdirde ortaya çıkacak etkilerdendir. Üreticisi ve tüketicisi arasında oluşabilecek milliyetçi gruplaşmalar toplumu ayırmaya sürükleyebilecek tehlikelerdendir.

İşgücü piyasasına dair düzenlemeler yapılırken, göçün piyasaya olan etkileri de hesaba katılarak kararlar alınmalıdır. Özellikle kitlesel göçlerin göç alan ve veren ekonomi piyasaları üzerinde ciddi etkilere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Göçün sahip olduğu dezavantajlar ise başarılı kriz yönetimleri ile avantaja çevrilebileceğinden, devletler bu alanda politika üretimine hazırlıklı vaziyette bulunmalıdır.

2.2.Göç, Eğitim ve İstihdam Arasındaki İlişki

Mültecilerin göç ettikleri ülkede entegrasyon mevzuu gündeme geldiğinde “eğitim” en temel uyum unsurları arasında yerini alır.

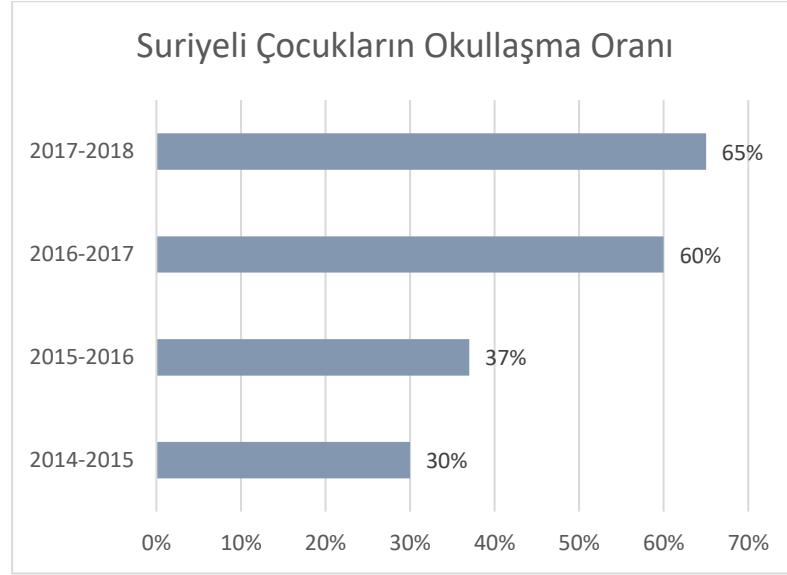
Türkiye’de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus içerisinde bilhassa 18 yaş altı popülasyonun büyüklüğü kalıcı politikalar üretmeye ehemmiyetini artırmıştır.

Suriyelilerin eğitim alabilmeleri adına sürecin ilk dönemlerinde kurulmuş olan Geçici Eğitim Merkezlerinin (GEM) 23/09/2014 tarihinde MEB’in yayımladığı “Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri” konulu genelge ile aşamalı olarak kapatılması, bu okullardaki öğrencilerin devlet okullarına yönlendirilmesi kararı alınmıştır. (MEB, 2014) Ortak eğitim kararının uyum sürecini hızlandıracak olması bu kararın alınmasındaki temel etkidir.

İçişleri Bakanlığının açıkladığı verilere göre sürecin başından, 2018 Kasım ayına kadar Türkiye’de 405 bin 521 Suriyeli bebek doğmuştur (Birgün, 2019). Türkiye’de doğan Suriyeli çocuklar, Türkiye eğitim sistemine dâhil edilirken, eğitimini yarıda keserek Türkiye’ye gelmek zorunda kalan Suriyeli çocukların sisteme adaptasyonları için ayrı çalışmalar yürütülmüştür. MEB ve STK’lar yabancıların eğitim seviyelerinin ve denkliklerinin belirlenmesi adına ortak çalışmalar yürütmüştür (Taş, Küçükoglu ve Özcan, 2016, s.10).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitimine dair üretilen politikalarda Suriyeli çocukların Türkçe öğrenmesine öncelik tanınırken, yetişkinlerin de dil öğrenimini sağlayacak birçok ücretsiz kurslar açılmıştır. Okul yaşındaki çocuklar için ekstra dil eğitim dersleri verilmesi uygun görülmüştür. Suriyeli çocukların sürecin ilk dönemlerinde kendi dillerinde eğitim almalarına müsaade edilirken günümüzde resmi okullarda Türkiye eğitim sistemine entegre olmuş vaziyette eğitim hayatlarına devam etmelerine karar verilmiştir. Suriyeli öğrencilerin eğitime katılmalarını teşvik etme amaçlı birçok proje yürütülmektedir. Şartlı Eğitim Projesi (ŞEY) bunlardan birisidir.

Suriyeli çocukların okullaşma oranının düşük olmasının sebepleri dil bariyeri, ekonomik zorluklar ve toplumsal uyum sürecinin tamamlanamamış olması olarak sıralanmıştır (Kızıl ve Dönmez, 2017, s.211). Zamanla aşılmaya başlanan engeller Suriyelilerin okullaşma oranını da artırmıştır.

Şekil 14: Yıllara Göre Suriyeli Çocukların Okullaşma Oranı

Kaynak: SETA, Suriyeli Çocukların Yıllara Göre Eğitim Verileri ve Okullaşma Oranları

Eğitim imkânı sunulan çocuk ve genç bireyler ilerleyen dönemlerde sadece vasıfsız işçi olarak kalmaları yerine, kalifiye eleman veya birer yatırımcı konumuna erişebilecek potansiyel taşımaktadır. Devletin kaliteli eğitim sağlaması, geleceğe yönelik devlet adına bir yatırım olarak görülebilir. İş gücünün kalitesini belirleyen temel unsurun eğitim olması hasebiyle bu sahada harcanacak hiçbir maliyet gereksiz olarak görülmemelidir.

Göç eden bireylerin göç ettikleri bölgelerde başa çıkmaya çalıştığı sorunların başında ekonomik sıkıntılar yer almaktadır (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015, s.64). Göçmenlerin istihdam sürecinde yaşanan aksaklıklar hem göçmenler için hem de göç alan devlet için yeni sorunlar doğurmaktadır. Dolayısıyla bu alanda oluşmuş ve oluşabilecek sorunların çözümüne odaklanan çalışmalar yürütülmediği müddetçe sorunlar çığ gibi artarak çoğalmaya devam edecektir. Bireylerin eğitimine verilecek önem gelecek adına birer yatırım olabilecekken eğitilmiş bireylerin ise uzmanlık alanlarında çalışmalarına imkân tanımamak çift taraflı bir kayba sebebiyet verecektir. Yükseköğretim sahibi bireylerin göç ettikleri ülkelerde diploma denklik belgesinin alım süresi uzadıkça bireyler potansiyelinin altında iş görmek zorunda kalmaktadır. Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin birçoğu yanında diplomalarını dahi getiremediği için denklik belgelerinin alım süreci oldukça yavaş işlemektedir. Bu durum ise iş gücü piyasasına olumsuz yönde yansımaktadır.

İşgücü piyasasına dair irdelemelerde göç ve eğitim mevzuu göz ardı edilemeyecek iki parametredir. Nitekim göç parametresi hemen hemen her ayrı parametre ile geçişken olduğu gibi eğitim alanındaki kesişimden doğan etkiler ise net olarak gözlemlenebilen alanlardandır. Geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin istihdam problemi, Türkiye'nin ekonomik sahada mücadele ettiği temel sorunlar arasında yer almaktadır.

2.3. Türkiye’de Mülteciler için İstihdam Hukuku

Suriye’de yaşanan iç savaşın ardından, Türkiye yoğun bir göç dalgasına maruz kalmıştır. Gelen sığınmacı grubun Türkiye’de kalış süreleri öngörülenin oldukça üzerinde olduğundan işgücü sahasına entegrasyonları mecburi bir hal almıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi 23. Madde 1. Fıkrası uyarınca “Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.” (BMGK, 1949, s.206) Yaşanan afetler, savaşlar, çeşitli krizler ise zaman zaman insanları bu haktan mahrum bırakmaktadır. Her ne kadar bireyler insani haklardan mahrum kalacak dönemler yaşasa da ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluş bu hakların geri kazandırılması hususunda çaba sarf etmektedir.

Savaş ortamları, insani hakların aniden kaybedildiği bir alandır ve bu hakların geri kazanımı zorlu bir süreç getirmektedir. Yaşanan Suriye iç savaşında milyonlarca Suriyeli, ellerinde kalan en temel insani hak olan yaşama hakkını da yitirmemek adına çevre ülkelere sığınmışlardır. Yaşam hakkını sağlayan bireyler diğer insani haklarına kavuşmak için emek harcamaktadır.

Türkiye’ye sığınan 4 milyon civarı Suriyeli için öncelikli olarak sağlanan temel insani ihtiyaçların ardından ikinci seviye ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Bu hakların hukuki çerçevede belirlenmesi, usul ve esaslar noktasında netlik sağlayacaktır. 4 milyon civarı sığınmacıya ev sahipliği yapmak, Türkiye adına büyük bir sorumluluğu da beraberinde getirmiştir. Halihazırda var olan kanunlar, yasalar, yönetmelikler gerekli bütün ihtiyaçlara cevap verememiş; sığınmacı kitlesinin genişliği yeni düzenlemelere gidilmesini zorunlu kılmıştır. İşgücü ve istihdam alanında oluşturulan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” sahada oluşan ihtiyacın neticesidir.

İşgücü alanındaki hak ve yükümlülüklerin düzenlemesi adına “6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu”na başvurulmaktadır. Bu kanuna göre, yabancı “Türkiye

Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlanmıştır ve Türkiye’de iş sahibi olmak isteyen yabancılar çalışma iznine tâbi tutulmuştur. **Çalışma izni** “Bakanlıkça resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma ve ikamet hakkı veren izin” olarak belirtilmiştir. **Bağımsız çalışma izni** olan yabancılar ise Türkiye’de kendi ad ve hesabına çalışma hakkına sahiptir (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016, s.12371). Yürütülen araştırma doğrultusunda bağımsız çalışma izni olan girişimci Suriyeliler irdelenmiştir.

Uluslararası İşgücü Kanunu’nun çalışma izin türlerinin açıklandığı 10. maddesinde yer alan 5’inci, 6’ncı ve 7’nci fıkralarına göre:

“(5) 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’na göre kurulmuş olan;

- a) Limited şirketlerin şirket ortağı olan müdürü,*
- b) Anonim şirketlerin şirket ortağı olan yönetim kurulu üyesi,*
- c) Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin yönetici olan komandite ortağı, olan yabancılar çalışma izni alarak çalışabilirler.*

(6) Profesyonel meslek mensubu yabancılar, diğer kanunlarda belirtilen özel şartların sağlanması kaydıyla bağımsız çalışma izni verilebilir.

(7) Bağımsız çalışma izninin uluslararası işgücü politikası doğrultusunda değerlendirilmesinde, yabancının; eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı şirket ortağı ise sermaye payı ile Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri doğrultusunda Bakanlıkça belirlenecek diğer hususlar dikkate alınır.”

Çalışma izni, bireylere ikamet hakkı izni sağlamasına karşılık; ikamet izni, çalışma izninin alınabileceğini garanti etmez. Ancak çalışma izni bulunan yabancılar, çalışma izinlerinin bulunduğu süre boyunca ikamet hakkına da sahip olurlar.

“(1) Bu Kanuna göre verilen çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti, 6458 sayılı Kanunun 27’nci maddesi uyarınca ikamet izni yerine geçer. Ancak, 6458 sayılı Kanunda tanımlanan mülteci ya da ikincil koruma statüsü dışında

yabancının herhangi bir nedenle ikamet izni olması yabancıya çalışma hakkı vermez.” (6735/12)

Uluslararası İşgücü Kanunu, Bildirim ve Sosyal Güvenlik Yükümlülüğü gereğince “*Yabancı çalıştıran işverenler ile süresiz veya bağımsız çalışma izni bulunan yabancılar, çalışma izninin veya çalışma izni muafiyeti kapsamında çalışmanın başlaması ve sona ermesi durumu ile çalışma izni veya çalışma izni muafiyetinin iptalini gerektirecek hâlleri on beş gün içinde Bakanlığa bildirmekle yükümlüdür.”* (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016, s.12381) Aksi takdirde cezai yaptırım uygulanmaktadır. Uluslararası İşgücü Kanunu, 23. Madde, 8. Fıkra gereğince “*Çalışma izni bulunmadan çalıştığı tespit edilen yabancılar sınır dışı edilmek üzere İçişleri Bakanlığına bildirilir.”* (Uluslararası İşgücü Kanunu, 2016, s.12382) Açıklanan bilgilere göre 2018 Kasım ayı itibarıyla 32.199 Suriyeli Türkiye’de çalışma iznine sahiptir.

Göç eden bireylerin göç ettikleri ülke içerisinde hak ve özgürlüklerini koruyan ve göç alan devletlerin istikbaline dair tedbirler aldığı birtakım yasal düzenlemeler çerçevesinde göçmen bireyler işgücü dünyasına dâhil olmaktadır.

13 Ocak 1999 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan “Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme” gereğince göçmen bireylerin işgücü alanındaki hakları koruma altına alınmıştır (Uluslararası Sözleşme, 2004/7502).

BMMYK “Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme” sinin üçüncü bölümünde ele alınan mültecilerin gelir getirici işlerde çalışması hususunda düzenlemeler yer almaktadır. 17. maddenin 1’inci ve 2’nci fıkrasına göre:

"1. Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye, ücretli bir meslekte çalışmak hakkı bakımından, aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır.

2. Her halde ulusal işgücü piyasasını korumak amacıyla, yabancılara veya yabancıların çalıştırılmalarına konan sınırlama tedbirleri, bu Sözleşme'nin, ilgili Taraf Devlette yürürlüğe girdiği tarihte söz konusu tedbirlerden muaf tutulacaktır.”(BMMYK, 1948, s.7).

Türkiye’de bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere mültecilik statüsü henüz verilmediğinden mültecilere verilen Uluslararası hukuki hakların Türkiye Devleti için

bağlayıcı hükmü yoktur. Türkiye, geçici koruma altındaki Suriyelilere sağladığı destek ve hizmetleri inisiyatifî dâhilinde gerçekleştirmektedir.

Öngörülemezlik uzayan sığınmacılık sürecinde önceleri Suriyeli sığınmacılara insani yardım boyutu ile destek sağlanmıştı. Hukuki statülerin ve hakların belirlenmesi sürece yayıldığından Suriyelilerin hukuki yollarla istihdam piyasasına katılmaları da gecikmeli olmuştur. ESN kapsamında 1,26 milyon Suriyeliye sağlanan maddî yardımı kaybetmek istemeyen bireyler ise kayıt dışı istihdama yönelmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin çalıştıkları işlerden sağladıkları gelirlerin standartların altında olması ve işlerinin güvenceye dayalı olmayışı ESN'den aldıkları desteğin düzenli bir gelir kaynağı olarak algılanmasına ve bu yardımı kaybetmemek adına yasadışı çalışmaya meyletmelerine sebep olmaktadır.

Geçici koruma altındaki bireylerin çalışabilecekleri sektörler, iş kolları ve coğrafi alanlar Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından belirlenmektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, s.6213).

Bakanlık, belirli bölgelerde yoğunlaşmayı engellemek adına bireylerin çalışma izinlerini ikametlerinin bulunduğu bölge ile kısıtlı tutmaktadır. Ancak bulunduğu yerde iş bulamayanlar veya bölge dışında daha iyi iş fırsatları yakalayabileceklerini düşünenler kayıtsız çalışmayı tercih etmektedir. Kayıt dışı istihdam nedeniyle Suriyelilere ait istatistikî verilerin gerçeği çok fazla yansıtmadığı unutulmamalıdır.

Belediyeler, mültecilerin çalışma izinleri ve işgücü piyasasına dair yasal soruları ile evveliyatla muhatap olan kurumlardır. Lakin belediyeler yalnızca Türk vatandaşlarına hizmet etmekle görevlendirilerek, sadece bu amaçla kullanılmak üzere bütçelendirildiğinden mültecilere harcayabilecekleri mali kaynakları bulunmamaktadır. Ancak birçok belediye farklı kalemler yoluyla mülteciler için harcama yaparak muhatap olunan sıkıntıları gidermeye çalışmaktadır. Belediyelerin gerek sahaya olan yakınlıkları gerekse merkezi yönetimler ile ilişkilerinin kuvvetli olması ve çözüm politikalarının belirlenmesinde aktif role sahip oldukları için muhatap oldukları alanlarda yetkilendirilmeleri süreç yönetiminde hızlı ilerlemelerin önünü açacaktır. Ayrıca işyeri sahibi olmak isteyen Geçici koruma altındaki bireylerle ruhsat, denetim vs. gibi prosedür işlemler vasıtasıyla yakinen ilişki kuracak belediyeler, girişimcilikte bulunmak isteyen bireylerin ihtiyaçlarını belirleme ve çözüme kavuşturmada diğer kurumlara göre daha yetkin olmalıdır. Merkezi yönetime iletilecek sahaya

dair bilgi ve veriler sayesinde, sermaye sahipleri için teşvik edici çalışmaların yapılması kolaylaşacaktır.

Geçici koruma altındaki yabancıların çalışma izinlerinin düzenlendiği yönetmeliğe göre Suriyeli bireyler yalnızca kayıtlı buldukları ikamet ili sınırları dâhilinde çalışma hakkına sahiptirler. 1 yıllık düzenlenen çalışma izinleri uygun görüldüğü takdirde 3 yıl ve 6 yıl olarak süre uzatımına tabi tutulmaktadır (Korkmaz, 2017, s.60).

“Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” istihdam kotası mevzuunda alınan kararları da içermektedir. Bir iş yerinde geçici koruma altındaki birey sayısı, Türk vatandaşı birey sayısının maksimum %10’u kadar olabileceği ve maaşlarının asgari ücretin altında olamayacağı belirtilmiştir (Korkmaz,2017, s.61).

2.4.Suriye Krizinin Türkiye İş Piyasasına Etkileri

2.4.1.1. Genel Çerçeve

Uluslararası bir sorun haline gelen Suriye Krizi, gerçekleşen göç hareketliliği nedeniyle çevre ülkeleri de tesiri altına almıştır. Toplumun farklı katmanlarına değişik boyutlarda oluşturduğu etkiler nedeniyle göç kabul eden ülkelerde durumun idaresi kriz yönetimi şeklinde olmuştur. Türkiye, bulunduğu coğrafi konumu ve uyguladığı açık kapı politikası nedeniyle yaşanan Suriyeli göç hareketinin odağında yer alan bölge olmuştur. 4 milyona yakın geçici koruma statüsü verilmiş Suriyeliye sağlanan eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ihtiyaçları insani yardım olarak karşılanmaktadır. Ancak uzayan ve öngörülemeyen süreç göstermektedir ki, yönetilmesi insani ihtiyaçlara nazaran daha zor olan ve hassasiyet gerektiren alanlarda da çalışmalar yürütülmelidir. Toplumsal ve ekonomik sorunların çözümüne dair yürütülecek çalışmalarda geniş perspektiften bakılarak uzun vadeli sürdürülebilir kararlar almak kalıcı politikalar üretmeye vesile olacaktır.

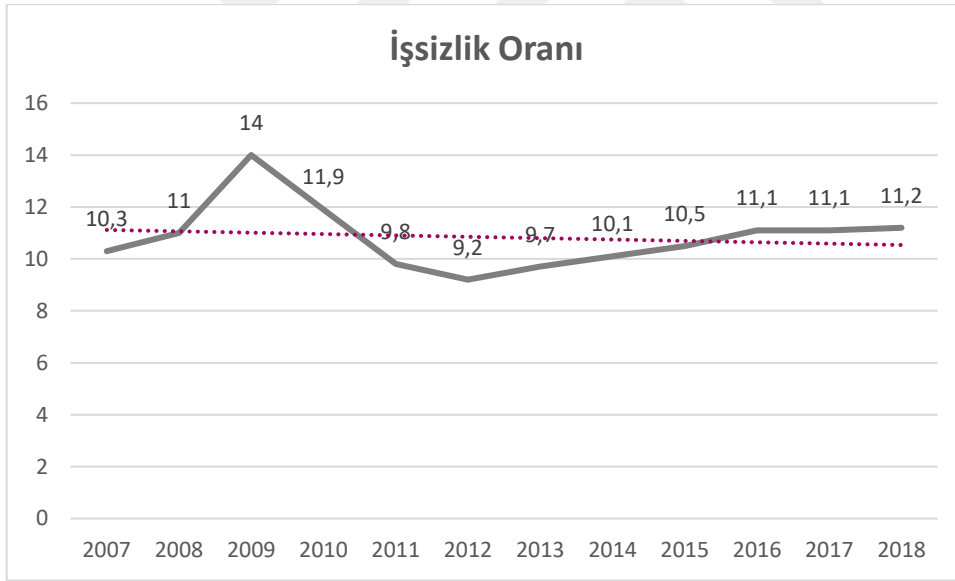
Küreselleşen dünya politikalarında kabul gören neoliberalizmin oluşturduğu rekabet, ucuz işgücü ve güvencesiz emeğe yönelimi artırmaktadır (Aygül,2018, s.68). İşveren, rakiplerinin önüne geçmek adına, kazancını en çok ve en hızlı nasıl artırabileceği üzerine stratejiler geliştirmektedir. Neoliberal anlayış, aradığı kriterleri sorgusuz sağlayabilecek mültecileri önceliklendirilmiş ve potansiyel işçi olarak görmektedir. Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilerin yanı sıra 400 bin civarı diğer milletlerden sığınmacılar bulunmaktadır. 4 milyondan fazla sığınmacının bulunduğu Türkiye’de, bu durumun işgücü

piyasası adına bir fırsat mı yoksa tehdit mi olduğunu zaman gösterecektir. Ancak iyi yönetilmiş kriz dönemlerindeki dezavantajların avantaja çevrilebildiği aşikârdır.

İşgücü potansiyeli bulunan Suriyelilerin, işgücü piyasasına başarı ile entegre edilmesi Türkiye için bir fırsat halini alabileceken; Suriyelilerin istihdamına gereken önemin verilmemesi gelecek dönemler adına risk barındırmaktadır. Potansiyel Suriyeli işgücü değerlendirilmediği takdirde bireyler devletler için birer yüke dönüşecektir.

2.4.1.2. Suriyeli Sığınmacı İstihdamının İşsizliğe Etkisi

Suriyelilerin istihdamına yönelik tartışmalar, Suriyelilerin işsizliği artırdığı yönünde bir algının oluştuğunu göstermektedir. Ancak Türkiye işgücü piyasasında Suriyelilerin istihdam ve işsizlik oranına etkilerinin araştırıldığı çalışmalara göre, Suriyelilerin piyasaya etkilerinin olmadığı yönündedir. Suriyelilerin yerel işgücü ile rekabet edecek kapasitelerinin olmayışı ve firmaların Suriyelilerin işgücü yetilerine göre istihdam alanları oluşturması ve Türkiye’de iç göçte bir artışın gözlenmemesi Suriyelilerin istihdamı etkilemediği yönündeki kanıyı destekler niteliktedir (Korkmaz,2017, s.67).

Şekil 15: Türkiye’de 2007-2018 Yıllarında 15-64 Yaş Arası İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Nisan 2019

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr>

TÜİK verileri ile hazırlanan Türkiye geneli işsizlik oranları Şekil 15'te görselleştirilmiştir. 2007-2018 yılları arasındaki işsizlik oranları dikkatle incelenirse; Suriyelilerin Türkiye'ye giriş yapmaya başladıkları 2011 yılından önceki dönemlerde de işsizlik oranlarında iniş-çıkışların yaşandığı gözlemlenecektir. İşsizlik oranının artışı Suriyelilerin işgücü piyasasına dâhil oluşlarının etkisi olsa dahi tek parametrenin sığınmacılar olmadığı da apaçık bir gerçektir. 2011 yılından beri her geçen gün sayıları artan Suriyelilere rağmen işsizliğin artışıdaki en büyük etkenin yaşanan ekonomik krizler olduğu bilinmektedir. Nitekim Suriyeliler genellikle yerel halkın çalışmak istemediği vasıfsız işlerde ve daha düşük ücretler karşılığında çalışmaktadır. Çoğu nitelikli Suriyelinin vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kalması ise yerel halk ile nitelikli işgücü sahasında rekabet halinde olmadıklarının göstergesidir ve bu durum Türkiye ekonomisi adına bir kayıp olarak görülebilir.

Suriye Krizi'nin Türkiye ekonomi piyasasına etkileri risk ve fırsatları bir arada barındırmaktadır. Suriyelilerin mikro ölçekte sağladıkları ekonomik katkıların yanı sıra olumsuz birtakım ekonomik etkileri de olmuştur. Öncelikli olarak küçük işletmelerde ve tarımda yerli halka nazaran daha düşük ücretlere ve sigortasız çalışan Suriyelilerin olması nedeniyle yerli halktan işini kaybedenler veya işçi olarak tercih edilmeyenler bulunmaktadır (Öztürkler ve Göksel, 2015, s.17). T.C. Merkez Bankası raporuna göre gelen mülteciler genellikle kayıt dışı istihdam alanını etkilemiştir. Bu durum ise kayıt dışı istihdamda ücretlerin azalmasına sebebiyet vermiştir. Gerçek ücret seviyelerinde ise bir değişikliğe sebep olmamıştır (Korkmaz,2017, s.69). Çalışma izni bulunmayan ve eğitim seviyeleri düşük olan Suriyelilerin büyük bir çoğunluğunun işgücü piyasasına entegrasyonları yalnızca kayıt dışı istihdam üzerinden gerçekleşmiştir (Korkmaz,2017, s.68). Suriyelilerin Türkiye halkı için işsizliği artırdığı yönündeki algı, bazı bölgelerde halkın Suriyelilere karşı öfkeli bir tutum sergilemesine sebep olmaktadır (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015, s.87). Ancak bazı bölgelerde ise yerel halk Suriyelilerin çalışma hayatına dâhil olmalarından memnuniyet duymaktadır. Yerel halkın vasıfsız işlerde çalışmak istememesi ve işverenin çalıştıracak eleman bulamaması ile piyasada oluşan sorun, Suriyelilerin piyasaya dâhil olması ile çözüme ulaşmaya başlamıştır (Öztürkler ve Göksel, 2015, s.17). Fakat Suriyelilerin ucuz işgücü ile çalıştırarak haksız rekabete sebep olunmaması adına yasal düzenlemeler yapılmaktadır.

4 milyona yaklaşan nüfusları ile Suriyelilerin piyasa içerisinde oluşturdukları talep nedeniyle gıda ve kira fiyatlarında da yükselme gözlemlenmiştir. Bu durum ev sahipleri tarafından fırsat olarak algılanırken kiracıları mağdur eden bir hal almıştır. Türkiye

ekonomisine etkisi bulunan enflasyon oranlarındaki değişimde Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin de payı bulunmaktadır (Öztürkler ve Göksel, 2015, s.9).

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin büyük bir bölümünü kırsal ve alt gelir seviyesindeki halk oluşturuyor olsa da Suriyeli yatırımcı ve tüccar camiasının da Türkiye’ye yerleştigi görülmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.18). Geçmiş dönemlerden kalan ticari ilişkileri ve liman imkânının ticarete sağladığı katkısının bulunması nedeniyle Mersin, sermayesi bulunan Suriyeliler tarafından en tercih edilen illerden olmuştur. Mersin’in ardından Gaziantep de 2011 sonrası Ticaret Odasına kayıtlı Suriyeli firma sayısının hızla arttığı iller arasındadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.17).

ORSAM’ın hazırladığı rapora göre, Suriyelilerin Türkiye’ye yaptığı yatırımlar Türkiye’deki Suriyeli sermaye akışını artırmış olsa da çok daha büyük sermayeler değerlendirilememiş ve Avrupa’ya gitmelerinin önüne geçilememiştir. Dolayısıyla Suriye’den Türkiye’ye taşınan sermaye vurucu etkiler yaratamamıştır ancak ciddi bir potansiyeli içerisinde barındırmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.18).

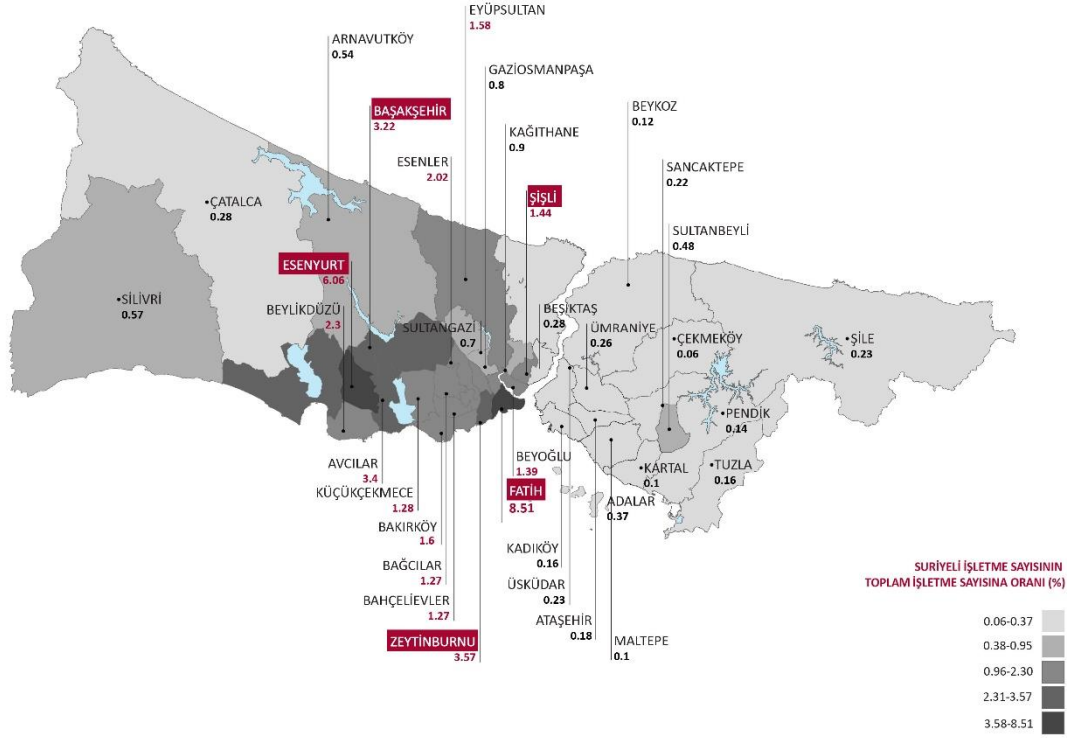
Suriyeli tüccarların Türkiye’ye sağladığı bir diğer katkı ise Ortadoğu ülkeleri ile ticari bağları güçlü olan Halepli tüccarların ticaretlerine Türkiye üzerinden devam ediyor olmalarıdır. Suriyelilerin yaptığı ticari yatırımlar, yatırım yapma potansiyeli taşıyan diğer tüccarlar için de bölgeyi çekici konuma getirmektedir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.18). Suriyeli tüccarlar geçmiş dönemlere ait ticari bağlarını kullanarak Türk mallarını ihraç ederek Türkiye ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar. Bu potansiyeli değerlendirebilmek Türkiye adına kaçırılmaması gereken bir fırsattır.

Gün geçtikte geçici koruma altındaki Suriyeliler de Türkiye’de üretime katkı sağlama yolunda adımlar atmaktadırlar. Küçük çapta dahi olsa açılan dükkânlar, girişimcilik adına sermaye sahibi Suriyelileri cesaretlendirmektedir. Açılan dükkânlar ise ekonomiye katkı sunmaktadır. Suriyelilerin bilhassa alışkın oldukları yöresel, kültürel ürünleri bu dükkânlarda bulabilmesi, bu dükkânların satışlarını artırmaktadır. Yasal düzenlemelerin gecikmeli yapılması ve uygulamada yaşanan aksaklıklar nedeniyle geçmiş dönemlerde kaçak olarak çalışmakta olan dükkanların çoğu yasal prosedür çerçevesinde çalışmaya başlamıştır. Böylelikle Suriyeli ve yerel esnaf arasındaki münakaşaların temel sebebi olan haksız rekabetin de önüne geçilmiştir.

Mal ve hizmet sektörüne olan talebin artmasında etkisi olan Suriyeliler, ekseriyetle temel ihtiyaçlar için talep oluşturmuştur. Suriyeli nüfusun yoğun olarak kümelendiği

bölgelerde ise toplam talepteki artış etkilerini hissedilir şekilde ortaya koymaktadır (UTESAV, 2015, s.1). Artan talepler, mal ve hizmet üretimi tam kapasite gerçekleşmeyen Türkiye ekonomisinin canlanmasına katkı sağlamaktadır.

SURİYELİ İŞLETME SAYISININ TOPLAM İŞLETME SAYISINA ORANI (%)

Şekil 16: İlçe Bazında Suriyeli İşletme Sayısının Toplam İşletme Sayısına Oranı

Kaynak: İTO, Mart 2019 (Marmara Belediyeler Birliği Şehir Politikaları Merkezi tarafından haritalandırılmıştır)

En fazla Suriyelinin yaşadığı il olan İstanbul'da Suriyeli işletme sayısının toplam işletme sayısına oranı incelendiğinde Şekil 18'de yer alan harita görseli oluşmaktadır. Fatih ilçesinin diğer ilçelere nazaran büyük farkla önde olması çalışma kapsamında örneklem bölge olarak seçilmesinde etkin rol oynamıştır.

2.4.2. Mültecilerin İşgücü Piyasasına Dâhil Olma Süreci

Türkiye'nin 81 ilinde de kayıtlı bulunan Suriyeli nüfus, şehirlerin yapısal özelliklerine etki etmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilere ev sahipliği yapan kentlerin demografik yapılarında, ekonomik durumlarında ve kültürel yapılarında yaşanan değişimler kentlerde

bulunan mülteci yoğunluğuna göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir deyişle, mültecilerin şehirlerin yapısına olan etkisi ve etki derecesi şehirlerin kendilerine hastır. Dolayısıyla yapılan araştırmalarda şehirlerin bir parametre olarak belirlenmesi daha doğru sonuçlara ulaştırmaktadır.

İşgücü piyasasındaki Suriyeli nüfusa ait verilerin bölgesel farklılıklar göstermesinin altında yatan bazı sebepler Suriyelilerden, bazı sebepler ise yerel kaynaklardan oluşmaktadır. Özellikle, Suriyeli mültecilerin işgücü piyasasına entegrasyonu zorlu süreçleri beraberinde getirmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler işgücü piyasasına dahil olmak üzere çıktıkları yolda birtakım engellerle mücadele etmektedir. Bauder mültecilerin göç ettikleri ülkelerin işgücü piyasalarında, yerel halka nazaran, daha dezavantajlı konumda olduklarını belirtmektedir (Bauder,2015, s.81). Nitekim Suriyelilerin Türkiye işgücü piyasasına dâhil olma sürecinde karşılaştıkları engellerin başında dil engelinin olduğu bilinmektedir. Beşerî sermayelerinin yetersiz olması yahut diplomalarının Türkiye’de denkliklerinin alınamamış olması ve kimi bölgelerde maruz kalınan etnik ayrımcılık iş piyasasına girmelerini zorlaştırmaktadır. 15 Kasım 2018 tarihinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının paylaştığı bilgiye göre Türkiye’de 32 bin 199 kişiye çalışma izni verilmiştir (Mülteciler Derneği, Türkiye’deki Suriyeli Sayısı, 2019).

Suriyeli iş adamlarının ve girişimcilerin Türkiye’de sanayici ve tüccar olarak faaliyet göstermesi konusunda destek sağlama amacı ile kurulmuş olan Suriyeli İşadamları Derneği (SİAD), üyeleri ve yerel halk ile işbirliği sağlama hedefi ile Suriyeli sermayenin Türkiye piyasasına girmesine destek sağlamaktadır. SİAD’ın gözlemlerine göre yatırımcılar önceleri, işbirliği halinde iş kurmaktansa bireysel olarak piyasaya girmeyi tercih etmekteyken bu eğilim zamanla işbirliği içinde girişimde bulunmaya doğru evrilmiştir. Türk ve Suriyeli işbirliği içinde olan işyerlerine sağlanan vergi avantajları ve bürokratik kolaylıklar işbirliklerinin artmasına katkı sağlamıştır.

Türkiye’de işgücü piyasasına dâhil olmak isteyen Suriyeli yatırımcıları demotive eden temel etkenler; dil bariyeri, yoğun rekabet, vergi kanunları ve döviz kurundaki hızlı değişimler olarak sıralanmaktadır (SİAD, 2017). Yaşlı, genç, kadın, dezavantajlı grup, yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi etkenlerin ayrı ayrı değerlendirilerek istihdam politikaları belirlemek daha isabetli karar olacaktır.

Suriyelilerin işgücü piyasasında yaşadığı tüm sorunlara mukabil, Suriyeli yatırımcıları iş piyasaya dâhil etmeye yeten güçlü teşvikler de bulunmaktadır. Sağlanan güçlü altyapı

hizmetleri, Türkiye'nin coğrafi konumunun uluslararası ekonomi merkezi olmasına olan elverişliliği, ithalat ve ihracat kolaylığı, turizm merkezi olan bir bölge olması, sanayi şehirlerine devletin sağladığı destek yatırımcıları çeken bir piyasa olmasına sebep olmaktadır.

Mültecilerin dâhil oldukları farklı istihdam gruplarının, istihdam alanında yaşadığı problemler ve sorunların çözümleri de değişkenlik göstereceğinden, yürütülecek çalışmalarda odak grup belirlenerek çalışmalara devam edilmelidir (Koç, 2015, s.25).

İşgücü piyasasına katılmış Suriyeli sığınmacılar üç ana kategori altında toplanabilir:

1. Bağımsız şirket kurarak işveren konumunda bulunan Suriyeliler. Bu gruba ait Suriyeli işverenler, işletmelerinde genellikle Suriyeli çalışanlara yer vermektedir. Bu durum Suriyelilerin istihdamına katkı sağlamaktadır.
2. Bağımsız işyeri açan Suriyeliler. Bu grup genellikle küçük sermayeler ile esnaflık ve zanaatkarlık yapmaktadır.
3. İşverene bağlı çalışan Suriyeli grup ise en fazla istihdamın olduğu alandır.

İstihdam piyasasında işveren ve işçilerin sorunları, talepleri ve ekonomik seviyeleri birbirinden oldukça farklı olacaktır. Bu araştırmada da doğru veriler elde edebilmek adına odak grup girişimci Suriyeliler olarak daraltılmıştır.

Suriyelilerin istihdam alanında yaşadığı sorunlar en az kendileri için olduğu kadar Türkiye devleti için de sorun teşkil etmektedir. Sorunların çözümü için ise tek bir yol izlenemeyeceği gerçeği, grup veya durumlara has politikalar izlenebileceği ve çözüm çalışmaları esnasında Türkiye'nin kamuoyunun desteğinin alınarak ilerlemesi gerektiği unutulmamalıdır. Aksi takdirde Türkiye'nin yerel halkından olumsuz geri dönüşler alacağı aşikârdır. Bu durum ise çözüm sürecini baltayacaktır. Dolayısıyla entegrasyon hareketleri tek yönlü olmamalı, yerel halk da bu sürece dahil edilmelidir.

Kayıt dışı işyerlerinin vergi ödememesi yerel esnaf tarafından haksız rekabete sebep olduğu gerekçesi ile tepki toplamaktadır. Ancak günümüzde Suriyelilerin yasal yollarla açtıkları iş yerleri ruhsata tabidir ve Suriyeli esnaf da vergi mükellefi olmaktadır. Suriyeli girişimciler, halkın kendilerini vergi ödemeyen grup olarak algılanmaktan yakınmaktadırlar.

3. SURIYELİ SİĞİNMACILARINTÜRKİYE İŞ PİYASASINDAKİ KONUMU/ YERİ

3.1.Çalışma Koşulları

İstihdam piyasasındaki sosyal görünümü özetleyen ILO'ya ait raporda göç eden Suriyelilerin büyük bir bölümünün mevsimlik, haftalık veya günlük işlerde çalıştığı belirtilmektedir (ILO, 2015, S.53). Yoksulluk seviyesinin altında kalan Suriyeliler sektör bakımından seçici davranmadıkları gibi çalışma standartları konusunda da en düşük şartlarda dahi çalışmayı kabullenmektedirler. Nitekim Suriyeliler birçok işveren tarafından ucuz iş gücü olarak görüldüğünden sigortasız ve düşük standartlarda çalıştırılmaktadır.

Yasadışı yollarla işgücü piyasasına dâhil olan Suriyeliler, işlerini ve haklarını da güvence altına alamamaktadırlar. Diğer yandan, cinsiyet eşitsizliğinin net olarak gözlemlenebildiği işgücü piyasasında, mülteci kadınların eşitsizlik rüzgârından çok daha sert etkilendiği söylenebilir. Çalışan mültecileri çalışma alanında güvence altına alabilecek yasalar çıkarılırken, bazı kadınların işgücü sahasındaki varlıkları dahi görülmez haldedir. 189 sayılı ILO “Ev işçileri için İnsana Yakışır İş Sözleşmesi” ev işlerinde çalıştırılan kadınların emeklerinin değersizleştiğinin gözlemlenmesinin ardından hazırlanmıştır. Sözleşmeyi genellikle ev işlerinde çalışmak üzere işçi gönderen ülkeler imzalamıştır (Erdoğan ve Toksöz, 2013, s.39).

Niteliksiz işgücüne katılım oranındaki artış ise işverenler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Nitekim kayıtsız Suriyeli işçi sayılarındaki artış, bu piyasada daha ucuz iş gücüne erişimi kolaylaştırmıştır. Ancak sosyal güvenlikten mahrum çalışan gruplar işini kaybetme mevzusunda en riskli gruplardır.

Suriyeli çalışan sayısının, kayıtlı istihdam verileri ile örtüşmeyeceği bir gerçektir. Bu durum ise ekonomik istismara sebep olmaktadır. Kayıtlı olmamaları sebebiyle bireyler haklarını savunamamakta ve hak ettikleri miktarda ücret talep edememektedir.

Emek sömürsüne maruz kalan bireylerin oldukça fazla olduğu iş piyasasında göçmenlerin de haklarını koruyabilecek mekanizmaların geliştirilmesi bir mecburiyettir (Koç, Görücü ve Akbıyık, 2015, s.90).

İşgücü piyasası entegrasyonu seyrinin gözlemlenebileceği, WFP tarafından Türk ve Suriyeliler üzerine yapılan araştırmadaki bilgilere göre Suriyeliler sosyal kaynaşmayı ve bir arada çalışmayı Türklere nazaran daha çok arzulamaktadır (DSP ve İGAM, 2019, s.23).

İşgücü piyasasına işyeri sahibi olarak dâhil olmuş Suriyelilerin bir kısmı ise Türkiye’de ilk önce işçi olarak çalıştığını fakat kayıt dışı sektörde haklarını savunamadıklarından küçük de olsa kendilerinin yönetebildikleri bir yer açmayı tercih ettiklerini belirtmişler. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin en çok çalıştıkları sektörler, yapı itibarıyla kayıt dışı çalışmaya en müsait sektörlerdir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki kayıtlı istihdam edilen Suriyelilerin %75’i daha önce kayıt dışı çalışmıştır (İNGEV, 2017, s.16).

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında açılan Suriyelilere ait işyerlerinin kayıt altına alınması için Türk Ticaret Kanunu gereğince, ruhsat ve vergi levhası alınması mecburi kılınmıştır. Kayıtlı işyeri sahibi bireylerin seyahat engelinin ortadan kalması işyerlerinin kayıt altına alınmasında teşvik edici bir unsur olmuştur (DSP ve İGAM, 2019, s.27).

Geçici Koruma Yönetmeliği bireylere Türkiye’de yasal prosedürlere uyulduğu takdirde işyeri sahibi olmayı hak tanımıştır. Ancak DSP ve İGAM işbirliği ile yapılan araştırma sonuçlarına göre, birçok işyeri sahibi kayıt altına alınma sürecinde bilgileri olmadığı için zorluklar yaşadıklarını belirtmişler (DSP ve İGAM, 2019, s.27).

Fakat bu çalışma kapsamında katılımcılara işyeri açarken, işyeri açma prosedürüne dair bilgilerinin olup olmadığı sorulduğunda, hepsi sürece dair bilgilerinin olduğunu, bazıları işyeri açarken izlenecek yol konusunda ihtiyacı olanlara yardımcı olabileceklerini ifade etmişler. Bu iki çalışma arasındaki ihtilafın muhtemel sebebi örneklemelerin seçildiği bölgedir. DSP- İGAM araştırmasındaki verilere İstanbul- Sultanbeyli ve Hatay’da işyeri sahibi olan Suriyeliler üzerinden ulaşırken, bu araştırmadaki bilgiler Fatih bölgesinden derlenmiştir. Fatih bölgesi ise işyeri açmak isteyen Suriyeliler için en tercih edilen, gözde bölge olması sebebiyle bu bölgede işyeri sahibi olmak isteyen Suriyelilerin yasal prosedürleri sağlam adımlarla izlediği düşünülmektedir. Fatih bölgesindeki Suriyeli işletme sahipleri, bürokratik işlemleri yürütürken sürece dair bilgilerinin olduğundan ancak dil problemi nedeniyle tercümanlardan, avukatlardan veya muhasebecilerden destek aldıklarını aktarmışlardır.

İşgücü piyasasında işletme sahiplerine değerinin üzerinde, fahiş fiyatlara kiralanan işyerleri bireylerin piyasa içerisinde mağdur olmasına sebep olmaktadır. Kira bedellerine yasal sınırlamalar getirilip, düzenli denetimler yapılmadığı takdirde, işyerleri mal sahiplerinin istismar mekânları olarak kalacaktır.

Araştırma kapsamında edinilen bilgilere göre, işgücü piyasasında Suriyeli işletme sahiplerinin ve işçilerin çalışma koşullarını zorlaştıran en büyük etkenin dil problemi olduğu öğrenilmiştir. Türk müşterileri ile iletişim kuramayan işletmeler, müşteri kaybına uğradıkları için bu sorunun bir an evvel giderilmesini arzulamaktadır. Suriyelilerin çalışma hayatlarını zorlaştıran dil engelinin haklarını aramalarına da engel olduğu bilinmektedir. Çalışma sektöründe büyük bir sorun halinde olan dil engelini aşmak bazı sığınmacılar için çalışma izni almaktan daha elzemdir (DSP ve İGAM, 2019, s.37-38).

Ekonomik entegrasyonu sekteye uğratan bir diğer gerekçe ise girişimcilerin sosyal güvenceye sahip olmayışlarıdır. Geçici koruma altındaki bireylerin Türkiye’de kalış sürelerine dair bir teminatın bulunmaması, bireyleri demotive etmektedir (DSP ve İGAM, 2019, s.23-31).

Türk vatandaşlığının en kalıcı çözüm olarak görülmesi, bireylerin ihtiyacını hissettikleri sosyal güvencenin gerekçesidir.

Yabancı istihdamında ikincil ve daha üst seviye ihtiyaçların giderilmesine yönelik kurumsal altyapının güçlendirilmesi çalışmalarına gidilmelidir. Bireylerin yalnızca iş sahibi olmaları üzerine değil, sonrasında oluşabilecek sorunların çözümüne yönelik de politikalar üretilmelidir.

3.2.Kadın ve Çocuk İşçiler

3.2.1. Kadın Çalışanlar

İşgücü piyasasına dair hemen hemen hiçbir göstergede kadın ve erkek eşitliği bulunmamaktadır. Kadın ve erkek istihdam oranı, istihdamın sektörel dağılımı ve iş piyasasındaki statü dağılımları incelendiğinde kadınların işgücü piyasasında dezavantajlı konumda olduğu görülecektir.

Kalkınma ve ekonomik büyümeyi belirleyen temel değişkenler işgücü piyasasına ait verilerden oluşmaktadır. İşgücüne katılım oranı ise insan kaynağının etkili bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını ispatlar nitelikte bir göstergedir (Akgül ve Etcı, 2017, s.124). TÜİK Aralık 2018 İşgücü İstatistikleri raporuna göre Türkiye’de erkeklerin işgücüne katılım oranı %71,7 iken kadınların işgücüne katılım oranı %33,6 olarak belirtilmiştir. İstihdam oranı da işgücü katılımıyla doğru orantılı olarak erkeklerde %62,7 kadınlarda ise %28,5 olarak

belirlenmiştir (TÜİK, 2018). İşgücü piyasasına katılım oranları araştırılırken çalışma potansiyeline sahip çoğu kadının işgücü piyasasına dâhil olmadığı gözlemlenmiştir.

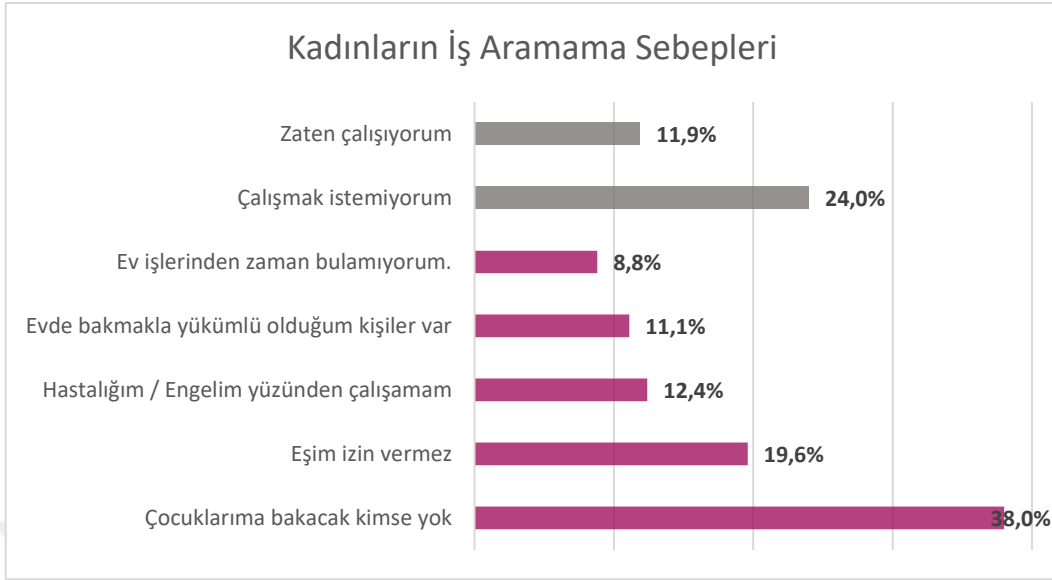
Suriyeli sığınmacıların Türkiye işgücü piyasasına etkilerinin araştırıldığı Dünya Bankası'na ait raporda düşük ücret karşılığında çalışan Suriyelilerin piyasada yarattıkları etkiden en çok kadınların etkilendiği belirtilmektedir. Düşük ücret karşılığında kayıt dışı Suriyeli sığınmacı çalıştırmak isteyen işverenler öncelikli olarak Türk kadınlarının işine son vermektedir. (Carpio ve Wagner, 2015, s.19).

Toplumsal cinsiyet normları, varlığını toplum sahasında olduğu işgücü piyasasında da varlığını hissettirmektedir. Ataerkil bir toplum yapısına sahip olan Suriye'de de ev işleri, çocuk yetiştirilmesi ve bakım gibi mesuliyetlerin kadına verildiği görülmektedir. Aile geçimini sağlamak, kazanç elde etmek erkeklerden beklenmektedir. Fakat Türkiye'de yaşadıkları geçim sıkıntıları kadınları da işgücü piyasasına yöneltmiştir. Cinsiyetçi anlayışa göre şekillenen istihdam dallarındaki çizgiler Suriyeliler arasında belirginliğini korumaktadır. Erkekler inşaat, tarım, imalat, ticaret alanlarında çalışırken kadınlar ev hizmetleri, bakıcılık veya kişisel bakım sektörlerinde istihdam edilmektedir. Diğer sektörlerde çalışanlar ise istisnai örnekler olarak görülmektedir. Yapılan araştırmalarda çalışan kadınların birçoğu mecburiyetten çalıştıklarını belirtse de genç kadınlar ise çalışmayı kendi hayatlarını yönetmenin bir yolu olarak görmektedir. Ancak gözlemlenen en büyük sıkıntı kadınların iş piyasasında üstlendikleri sorumluluklarının yanı sıra evdeki sorumluluklarını da birebir devam ettirmeleridir (DSP ve İGAM, 2019, s.24).

BM Kadın Birimi ve ASAM işbirliği ile yürütülen araştırmada kadınların %90'ından fazlası çalışma izinleri mevzuunda bilgi sahibi değildir. Dolayısıyla çoğu kayıt dışı istihdam edilen kadınlar bu alanındaki hak ve yükümlülüklerinden de haberdar değildir. Kadınların yalnızca %15'i istihdam edilmektedir (UN WOMEN ve ASAM, 2018, s.83). Gelir getiren işlerde çalışan kadınların %40'ı ise Suriyeli bağlantılar aracılığı ile iş bulduğunu belirtmiştir (UN WOMEN ve ASAM, 2018, s.45-46).

Suriyeli yükseköğrenim görmüş kadınlar, boşanmış veya evlenmemiş kadınların işgücüne iştiraklerinin evli veya dul kadınlara nazaran fazla olması üzerinde de cinsiyetçi toplumsal normların etkisinin bulunduğu öngörülebilir. Ayrıca Türkiye'de mecbur kalmadıkça çalışma hayatına katılmamış kadınların birçoğunun Suriye'de de çalışmamış olduğu bilgisine ulaşılmaktadır (UN WOMEN ve ASAM, 2018, s.45-46). BM Kadın Birimi ve ASAM işbirliği ile yürütülen araştırmada Suriyeli kadınlara neden iş aramadıkları sorusu

sorulduğunda ortaya çıkan tablo göstermektedir ki, kadınların %89,9'u önlerindeki engellerden dolayı iş aramamaktadır.

Şekil 17: İş Aramayan Suriyeli Kadınların İş Aramama Gerekçeleri

Kaynak: BM Kadın Birimi, Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi, s.48

Suriyeli kadınların istihdam piyasasındaki rollerinin artırılması için bireylerin bu konuda bilinçlendirilmesi ve çalışmalarına engel olan durumların iyileştirilmesi gerekmektedir.

Cinsiyetçi kapsamda yürütülmesinin hedeflenmediği bu çalışmada kadın işveren bulup mülakat yapma noktasında yaşanan sıkıntı; bu sahada ayrı bir çalışmanın yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Odak grubun “kadın işletme sahipleri” olarak belirlenmesinin sahadaki problemlerin görülmesini kolaylaştıracağı muhtemeldir.

3.2.2. Çocuk İşçiliği

Yasal olmayan çocuk işçiliği eğitimini yarıda kesmiş olan çocuklarda daha çok görülmektedir. Çocukların çalışmak mecburiyetinde kalmaları eğitimlerini bırakmalarına sebep olmaktadır. Geçim sıkıntısı yaşayan ailelerde görülen çocuk işçilerinin çoğunluğu erkektir. Kız çocukları ise genellikle evden yürütülen gelir getirici işlerde çalışırken, evde erkek bireylerin olmayışı durumunda dışarıda çalışmaya yönelmektedir.

Araştırma süresinde, Fatih bölgesinde mendil satan bir çocuğa eğitimine devam edip etmediği sorulduğunda; çocuk eğitimine devam ettiğini ancak ailesinin gelirin çok düşük olduğu gerekçesiyle çalışmak zorunda olduğunu; sabah kendisinin okula gidip, öğleden sonra akşama kadar mendil sattığını; kardeşinin ise sabah mendil satıp öğleden sonra okula gittiğini belirtmiştir. Kardeşi ile dönüşümlü çalışan çocuk, kardeşinin kendisinden küçük olduğunu ve akşamüzeri sokakta korkmaması için onun sabah mendil sattığını iletmiştir.

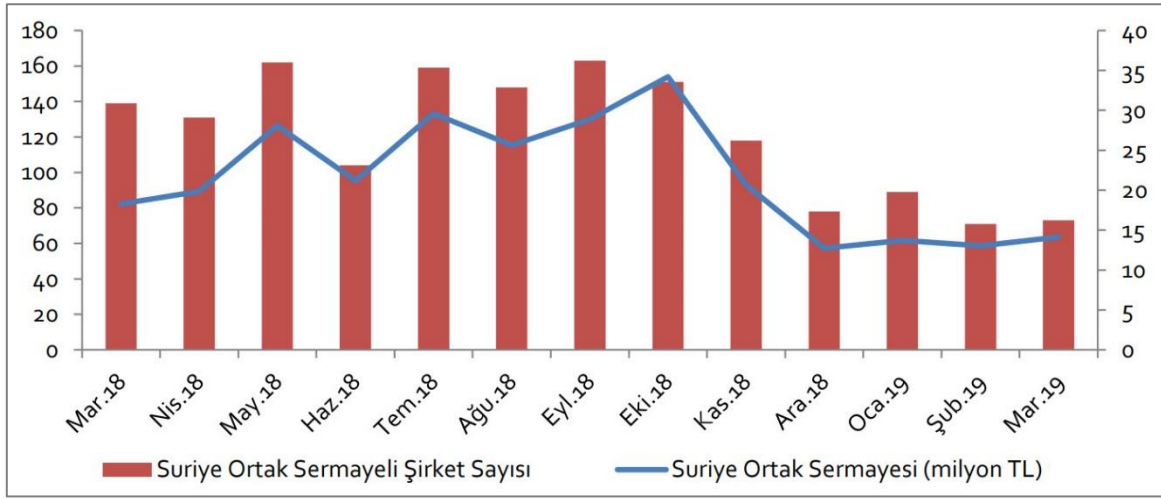
Çocuk işçiliği dünyada yeni oluşmuş bir sorun değildir ancak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin büyük bir kısmının oldukça düşük gelirlere sahip olması çocuklarını çalışmaya yönlendirmelerine sebep olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'deki çocuk işçilerin sayısı Suriyeli çocuklarla birlikte artış göstermiştir. Yetişkin bireylerde yaşanan istihdam eksiklikleri çocukların yasal olmayan şekliyle çalışmasına sebep olmuştur.

3.3.Girişimci Suriyeliler, Sektörel Dağılım ve Fatih Örneği

Yabancı yatırımcı sayısı en yüksek ülke olan Almanya'nın ardından ikinci sırayı Suriyeli işletmeler vasıtası ile Türkiye almaktadır. Suriyelilere ait en fazla işletme İstanbul'da bulunmaktadır. İstanbul'da ise en fazla Suriyeli işletmenin bulunduğu ilçe Fatih'tir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye giriş yaptığı 2011 Nisan tarihinden itibaren Türkiye'deki Suriyelilere ait işletme sayısı giderek artmaktadır. KOBİ'lerin %93'ü kurum, kuruluş ve STK'lardan, işletmelerini kurarken herhangi bir destek almadıklarını belirtmişler (İNGEV, 2017, s.16).

Mart 2019, İTO verilerine göre İstanbul'da 7211 Suriyeli işletme bulunmaktadır. Büyük bir çoğunluğu küçük ve orta ölçekli olan Suriyeli işletmeler, ortalama 9,4 kişiye istihdam imkânı sağlamaktadır (İNGEV, 2017, s.16).

Bu istatistiki veriler baz alınır, Fatih'te bulunan 2261 Suriyeli işletme, ortalama 21.000'den fazla kişiye istihdam olanağı tanımaktadır.

Şekil 18: Suriye Ortak Sermayeli Kurulan Şirketlerin Sayısı ve Suriye Ortak Sermayesi Miktarı (Milyon TL)

Kaynak: TOBB, TEPAV, (Mart 2018 – Mart 2019)

Şekil 19'da her ay yeni kurulan Suriye ortak sermayeli şirket sayılarını ve sermayeleri grafikleştirilmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler inşaat, tekstil, gıda ve hizmet işgücü sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. TEPAV'ın yürüttüğü periyodik araştırmalarına göre, Suriyeliler, her daim, en fazla toptan ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir ve en fazla Suriye ortak sermayesi bu sektörde kullanılmaktadır (TEPAV, Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni, 2019).

Tablo 3: İstanbul Genelı Suriyeli Firmaların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

İSTANBULDAKİ SURIYELİ FİRMALARIN MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI			
MESLEK GRUBU	FİRMA SAYISI	MESLEK GRUBU	FİRMA SAYISI
Perakende Ticaret	218	Tekstil Terbiye	30
Toptan ve Dış Ticaret	1455	Altyapı İnşaatı	5
Bijuteri, Oyuncak ve Hediyelik Eşya	67	Konut İnşaatı	507
Kuyumculuk	102	İnşaat Taahhüt	66
Bilgi Teknolojileri	160	Restorasyon ve İzolasyon	17
Kâğıt ve Kırtasiye	22	İnşaat Malzemeleri	55
Kozmetik	137	Toprak Ürünleri	2
İlaç ve Tıbbi Cihaz	165	Mekanik Tesisat ve Doğalgaz Tesisatı	11
Toptan Gıda ve Temizlik Ürünleri	214	Ayakkabı ve Ayakkabı Yan Sanayi	45
Cam ve Cam Ürünleri	2	Kara Taşıtları, Yedek Parçaları ve Ekipmanlar	34
Peyzaj ve Çiçekçilik	4	Motorlu Taşıt Satış ve Servisi	21
Ekmek, Un ve Unlu Mamuller	50	Motorlu Araçlar Tamir, Bakım ve İmalatı	32
Meyve ve Sebze	18	Demir Çelik	12
Hayvansal Gıda Ürünleri	15	Demir Dışı Metaller	3
Eğitim	114	Döküm ve Metal İşleme	5
Oteller	23	Metal Ürünler ve Mutfak Ekipmanları	24
Restoran ve Yiyecek İçecek Hizmetleri	294	Makina ve Ekipmanları	44
Finans Kuruluşları	11	Takım Tezgâhları ve Otomasyon	8
Sigortacılık	2	Teknik Hırdavat	41
Emlak Müşavirleri	776	Mermercilik ve Madencilik	26
Şehir içi Yolcu Taşımacılığı	13	Enerji	4
Yolcu Taşımacılığı ve Seyahat Acenteleri	261	Elektrik Ekipmanları	36
Taşımacılık ve Lojistik Hizmetleri	51	Aydınlatma	18
Trafik Müşavirliği	65	Elektrikli Ev Aletleri	23
Akaryakıt	13	Telekomünikasyon	125
İşletme Destek Hizmetleri	284	Plastik ve Kauçuk	36
Mimarlık ve Mühendislik	77	Kimyevi Madde	20
Bilgi, İletişim ve Medya	162	Orman Ürünleri	19
Kültür ve Spor	11	Mobilya	47
Basım-Yayın	51	Baklava, Pasta ve Şekerli Mamüller	72
Sağlık Hizmetleri	41	Gözlükçülük ve Saatçilik	16
Deri, Kürk ve Saraciye	19	Et ve Et Ürünleri	22
İplik ve Elyaf Ürünleri	7	Kargo, Posta ve Depolama	33

İSTANBULDAKİ SURIYELİ FİRMALARIN MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI			
MESLEK GRUBU	FİRMA SAYISI	MESLEK GRUBU	FİRMA SAYISI
Örme Kumaş, Çorap ve Trikotaj	19	Lpg, Sıvılaştırılmış ve Sıkıştırılmış Gazlar	1
Kumaş	38	Dokuma	6
Hazır Giyim ve Konfeksiyon	548	Hububat, Bakliyat, Kuruyemiş ve Kuru Meyve	21
İç Giyim ve Aksesuarları	48	Fotoğrafçılık	5
Ev Tekstili	71	Züccaciye	11
Halı-Kilim ve Yer Kaplamaları	1	Doğal ve İşlenmiş Katı Yakıt	1
Tekstil Yan Sanayi Ürünleri	78		
TOPLAM			7211

Kaynak: İTO, Mart 2019

Tablo 4: İstanbul'daki Suriyeli İşletmelerin Sermaye Aralıklarına Göre Dağılımı

SERMAYE ARALIKLARINA GÖRE SURIYELİ İŞLETME SAYISI	
1.000.000₺ ve yukarısı	153
250.000₺ - 999.999₺	1162
25.000₺ - 249.999₺	4514
1.000₺ - 24.999₺	506
1₺ - 999₺	385
Yeni Kurulan Sermaye Şirketleri	491
TOPLAM	7211

Kaynak: İTO, Mart 2019

İstanbul'daki, Suriyelilere ait şirketlerin %81'i minimum 25.000₺ ve üzeri sermayeler ile kurulmuş; 153 şirket ise 1.000.000₺ ve üzeri sermaye ile işgücü piyasasına katılmaktadır. İşletme türleri arasında %88 oran ile limited şirket türü başı çekmektedir. Türk Ticaret Kanunu uyarınca limited şirket kurulumunda esas sermaye minimum 10.000₺ (TTK/580); anonim şirket kurulumunda ise esas sermaye minimum 50.000₺ (TTK/322) olarak belirlenmiştir (TTK, 2011, s.11047-11109). Şirketler için belirlenmiş en az esas sermaye

miktarları; kurulan şirket sayıları ve sermaye aralıkları dikkate alındığında, sadece İstanbul dâhilindeki Suriye sermayeli şirketlerin dahi işgücü piyasasına etkisinin azımsanmayacak seviyede olduğu görülecektir.

Tablo 5: İstanbul Geneli Suriyelilere Ait İşletmelerin Türleri

İSTANBUL GENELİ SURIYELİLERE AİT İŞLETMELERİN TÜRÜ	
Kişisel Firma	738
Anonim Şirket	130
Holding	1
Vakıf İşletmeleri	4
Limited Şirket	6338
TOPLAM	7211

Kaynak: İTO, Mart 2019

İstanbul geneli yerli ve yabancı işletme sayılarına dair istatistikler aşağıdaki şekildedir:

- İstanbul'daki toplam işletme sayısının %7'si yabancılara aittir.
- İstanbul'daki toplam işletme sayısının %2'si Suriyelilere aittir.
- İstanbul'daki toplam yabancı işletme sayısının %24,5'i Suriyelilere aittir.

İstanbul'da en fazla Suriyelinin kayıtlı bulunduğu 5. ilçe olan Fatih, Suriye sermayeli şirket sayılarına ait sıralamada başı çekmektedir.

Milyonları aşan müşteri portföyü ile Suriyeli işletme sahiplerinin Türkiye ekonomisine katkısı küçümsenmeyecek boyuttadır. Arap ülkeleriyle yapılabilecek ihracatta Suriyeli işletmelerin bağlayıcı olma potansiyeli taşıdığı görmezden gelinmeyecek ticari bir fırsattır. İşgücü piyasasına emek ve para piyasası aracılığı ile katkı sağlayan Suriyelilerin potansiyelinden yararlanmak devlet adına kazançtır.

3.4.Araştırma Bulguları

Gerçekleştirilen araştırmada, katılımcılar örneklem saha içerisinde rastgele, gönüllülük esasına göre belirlenmiştir. 11 erkek ve 2 kadın olmak üzere toplam 13 kişi ile ortalama 40 dk. süren derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar yarı yapılandırılmış sorular ile gerçekleştirilmiştir. %46'sı yükseköğrenim, %23'ü lise, %30'u ise ortaokul mezunu olan katılımcı grubun yaş ortalaması 38'dir. Katılımcıların %70'i Şam'dan Türkiye'ye gelmiş tacirlerdir.

Araştırmada yalnızca girişimci Suriyeliler üzerine çalışma yapılmış ve ücretli çalışanlar araştırma kapsamına alınmamıştır.

Araştırma sahasından rastgele seçilen dükkânlarda kadın işletme sahibine denk gelinemediğinden, saha içerisinde olduğu belirlenen kadın işletme sahipleri ile özel görüşme yapılmıştır. Kadın işletme sahiplerinin sayılarının oldukça az olması; eşinin izin olmadan görüşme yapamayacaklarının belirtilmesi ve görüşme talebinin tedirgin değerlendirilmesi çalışmada cinsiyetçi bir incelemenin de yapılmasına sebep olmuştur.

Katılımcıların işgücü piyasasına katılımına dair veriler; katılım öncesi, katılım süreci ve katılım sonrası yaşadıkları deneyimler olarak üç kategoride derlenmiştir. Derlenen veriler sonucunda ortaya çıkan ortak konu başlıklarına ait sorunlar tek başlık altında toplanmıştır. Derlenen deneyimler yasal, ekonomik, sosyolojik ve kültürel olarak değerlendirilmiştir.

Suriyeli girişimciler, Türkiye işgücü piyasasına dâhil olma sürecinde herhangi bir yasal engelle karşılaşmadıklarını ancak dil noktasında yaşadıkları sıkıntılar nedeniyle süreçte bazı zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bireyler, Arapça ve Türkçe bilen avukat, muhasebeci ve dostları ile kamu dairelerindeki işlemlerini halletmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6: Suriyeli Katılımcılara Dair İşletme Verileri

Katılımcı No	Ortak Sayısı	İstihdam Edilen Birey Sayısı	Türkiye'ye Geldiği Yıl	İş Yeri Kurduğu Yıl
K1	1	2	2015	2016
K2	1	8	2014	2014
K3	3	15	2013	2016
K4	1	2	2013	2014
K5	2	4	2015	2015
K6	1	4	2015	2017
K7	1	11	2013	2018
K8	0	5	2015	2015
K9	3	3	2014	2014
K10	0	1	2018	2018
K11	0	6	2012	2017
K12	2	6	2016	2016
K13	1	4	2013	2015

Sermayeleri ile birlikte Türkiye'ye gelen katılımcıların çoğu en geç 2 yıl içerisinde işyerlerini kurmuşlardır. Girişimcilerin çoğu, ortak/ ortaklar ile limited şirket kurmayı tercih etmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen 13 Suriyeli girişimciye ait işletmelerde 71 kişi istihdam edilmektedir.

Görüşülen Suriyeli işletme sahiplerinin Türkiye işgücü piyasasına dair deneyimleri kategorize edilerek derlenmiştir.

3.4.1. Dil Engeli

İşgücü piyasasında Suriyelilerin mücadele ettikleri en büyük sorun dil bariyeridir (Korkmaz, 2017, s.61). Suriyeliler için düzenlenen onlarca Türkçe dil eğitim kursları bulunmasına rağmen mülakat yapılan katılımcılardan çoğu bu kurslara gidemediğini belirtmiştir. Ailelerinin geçimini daha elzem bulan girişimci Suriyeli esnaf, dil kursu

katılamamaktadır. Aktarılan bilgiye göre çocukların ve kadınların bu kurslara katılımı daha fazladır. Erkekler geçim sorumluluğu nedeniyle bu tarz faaliyetlere vakit ayıramamaktadır.

Türkçe bilmeyen katılımcılara; dil bilmemenin çalışma hayatlarını nasıl etkilediği sorulduğunda iki farklı cevap alınmıştır. Bir grup, dil bilmedikleri için Türk müşteriler ile anlaşma sorunu yaşadıklarını ve bu durumun müşteri kitlelerini daralttığını belirtmiştir. Diğer bir grup ise; çalışma hayatlarında gerekli olacak kadar Türkçeyi öğrendiklerini ancak sosyal hayatta iletişim için yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Artık Türkiye’de yerleşik bir düzenleri bulunduğu için Türkçe bilmenin kendileri için elzem olduğu bilincinde olan işletme sahipleri, en azından müşteri ile iletişim kurabilecek kadar dil bilmenin mecburiyet olduğu konusunda hemfikirdirler. Bazı katılımcılar ise anadilleri olan Arapça haricinde İngilizce veya Almanca bildikleri halde Türkiye iş piyasasında pek fazla işlerine yaramadığını vurgulamışlardır.

Müşterileri kitlesinin genellikle aynı milliyete göre şekillenmesindeki en baskın nedenin dil yetersizliği olduğu görülmektedir. Müşteri, rahat iletişim kurabileceği esnaf ile muhatap olmak istediği için genellikle dilini bilen işletmeleri tercih etmektedir. İşletme sahipleri ise müşteri profilini genişletebilmek adına dil bariyerini aşmayı arzulamaktadırlar.

3.4.2. Diploma Denkliği

Suriye’den alınan yükseköğrenim belgelerinin Türkiye’de geçerliliğinin bulunmayışı ve Suriyelilerin yeni sınavlara tabi tutularak yeni belgeler alma zorunluluğu ekonomik entegrasyonun hızını yavaşlatan uygulamalardır. Ulusal güvenlik, halk sağlığı ve kamu düzeni adına tehdit edici durumların oluşmaması adına sözlü beyanların kabul edilememesi makuldür ancak belgelerin tedarik sürecinin hızlandırılması ve halkın bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Yavaş işleyen süreç, potansiyel işgücünün açığa çıkarılmaması adına Türkiye için bir kayıp olarak görülebilir.

Asıl mesleği eczacılık olan kadın katılımcı (36) açıklamalarında diploma denkliğinin alınmasına ait sürecinin zorlu ilerleyişinden yakınmaktadır.

“Asıl mesleğim eczacılık; eşim ise doktor. 6 yıldır Türkiye’deyiz. Fakat diploma denkliği almak çok zor. İlk iki yıl bu denkliğin alınabileceğinden dahi habersiz yaşadık. Savaş travmasını atlatmak, elindeki her şeyi kaybederek yeni bir yerde hayata tutunmak hiç kolay değil. Mesleğimizi nasıl geri kazanabileceğimiz, icra edebileceğimiz konusunda bilgilendirilmiş olmayı istedim. Sanırım bizden sonra gelenler bilgilendirilme konusunda daha şanslı olmuş. Ancak diploma denkliğini alabileceğimiz bilgisini öğrendikten sonra da

süreç zor ilerliyor. Denklik sınavları Türkçe yapılmakta ve benim Türkçem çok zayıf. Sınavlara girebilmek için iki yıl Türkçe kurslarına gittim. Bu sürede çevremdekilere yardımcı olmak için mesleki bilgim ile ürettiğim kremler çok beğenildi ve bunun ticaretini yapmam teklif edildi. Böylelikle kozmetik kremler yaparak eşim ile birlikte satmaya başladık. Şu an uluslararası bir firma haline gelen şirketimizde çok iyi gelirlere sahibiz ancak bu meslek beni tatmin etmiyor. Bir an evvel kendi işimi yapmak istiyorum. Kozmetik bir lüks, ama eczacılıkta insanlar için daha yararlı işler yapabileceğimi biliyorum. Diplomama geçen ay kavuşabildim inşallah yakın zamanda mesleğime dönerim. T.C vatandaşlığına başvurumuzun onaylanması da mesleğime dönebilmem için bir şans. Eczacılık T.C. vatandaşı olmayanların yapmalarının yasak olduğu bir meslek. Ama elhamdülillah hem T.C vatandaşı oldum hem de diplomama kavuştum.”

Diploma denkliğinin alım sürecinin zorluğu bireyleri geçim endişesi nedeniyle farklı meslekler yapmaya yöneltmektedir. Duruma ait düşüncelerini bir erkek katılımcı (30) şu şekilde dile getirmiştir:

“Yazılım mühendisiyim ama mesleğimi yapamıyorum. Denklik belgesini alabilmek uzun uğraş gerektiriyor. Ancak ben ailemin geçimini sağlamak zorundayım. Türkçem günlük yaşantımda bana yetiyor ancak sınavları geçemeyebilirim ve Türkçe kurslarına gidecek vaktim yok, para kazanmak zorundayım. Ticaret, para kazanmak için en hızlı yol ve Türkiye’de hayat çok pahalı.”

3.4.3. Sosyal Dışlanma veya Toplumsal Kabul

Ekonomik zorluklar ile mücadele eden birçok Suriyeli diğer taraftan sosyal dışlanmaya da maruz kalmıştır (ORSAM ve TESEV, 2015, s.16). Toplumun her kesiminde Suriyelilere olan bakış açısı aynı olmadığı gibi bölgesel olarak girişimci Suriyeliler de farklı tepkiler aldıklarını belirtmiştir. Fatih’te restoran sahibi bir erkek katılımcı (37) ilk işyerini Zeytinburnu’nda açtığını ancak iş yapamadığı için battığını belirtmiştir. Ancak Fatih’te çoğu müşterisi Arap olsa dahi Türk müşterilerinin de olduğunu ve kazancından memnun olduğunu dile getirmiştir.

Bir diğer katılımcı (erkek, 58) daha önce farklı bir bölgede işlettiği bakkal dükkanında hem Suriye’ye hem Türkiye’ye has markalar bulundurmasına rağmen asla Türk müşterisi olamadığından yakınmıştır. Türk müşterilere de hitap edebilmek için kendi kültürlerine has ürünlerin yanı sıra Türkiye markalarına ve ürünlerine de yer verdiğini ancak Türklerin

dükkânını tercih etmediğini üzümlere belirtmiştir. Fatih'teki ise çoğu müşterisi yine Arap olsa da aynı derecede sosyal dışlanma hissetmediğini aktarmıştır.

Farklı sektörler için işletmelerin müşteri profilinin değişkenlik göstermesi, o sektörün müşteri kitlesinin tercihleri ile alakadardır. Kimi sektörün müşterisi yalnızca alıştığı işletmelerden alışveriş yapmak isterken, kimi sektörün müşteri kitlesi değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla ile yoğunluk olarak tek bir millete ait müşteri grubunun oluşması kimi zaman yalnızca bir alışkanlık olarak adlandırılabilir.

Yerel halk ile göçmen gruplar arasında sağlanamayan entegrasyon, ticari sahada da olumsuz etkilerini gösterecektir. Esnaf ve tüketicilerin milliyetlerine göre gruplaşması ticari verimliliği düşürecek gibi gruplar arası ayrımcılığı da had safhaya taşıyacaktır. Nitekim saha araştırması sırasında görüşülen Suriyeli Bakkal, müşterilerinin sadece Suriyeli olmasından yakınmıştır. Ancak bu durumda kendisinin dil noktasındaki yetersizliğinin de etkisi olduğunu belirtmektedir.

Bir erkek katılımcı (27) ise İstanbul'da en kalabalık Suriyeli nüfusa sahip olan Esenyurt 'ta dükkân açmayı düşündüğünü, ancak sürekli Suriyelilerin yerel halk ile menfi bir münasebet halinde olduğuna dair haberler duyduğu için Fatih'e işyeri açmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Gerek esnaf ilişkileri gerekse müşteri kitlesinin çeşitliliği bakımından Fatih'ten oldukça memnun olduğunu belirten işyeri sahiplerinin çoğu Fatih'i Şam'a benzetmektedirler. Türkiye'yi zaten çok sevdiklerini ancak Fatih'te kendilerini öz vatanlarında gibi hissettiklerini aktarmışlardır.

Fatih bölgesinde işletme sahibi Suriyeli girişimciler, kimi zaman kendileri ile Arapça iletişim kurmaya çalışan Türk müşterilerinin bulunmasının kendileri için çok kıymetli olduğunu, kardeş gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Bazı Suriyeli esnaf ise toplumsal uyumu yakalamak adına yalnız Suriye kültürüne has ürün satışı yapmak yerine iki kültüre özgü ürünleri de satışa sunarak kültürel kaynaşmayı amaçladıklarını belirtmişlerdir.

Suriyelilerin Fatih'te sosyal dışlanmaya maruz kalmadıkları algısı, Fatih'in işyeri açmak için tercih edilen bölge olmasında etkin rol oynamıştır.

Fatih'te dükkân sahibi diğer Suriyelilerden aldıkları tavsiye üzerine bu bölgede dükkân açtıklarını belirten bazı katılımcılar, Türk esnafla kurdukları muhabbet nedeniyle de bölge konusunda pişman olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Görünen odur ki, halk ve esnaf ile kurulan iyi iletişim ve bu yönde alınan tavsiyeler, girişimcilik açısından Fatih bölgesini çekici kılmıştır. Paralel ekseninde dışlandıkları hissiyatına kapıldıkları bölgelerden ise sermaye sahipleri uzaklaşmaktadır. Toparlanan veriler ışığında, toplumsal meselelerin yalnızca sosyal boyutta kalmadığı, sosyo-ekonomik yansımalarının da oluştuğu aşikârdır.

3.4.4. Kültürel Çeşitlilik

Türkiye iş piyasasına Suriyelilerin katılımı piyasada kültürel çeşitliliğe vesile olduğu gibi kültürel entegrasyona da katkı sağlamıştır. Tatlıcılık yapan bir erkek katılımcı (32) önceleri sadece Suriye'ye has tatlılar ürettiğini, zamanla Türk mutfağına ait tatlılar da öğrenerek ürün çeşitliliğini artırdığını belirtmiştir. Böylelikle Suriyeli müşterilerin Türk mutfağına ait tatlılar ile tanışmasını sağlarken, Türk müşterilerin de Suriye mutfağına ait tatlıları tanıma fırsatı oluşmuştur.

Katılımcılardan bir parfümeri işletmecisi (erkek, 33) piyasaya dair kültürel deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

“Türklerin ve Arapların koku tercihleri çok farklı. Araplar, baharatlı, yoğun kokuları beğenirken, Türkler genellikle hafif, çiçek kokularını tercih ediyor. Ben, Suriye’de sadece Arapların koku zevkine göre parfümler satıyordum. Aynı kokular ile Türkiye’de satış yapmaya başladığımda Türklere parfüm satamadığımı fark ettim. Farklı birçok koku deneyerek Türklerin koku zevkini de keşfetmeyi başardım. Şimdi dükkâna gelen müşteriye göre önerilerimi sunuyorum.”

Kuru kahve işletmeciliği yapan bir diğer katılımcı ise (erkek, 29) Türk kültürüne has kahveler de Arap kültürüne özgü aromalı kahveler de sattığını; ancak Türk müşterilerine Arap kahvelerini, Arap müşterilerine ise Türk kültürüne has kahvelerden tadımlık ikram ettiğini belirtmiştir.

İş piyasasına Suriyelilerin girmesi piyasadaki ürün çeşitliliğini artırmaktadır. Piyasadaki çeşitliliğin ötesinde, başarılı bir ekonomik entegrasyon, kültürler arası kaynaşmaya da destek olmaktadır.

3.4.5. Gelecek Kaygısı

Türkiye’de kalma güvencelerinin bulunmayışı, Suriyeli işletme sahiplerini işgücü piyasasında en çok tedirgin eden unsurdur. İşyeri açmak için yapılan yatırımı kaybetme riskinin, yatırımcıyı tedirgin ettiği ifade edilmiştir. Katılımcı işletme sahipleri, savaş bitse dahi Türkiye’de kurdukları işyerlerini kaybetmek istemediklerini ve bu konuda bir teminata ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu konuda en büyük teminatın ise Türk vatandaşlığı olduğunu düşündükleri için Türk vatandaşı olmayı her halükârda çok istediklerini aktarmışlardır.

Suriyeli işletme sahipleri, Türk halkı ile gerçekleştirilen ticari adaptasyonun heba olmaması adına Türkiye’deki ticari hayatlarını güvence altına alacak bir sistem arzulamaktadırlar.

Katılımcılar, Türk vatandaşlığı aldıkları takdirde Türkiye iş pazarına daha fazla hitap edebileceklerini belirtmişlerdir. Nitekim savaş bittiğinde; Suriye’ye geri gönderilme ihtimallerinin bulunması veya sığınmacıların büyük çoğunluğunun Suriye’ye dönmesi, Suriyeli işletme sahiplerinin ticari risk olarak aktardığı unsurlardır. Sığınmacı halkın Suriye’ye geri gönderilmesi, müşterilerinin çoğu Arap olan Suriyeli işletmelerin, müşteri potansiyelini düşürecek faktördür. Dolayısıyla işgücü piyasasında da sürdürülebilir bir güvenceye ihtiyaç duymaları haklı görülebilir. Suriyeli işletme sahiplerinin koruma altına alınması sermaye sahipleri için teşvik edici olacaktır.

Katılımcılar, iş yeri kurarken öncelikle ailelerinin geçimini sağlamak, ardından özellikle ihtiyaç sahibi Suriyelilere istihdam sağlamak istediklerini belirtmişlerdir. Türkiye iş piyasasının, kaliteli ve düzgün iş üreten işletmelere büyüme olanağı tanıyan bir piyasa olduğu ifade edilmiştir. Piyasada hedeflerine ulaşmak için çaba harcayacaklarını belirten katılımcılar, başlangıç için kazançlarından memnun olduklarını söylemişlerdir.

Suriye iç savaşı sona erse bile katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye’de kurdukları işi korumak istediklerini ifade etmiştir. Bir kısmı işletmesini büyüttüğü takdirde Suriye’ye de şube açmak isterken; küçük bir kesim savaş bittiğinde ülkesine geri dönerek ticari hayatına anavatanında devam etmek istemektedir.

Ortalama yaşı 50’nin üzerinde olan Suriyeli işletme sahiplerinin Suriye ile olan duygusal bağlarının daha güçlü olduğu ve imkanlar dahilinde geri dönmek istedikleri

gözlemlenmiştir. Suriyeli genç girişimcilerin ise, Türkiye ile kurmuş oldukları fiziksel ticari bağ, Türkiye ile olan duygusal bağlarını daha fazla güçlendirmektedir.

3.4.6. Suriye- Türkiye İş Piyasası Karşılaştırması

Katılımcı bireylerden savaş öncesi Suriye'nin iş piyasasını ve şu an içinde buldukları Türkiye iş piyasasını karşılaştırmalı olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Türkiye iş piyasasında tutunmanın daha büyük emek istediğini belirtmişlerdir. Türkiye'de dükkân kiralalarının yüksek olması küçük ve orta ölçekli işyerleri için zorlayıcı bir unsur olduğu belirtilmiştir. Suriyeli işletme sahiplerinin şikâyetçi oldukları en belirgin mesele yüksek kira fiyatlarıdır. Dolar üzerinden kendilerine kiralanan dükkânların, kendileri için bir mağduriyet oluşturduğu düşüncesindedirler. Suriye'de bu tarz giderlerinin olmayışının veya daha az oluşunun, işletmelerin gelişimine ayrılacak bütçelerin daha fazla olmasına imkân tanıdığı vurgulanmıştır. Bu konudaki düşüncelerini bir katılımcı şu şekilde dile getirmiştir: “Duyduğuma göre bizler gelmeden önce kira fiyatları daha düşükmüş, şimdi ise söylenen meblağın 4-5 katını ödüyoruz. Ayrıca “hava parası” diye bir ücret de ödedik. Suriye'de böyle bir şey yok. Anlamlandıramıyoruz bu parayı.”

İş yeri kurmak, girişimcilikte bulunmanın ise yasal prosedürler gereğince Suriye'de daha zor olduğu aktarılmıştır. Türkiye'de iş kurmak için gerekli prosedürleri yerine getirdikleri takdirde önlerine herhangi bir engel koyulmadığını belirtmişlerdir.

Suriyeli işletme sahiplerinin %30'u, Türkiye ve Suriye ekonomik piyasasının değerlendirmesinde, iki ülkenin eşit olduğunu; %61'i Suriye ekonomisinin daha gelişmiş olduğunu iletmiştir. Katılımcıların %7'si ise Suriye'de işgücü piyasasına katılımın daha kolay olduğunu ancak fırsatlar daha iyi değerlendirildiği takdirde Türkiye'deki esnafın işlerini büyütme ihtimallerinin daha fazla olduğu belirtilmiştir.

3.4.7. İş Kurmak için Fatih'in Tercih Edilme Sebepleri

2261 Suriyeli işletme ile İstanbul'daki Suriyelilere ait işletmelerin %8,51'ini bünyesinde barındıran Fatih bölgesi, Suriyeli işletme sahipleri tarafından tercih edilirliliği bakımından dikkat çekici konumdadır. Çalışma kapsamında katılımcıların büyük bir çoğunluğu Şam ile olan benzerlikler nedeniyle Fatih'i tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bir erkek (32) katılımcı gerekçelerini şu şekilde açıklıyor: “Fatih'te kendimi yabancı bir yerde hissetmiyorum. Sokaklar, kültür hatta insanların giyim tarzı bile Şam'a benziyor. Ayrıca bu bölgedeki Türk halkı da oldukça sıcakkanlı.”

Bir diğerkatılımcı (erkek,33) ilk iş deneyiminin Mersin'de olduğunu ancak Suriye'deki ailesini oradaki ortama getirmeye cesaret edemediğini, Fatih'te kurduğu işin ardından eşini ve çocuklarını gönül rahatlığıyla yanına aldığını belirtmiştir. Ticari hayat olarak da sosyal hayat olarak da Suriyeliler genel itibariyle Fatih'teki deneyimlerinden memnun gözükmektedirler.

Suriyeliler için, yabancılık hissiyatını ortadan kaldıran Fatih bölgesinin diğertercih edilme sebepleri; Suriyeli işyeri sahibi arkadaşlarının bölgeyi önermesi, kalabalık ve turistik bir bölge olması, müşteri potansiyelinin yüksek olması ve Fatih'te ikamet etmeleri sıralanabilir. Bazı Suriyeli işletme sahiplerinin diğerbölgelerde yaşamış oldukları olumsuz işyeri deneyimleri, en çok önerilen bölge olan Fatih'i seçmelerinde etkili rol oynamıştır.

Görülmektedir ki, sosyal uyumu yüksek olan bölgelerin işgücü piyasasında tercih edilen yerler olması, bölgelerin ekonomik gelişimine de katkı sunmaktadır.

3.4.8. İş Kurma Süreci

Araştırma bünyesinde, Suriyeli girişimcilerin iş gücü piyasasına dâhil olma süreçlerinde yaşadıkları deneyimler irdelendiğinde bu süreçte herhangi bir devlet kurumundan veya STK'dan destek almadıkları belirlenmiştir. Bireylerin çoğu geçmiş hayatlarında da ticaret ile uğraşmakta oldukları için Türkiye'de de ticaret üzerinden geçim sağlamayı planlayarak gelmiştir. Dil problemi nedeniyle bürokratik işlemleri ise dil bilen kişilerden destek alarak tamamlamışlardır.

3.4.9. Kadın Suriyeli İşletme Sahipleri

Mülakat yapılan kadın katılımcılardan biri (37) eşiyle birlikte kurdukları iş yerinde çalışmaktadır, eşi rahatsız olan diğerkadın katılımcı (45) ise ailesinin geçimini sağlamak adına iş piyasasına mecburi olarak girmiştir.

Küçük bir kuaför dükkânına sahip olan kadın katılımcı (45) kiralık dükkân bulmakta çok zorlandığını dile getirmiş ve Suriyelilere yüksek fiyatlara, en kötü dükkânların kiralanmasından şikâyetçi olmuştur. Dükkân giderlerinin yüksek olmasının, aile geçim standartlarını oldukça düşürdüğünü belirtmiştir.

Asıl mesleği eczacılık olan kadın katılımcı (37), sıfırdan başlayarak işgücü piyasasındaki yükselişini, kadınlara istihdam sağlayarak taçlandırdıklarını vurgulamıştır.

İşgücü piyasasında başarılı olmuş kadınların toplum tarafından görünür kılınması, kadınlar için cesaretlendirici etki oluşturacaktır.

Örnekleme bölgede mülakat yapmayı reddeden kadın işletme sahibi ise eşinin izni olmadan böyle bir görüşme yapamayacağını ifade etmiştir.

Bir erkek (59) katılımcı ise kızının kurduğu bir terzi dükkânı olduğunu ve çalışan 50 elemanının da kadın olduğunu belirtmiştir.

Örnekleme saha içerisinde işletme sahibi kadın girişimci bulmakta yaşanan zorluklar, Suriyeli kadınların işgücü piyasasındaki rolünün ne kadar az olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Sahada yaşanan gözlemler, Suriyeli kadınların iş hayatında mahfuz alanlarda çalışmayı tercih ettiğini göstermektedir.

3.4.10. Suriyeli İşletme Sahiplerinden Öneriler

Suriyeli işletme sahiplerinin, iş yeri açmak isteyenlere en temel önerileri; ticarete uygun bölgeler seçmeleri, dil problemini aşmaları, sabırla çalışmaları, sattıkları ürünlerin kültürel çeşitliliğe cevap verebilecek yönde olması ve en önemlisi yetkin oldukları sektörde işyeri açmaları olarak sıralanabilir. Rekabetin yüksek olduğu Türkiye iş piyasasında başarıya ulaşmak isteyenlerin ise çalışma standartlarını yüksek tutmaları gerektiği vurgulanmıştır.

3.5. Bölüm Değerlendirmesi ve Öneriler

Suriyeli sığınmacıların entegrasyonuna dair yasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda farklı birçok çalışma yürütülmüş olsa da entegrasyon çalışmaları genel itibarıyla giriftir. Bir alanda gerçekleştirilen uygulama, diğer alanlarda da etkisini gösterdiği gibi; bir alanın entegrasyon çalışmalarındaki aksaklık diğer alanları da sekteye uğratmaktadır.

Ekonomik entegrasyonun sağlam temellendirmeler ile ilerleyebilmesi diğer alanlardaki entegrasyonların başarısına bağlıdır ancak ekonomik entegrasyon gerçekleşmediği sürece diğer alanlardaki entegrasyonlar da tam anlamıyla başarıya ulaşmış kabul edilemez. Ekonomik özgürlüğünü, kendi kendine yetebilirliğini kazanmamış toplumların en küçük sosyolojik ve ekonomik sarsıntılarda çatırdaması muhtemeldir.

Entegrasyon sürecinin üç ayrı koldan yürütülmesi sürecin başarısı ile ilintilidir:

- Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye entegrasyonu,

- Türk halkı ve Suriyeliler arasındaki sosyal bağları ve iletişimi kuvvetlendirecek çift yönlü entegrasyon çalışmaları,
- Merkezi ve yerel yönetimlerin Suriyelilerin entegrasyonu adına yeni yönetmelikler belirlemesi, sürecin sağlam ilerlemesini sağlayacaktır.

Entegrasyon çalışmaları sacayağı gibi dengeli bir biçimde yürütülmediği takdirde süreç tökezlemelere uğrayacaktır. Türkiye’de yaşayacak Suriyelilerin sosyal hayata adaptasyonlarının artırılması; iyileştirilmiş sosyal ilişkilerin sağlanması ve yatırım yapmak isteyen bireylere sosyal güvence temin edilmesi, Türkiye adına ekonomik büyümenin önünü açacak faktörlerdir. Ekonomik büyüme ise entegrasyondaki başarılı adımlar sayesinde gerçekleşecektir.

Araştırma kapsamında, ekonomik entegrasyon sürecinin etkin aktörlerinden olan işletme sahiplerinin işgücü piyasasına dair ihtiyaçları belirlenmiş ve sorunların çözümüne dair öneriler geliştirilmiştir. Aşağıda listelenen öneriler sahaya dair en temel sorunları ve ihtiyaçları kapsamaktadır.

- Her sahada engel teşkil eden dil probleminin aşılması adına kamu dairelerinde Arapça bilen personel sayısının artırılması veya kurumlarda tercüman bulundurulması;
- İşletme sahiplerinin ticari gelişiminin önüne geçen dil engelinin ortadan kaldırılabilmesi için, çalışan bireylerin katılımına imkân sağlayabilecek saatlerde dil kurslarının düzenlenmesi;
- Meslek edindirme kurslarının ardından, bireylerin meslek sahibi olmaları yönünde bilgi ve desteğinden faydalanabilecekleri kurumsal yapıların oluşturulması;
- Diploma denkliğinin alım sürecini hızlandıracak uygulamaların geliştirilmesi;
- Yükseköğrenim mezunu “nitelikli” bireylerin mesleklerini geri kazanabilecekleri kuruluşlar ile işbirliklerinin sağlanması;
- Belediye, STK, üniversite ve diğer kuruluşlar arası işbirliklerinin sağlanarak sermaye sahibi Suriyelilerin işgücü piyasasına girişimci olarak katılımlarını teşvik edici projelerin üretilmesi;
- Sermaye sahibi Suriyeli ve Türk girişimcilerin işbirliklerini destekleyici uygulamalar ile ekonomik entegrasyonun sağlanması;

- Düzenli işletme denetimlerin yapılması ve kayıt dışı işletme açanlar için caydırıcı cezaların uygulanması;
- Kayıt dışı Suriyeli işletmelerin kayıt altına alınabilmesi adına kayıt giderlerinin azaltılması;
- Suriyeli işletmelerin en fazla şikayetçi oldukları işyerlerine ait müfrit kiralara dair düzenlemelerin oluşturulması ve denetimlerinin artırılması;
- İşletme sahibi Suriyeli işçi, işveren ve işletme sahiplerinin hak ve yükümlülüklerini öğrenebildikleri; işyeri açmak isteyen bireylerin ise ruhsat vergi levhası gibi prosedür işlemleri hakkında dil engeline takılmadan bilgi alabilecekleri kurumsal birimlerin oluşturulması;
- Göçmenlerin entegrasyonu için yürütülecek çalışmalarda belediyelere gerekli yetkinliğin ve fonun verilmesi;
- Girişimcilikte bulunmuş Suriyeli ve Türk işletme sahiplerine belirli olgunluğa ulaşılan kadar mentorluk hizmeti sağlanması;
- İşletmeler arasında milliyetçi müşteri dağılımının kırılması adına sosyal entegrasyon çalışmaları sayesinde önyargıların kırılması;
- Cinsiyet eşitliğinin olmadığı işgücü piyasasında, sayıları oldukça az olan kadın işletme sahiplerinin gelişimini destekleyici, en azından eşitlik sağlanana kadar pozitif ayrımcılığın uygulandığı yönetmeliklerin oluşturulması;
- İşyeri sahibi olma potansiyeli taşıyan ve bunu isteyen kadınları teşvik edici projelerin hayata geçirilmesi, araştırma kapsamında ekonomik entegrasyonu hızlandırıcı çalışmalar olarak derlenmiş önerilerdir.

SONUÇ

Türkiye, Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle kendisine sığınan yaklaşık 4 milyon Suriyeli’ye ev sahipliği yapmaktadır. Ekonomide konjonktür dalgalanmaları, işgücü piyasası, kayıt dışı ekonomi, istihdam, işsizlik, ithalat ve ihracat oranları Suriyelilerin Türkiye’ye gelmesiyle değişimlerin yaşandığı ekonomik alanlardır. Suriyelilerin uzayan sığınmacılık süresi, ekonomide bazı kayıplara yol açsa da yapılan piyasa araştırmaları göstermektedir ki bu süreçte piyasada olumlu değişimler de yaşanmıştır. Ekonomide gözlemlenen dinamizm, süreç hakkında net yargılarda bulunmanın hatalı bir yaklaşım olacağını göstermiştir.

Ekonomiye etkisi yoğun olarak hissedilen Suriyeli kitlesel göç hareketine hazırlıksız yakalanan Türkiye, Geçici Koruma altındaki Suriyelilerin hukuki statüleri, hak ve yükümlülüklerine dair yasal düzenlemeleri süreç içinde gerçekleştirmiştir. Müdahaleler kriz yönetimi şeklinde gerçekleştiğinden işgücü piyasasına dair düzenlemeler daha sonraki aşamalarda gündeme gelmiştir.

Bu çalışma kapsamında, İstanbul Fatih’teki Suriyeli işletme sahipleriyle işgücü piyasasına dair deneyimleri üzerine mikro düzeyde araştırma yapılmıştır. Yapılan mülakatlar ile Suriyelilerin işyeri sahibi olması; ekonomik, sosyal ve kültürel olarak irdelenmiştir. İşletme sahibi Suriyelilerin bu alandaki deneyimlerinin ekonomik entegrasyona ve işgücü katılımına nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Merkezi yönetimin vasıtasıyla Suriyelilerin entegrasyonunu sağlamak adına makro düzeyde çalışmalar yürütülüyor olsa da, Suriyeliler ile daha yakın ve interaktif iletişim içerisinde bulunarak sahaya dair sorunlar ve çözümler noktasında daha fazla gözlem fırsatı bulan yerel yönetimlerin, mültecilere yardım noktasında yetkinliğe sahip olmaması, sağlanan destekleri sınırlı kılmıştır.

İşyeri sahibi olmak isteyen Suriyeliler bürokratik işlemlerin yürütüldüğü süreçte öncelikle belediyeler ile muhatap olduğundan süreci baltalamamak adına ilgili kamu kurumlarında dil yeterliliğine sahip personelin bulunmasının faydalı olacağı görülmüştür. Bireyler, bürokratik engellerden ziyade, bürokratik işlemlerini hallederken dil engeline takılmaktan yakınmaktadırlar. Suriyeli girişimcilerin genellikle işyerlerinde Arapça levha, tabela veya menü ile çalışmalarını yaşanan dil probleminin bir diğer göstergesidir. Hem esnaf hem müşteri bakımından iletişim zorluğu yaşatan dil problemi iş piyasasında çözümü bekleyen sorunlar arasındadır.

Diğer bir açıdan ise yerel yönetimlerin, Suriyelilerin işyeri kurmalarını destekleyici birtakım esnek politikalar uygulanmaları konusunda yetkilendirilmeleri süreci destekleyici olacaktır. Zanaat veya ticaret ile uğraşan bireylerin, Türkiye’de de yetkin oldukları alanlarda işyeri açmalarına imkân tanınmalı ve ruhsat alma mevzuunda yaşadıkları zorlukların çözüme kavuşturulması yönünde çalışmalar yürütülmelidir. Nitekim Suriyeli tüccarların sahip oldukları eski bağlantılar ve kuracakları yeni ilişkiler ihracatın artışına katkı sağlayarak Türkiye ekonomisini olumlu etkileyecektir.

İşgücü piyasasında Suriyeli eleman çalıştırma kotasının %10 ile sınırlı oluşu, diploma denkliklerinin alımında yaşanan güçlükler ve çalışma izinlerinin kayıtlı buldukları il sınırında oluşu Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu zorlaştırmaktadır.

Suriyeliler için oluşturulan entegrasyon politikalarında, Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonuna dair düzenlemelerin gecikmeli olarak yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla yapılan bazı düzenlemeler henüz tam anlamıyla rayına oturmuş sayılmamakta ve bu durum aksaklıklar yaşanmasına sebep olmaktadır.

Suriyeli girişimciler ve Türk müşteriler arasında dil bilmezlik sebebiyle yaşanan iletişimsizlik, ekonomik entegrasyonu olduğu kadar sosyal ve kültürel entegrasyonu da sabote etmektedir.

Suriyelilere ait potansiyel sermayenin işgücü piyasasına girmesi aynı zamanda yeni istihdam alanlarının oluşmasına katkı sağlayacağından, işgücü piyasasında çok yönlü kazanım oluşturacaktır. Dolayısıyla girişimci potansiyeli taşıyan bireylerin bu alana teşvik edilmesi büyük önem arz etmektedir. Nitekim Suriyeliler için geleceğe yönelik sürdürülebilir stratejik ekonomik planlamalar yapılmadığı takdirde Türkiye’nin altından kalkmaya çalıştığı ekonomik maliyet giderek artacaktır.

Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonunda, kendi kendilerine yetebilirlikleri sağlandığı takdirde başarılı olunacağı kanısına varılmıştır.

Lisans mezunu veya meslek sahibi bireylerin kendilerine uygun iş sahalarına yönlendirilmesi, bilgi alabilecekleri yapıların oluşturulması ve bu yapıların varlığından bireylerin haberdar edilmesi ekonomik entegrasyon sürecinde, atılması mecburi olan ilk adımlardır.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler için makro düzeyde bir ekonomik entegrasyon politikasının bulunmaması, girişimcilik potansiyeli olan bireyleri işgücü piyasasının dışında

kalma riskini oluşturmaktadır. Girişimcilikte bulunmuş bireylerin ise, çalışmalarının sürdürülebilir bir yapıya entegre edilmesini güçleştirmektedir. Sermaye sahibi bir grup Suriyeli, işgücü piyasasına katılım kapsamında uzun vadeli bir perspektif ve sürdürülebilir bir güvence duymadığı için AB ülkelerine gitmenin yollarını aramaktadır. Halbuki; Suriye’de ticari alanda başarı göstermiş Suriyelileri, Türkiye’de ticari sahada tutmak Türkiye ekonomisine de katkı sağlayacaktır.

Eğitim ve sermaye sahibi Suriyelilerin işgücü piyasasına kanalize edilmesi, kazan-kazan yaklaşımıyla hem ekonomi piyasası hem de yatırımcı açısından kazanç sağlayacak bir stratejidir. Bireylerin girişimcilik ve yatırım alanlarına yönlendirilmesi adına makro düzeyde projelerin hayata geçirilmesi sosyo-ekonomik entegrasyonun başarıya ulaşmasını sağlayacaktır.

Ekonomik piyasa üzerinde gerekli incelemeler yapıldığında, Suriyelilere dair yalnızca ekonomik külfet oldukları önyargısının haksız bir yargı olduğu görülmektedir. İmkân tanındığı takdirde sermayesini Türkiye piyasasında değerlendirebilecek Suriyelilerin olduğu açık bir gerçektir. Bu vasıta ile hem Türkiye ekonomisi kazanç sağlayacaktır hem de istihdam artacaktır. İmknsızlık veya güvencesizlik gerekçesiyle sermayesini farklı ülkelerde değerlendirmek isteyen Suriyeliler ise Türkiye ekonomisi adına kayıp olarak değerlendirilebilir.

EKLER

EK 1 Katılımcılara Ait Kodlar ve Demografik Bilgiler

Katılımcı No	Gelinen Yer	Cinsiyet	Doğum Yılı	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Hanedeki Birey Sayısı	Çekirdek Aile Harici, Hanedeki Bireyler	Hanede Çalışan Birey Sayısı	Oturduğu İlçe/ Semt	Türkiye'ye Geldiği Yıl
K1	Suriye / Şam	E	1987	Yükseköğrenim	Evli	2	5	1 kardeş	1	Fatih/ Karagümrük	2015
K2	Suriye / Şam	E	1986	Lise	Evli	3	5	0	1	Fatih /Ali Kuşçu Mh.	2014
K3	Suriye / Şam	E	1949	Ortaokul	Evli	4	6	0	3	Fatih /Hirkai Şerif Mh.	2013
K4	Suriye / Şam	E	1999	Ortaokul	Bekar	0	2	1 kardeş	2	Fatih	2013
K5	Suriye / Şam	E	1989	Yükseköğrenim	Bekar	0	4	4 arkadaş	4	Fatih	2015
K6	Suriye / Şam	E	1993	Yükseköğrenim	Bekar	0	1	0	1	Fatih	2015
K7	Suriye / Şam	E	1982	Ortaokul	Evli	2	1	1 Kayınvalide	1	Fatih	2013
K8	Suriye / Şam	E	1964	Lise	Evli	2	5	1 kuzen	2	Fatih /Haliç cd.	2015
K9	Suriye / Halep	E	1990	Lise	Evli	1	3	0	1	Fatih /Haliç cd.	2014
K10	Suriye / Şam	E	1960	Ortaokul	Evli	4	6	0	1	Fatih/ Kocamustafapaşa	2018
K11	Suriye / Hama	K	1982	Yükseköğrenim	Evli	3	5	0	2	Maslak	2012
K12	Suriye / Dara	E	1987	Yükseköğrenim	Evli	3	5	0	1	Başakşehir/ Kayaşehir	2016
K13	Suriye / Şam	K	1974	Yükseköğrenim	Evli	4	6	0	1	Fatih	2013

Şekil 20: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

EK 2: Mülakat Formu

عزيمي المشارك ،

يتم إجراء هذا البحث من قبل جامعة مرمرة في معهد البحوث الإسلامية في الشرق الأوسط لأطروحة الماجستير. الغرض من هذه المقابلة هو البحث عن خبرات رواد الأعمال السوريين في مجال التسويق. سيعقد

إهذا العمل العلمي سرا بطريقة أخلاقية

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma; Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde hazırlanan yüksek lisans tezi için gerçekleştirilmektedir. Mülakatın amacı iş piyasasına girişimci olarak katılmış Suriyelilerin bu alandaki deneyimlerinin araştırılmasıdır.

Yürütülen bilimsel araştırmada; etik kurallar gereğince katılımcıların özel bilgileri gizli tutulacaktır.

Katılımcı No:

İşyeri Bilgileri:

1. **Uyruk**

2. **Geldiği Yer**

3. **Cinsiyet**

- Kadın
- Erkek

4. **Doğum Tarihi**.....

5. **Eğitim Durumu**

A. Okuryazar

B. Okuryazar Değil

A. Okuryazar ise en son bitirdiği okul?

- Okul bitirmedim
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Yüksek Öğrenim (Üniversite)

6. **Medeni Durum**

- Bekâr
- Evli

6a. Evli iseniz eşiniz yaşıyor mu?

- Evet
- Hayır

6b. Eşiniz yanınızda mı?

- Evet
- Hayır

6c. Çocuğunuz var mı?

- Hayır
- Evet

6d. Evet ise kaç çocuğunuz var?

7. **Ailedeki birey sayısı**

8. **Ailede eş ve çocuklar dışında yaşayan var mı?**

- Evet Evet, ise kaç kişi.....
- Hayır

9. **Oturduğunuz evde kaç aile yaşıyor.....**

10. **Ailede çalışan kişi sayısı, kimler.....**

11. **Oturduğunuz İlçe**

12. Oturduğunuz Semt.....

13. Türkiye'ye hangi yıl geldiniz

- 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018

Mülakat Soruları

1. Türkiye'ye gelmeden önce ne iş yapıyordunuz?

Sektör:

İş Tanımı:

İşteki Statü:

2. Suriye'deki ekonomik durumunuz nasıldı?

3. Türkiye'ye geldikten sonra neler yaşadınız?

Göç Süreci:

Yerleşme:

Aile yaşamı:

4. İş yeri türünüz nedir?

5. Bu işi hangi yılda kurdunuz?

6. İş yeri kurarken bu bölgeyi tercih etmenizin sebebi nedir?

7. Bu iş yerinde kaç kişi çalışıyorsunuz?

8. Bu işi kurmaya nasıl karar verdiniz? Sermayeniz var mıydı?

9. Kararınızı etkileyen kişiler oldu mu, oldu ise kimler?

10. İş kurmanıza öncülük eden veya destek aldığınız kimseler var mıydı?(Maddi/ Manevi)

11. İş yeri ortağınız var mı?

12. İş kurarken ne tür tecrübeleriniz oldu? Zorluklar yaşadınız mı? Neler?

13. Bu işi kurarken hedefleriniz nelerdi? Aileyi geçindirmek, Suriyeli hemşerilere ihtiyaçlarını temin etmek, diğer sebepler...

14. İş yeri kurarken hayal ettiğiniz hedeflere ulaştınız mı?

15. Ulaşamadıysanız sizce sebepleri nelerdi? Sizden kaynaklanan nedenler mi, piyasadaki kaynaklanan sorunlar mı veya başka bir şey midir?

16. İşlerinizdeki durumu tasvir eder misiniz? Kazancınızdan memnun musunuz?

17. Sattığınız ürünler kime hitap ediyor

18. Ürünleriniz/ yemek tarzınız genel olarak hangi ülkenin kültürüne ait? Neden?
19. Müşteriniz ağırlıklı olarak Türk mü, Suriyeli mi?
20. İş yeriniz kira mı? Kira ise ne kadar? Kira miktarınız ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
21. Esnaf çevresi ile ilişkileriniz nasıl? Sorun yaşadığınız oluyor mu?
22. Genel olarak Türkiye’de iş kurmak ile ilgili ve iş piyasasına dair gözlemleriniz nelerdir?
23. İş yeri kurmak isteyenlere önerileriniz nelerdir?
24. Suriye’deki savaş sona erse Türkiye’deki işinize devam mı edersiniz, Suriye’ye dönmeyi mi tercih edersiniz?

KAYNAKÇA

Kitap

Erder, S(2018). **Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye Türkiye’de Değişen İşkân Politikaları**. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, M.M. (2015). **Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum**. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M.M. (2018). **Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi**. 1.Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). “Uluslararası Göç Hukuku”, Uluslararası Göç Örgütü.

Karpat, Kemal. “Önsöz”. **Türkiye’nin Göç Tarihi**. M. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya (drl.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2015, ss.xxiv-xi.

Keleş, R. (1996). **Kentleşme Politikaları**. 16. Baskı. Ankara: İmge Yayınevi.

Lee, E. S. (1969) “A Theory of Migration”. J.A. Jackson (der.) **Migration** içinde. Great Britain: Cambridge University Press, 283-297.

Odman, T. (1995). **Mülteci Hukuku**. 15. Baskı. Ankara: AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Sinha, V.N.P. and Ataulah MD. (1987) **Migration- An Interdisciplinary Approach**, (First Edition), Delhi: Seema Publications.

Sürekli Yayın

Kızıl, Ö, Cengiz Dönmez. (2017). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetleri ve sosyal bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlendirilmesi. *International Journal Of Education Technology and Scientific Researches*. Sayı 4. Ss: 207-239. <http://www.ijetsar.com/download/article-file/398441> (18 Mart 2019).

Bauder, H. (2005). Habitus, Rules of the Labour Market and Employment Strategies of Immigrants in Vancouver, Canada. *Social&CulturalGeography*. Vol 6. Sayı 1. Ss: 81-97. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1464936052000335982> (13 Nisan 2019).

Akgül, T, Hilmi Etc. (2017). İstihdam Olasılığını Belirleyen Faktörlerin Etkisi Kadın ve Erkeklerde Aynı Mı? 2004 Ve 2013 Hane halkı İşgücü Anketleri Üzerinden Bir Analiz. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. Vol 6. Sayı 1. Ss: 118-133. https://www.researchgate.net/publication/330355081_ISTIH DAM_OLASILIGINI_BELIRLEYEN_FAKTORLERIN_ETKISI_KADIN_VE_ERKEKLERDE_AYNI_MI_2004_VE_2013_HANEHALKI_ISGUCU_ANKETLERI_UZERINDEN_BIR_ANALIZ (24 Mart 2019).

Altuğ, B. (2018). BM'den komşu ülkelerdeki Suriyeliler için 5,5 milyar dolar yardım çağrısı. AA Haber Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmden-komsu-ulkelerdeki-suriyeliler-icin-5-5-milyar-dolar-yardim-cagrısı/1335628> (31 Mart 2019).

Arslan, A. (2007). Avrupa'dan Türkiye'ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920). Güvenlik Stratejileri Dergisi. Sayı 5. Ss: 8-41. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrjtj/article/view/5000098932/5000092188> (23 Mart 2019).

Aygül, H.H. (2018). Mülteci Emeğinin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi. Vol 9. Sayı 20. Ss: 68-82. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/430660> (16 Mart 2019).

Bağ, M. (2019, 28 Ocak). Erdoğan: Mültecilere 35 milyar dolar kaynak aktardık. Euronews Gazetesi. <https://tr.euronews.com/2019/01/28/erdogan-multecilere-35-milyar-dolar-kaynak-aktardik>

Başkan, Y. (2014). İstanbul'un Fethi ve Yahudiler. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi. Vol 11. Sayı 3. Ss: 64-84.

https://www.academia.edu/9784162/%C4%B0stanbulun_Fethi_ve_Yahudiler (6 Şubat 2019).

Berlin, C. (2016). Osmanlı Devleti Hakkında Yazılmış XVI. Asra Ait İbranice Bir Kronik. N. Arslantaş (çev). Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Vol 16. Sayı 2. Ss:351-380. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/265308> (14 Nisan 2019).

Bianet. (3 Nisan 2016). "1'e 1 Mülteci Değişim" Uygulaması 4 Nisan'da Başlıyor. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/173583-1-e-1-multeci-degisim-uygulamasi-4-nisan-da-basliyor> (5 Mayıs 2019).

BirGün. (20 Şubat 2019). Süleyman Soylu, Türkiye'de doğan Suriyeli sayısını açıkladı. <https://www.birgun.net/haber-detay/soylu-turkiyede-405-bin-521-suriyeli-cocuk-dogdu.html> (10 Nisan 2019).

Çiçek, A. (2013). Türklerde İskân Siyaseti. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. Vol 6. Sayı 2. Ss: 29-46. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/300741> (5 Şubat 2019).

Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki Statüsü. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Vol 6. Sayı 2. Ss: 3-20. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/344251> (5 Şubat 2019).

Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri. Erzincan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Vol 1. Sayı 1. Ss: 17-27. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/468049> (9 Şubat 2019).

Ergüven, N.S. ve B. Öztunalı. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Vol 62. Sayı 4. Ss: 1007-1061. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf> (4 Şubat 2019).

Geçici Koruma Kanunu Yönetmeliği. (2014,22 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 29153). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf>

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik.(2016,11 Ocak). Resmi Gazete (Karar Sayısı: 2016/8375).<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>

Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi. Vol 7. Sayı 13. Ss:680-705. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/390348> (4 Mart 2019).

Karabulut, R, Mahmut Açak. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Ekonomik Maliyeti (2011-2017). Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. Vol 8. Sayı 1. Ss:131-144. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/546563> (7 Nisan 2019).

Koç, M, İbrahim Görücü, Nihat Akbıyık. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi. Vol 5. Sayı 9. SS: 25-90. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/307115> (5 Şubat 2019).

Korkmaz, M. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri Ve Değerlendirmeler. Sosyal Güvence Dergisi. Vol 7. Sayı 13. Ss:59-83. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/456648> (14.05.2019).

Kula, S, Bekir Çakar. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. Vol 6. Sayı 12. Ss:192-210. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1449663814.pdf> (12 Nisan 2019).

MEB Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri Genelgesi. (2014, 23 Eylül). MEB Mevzuat (Sayı: 10230228/235/4145933). <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>

Milliyet. (20 Kasım 2015). Yunan Donanması Ege'de Mülteci Botunu Batırdı. <http://www.milliyet.com.tr/yunan-donanmasi-ege-de-multeci-botunu-aydin-yerelhaber-1073056/> (20 Kasım 2018).

Özdemir, E. (2018). Suriyeli Mülteciler Krizinin Türkiye'ye Etkileri. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi. Vol 1. Sayı 3. Ss: 114-140. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/391843> (5 Nisan 2019).

Türk Ticaret Kanunu. (2011, 14 Şubat). Resmi Gazete (Sayı: 27846). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf>

Uluslar Arası İş Gücü Kanunu. (2016, 13 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 29800). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>

Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu.(2013, 11 Nisan). Resmi Gazete (Sayı:28615). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun. (2003, 6 Mart). Resmi Gazete (Sayı:25040). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4817.pdf>

Diğer Yayınlar

ILO. (2015). World Employment Social Outlook. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_337069.pdf

DSP ve İGAM. Kendi Kendine Yeterliliğe Yönelik Çalışmalar: Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Ekonomik Katılımı. 2019.

İNGEV. Suriyeliler Tarafından Kurulan Şirketler İçin Potansiyel İyileştirme Alanları. 2017.

Del Carpio, X, Mathis Wagner. "The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market", World Bank Group: Policy Research Working Paper. 2015. <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/54522>

Taş, H.Y, Mahmut Küçüköğlü, Selami Özcan. (2016). Türkiye'de Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Barınma ve İstihdam Sorunları. I. Uluslararası Gerçek Ve Umut Arasında Suriyeli Mülteciler Sempozyumu. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi, Ss: 2-17. https://www.researchgate.net/publication/326978382_Turkiye'de_Bulunan_Suriyeli_Gocmenlerin_Barınma_ve_Istihdam_Sorunlari

AFAD. (2017). Kamp içi ve Kamp Dışı Suriyelilerin Hane Halkı Reislerinde Cinsiyet Dağılımı. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf (5 Nisan 2019).

AFAD. (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf (20 Mart 2019).

AFAD. (2019). Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu/kelime/> (12 Mayıs 2019)

Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). Kanunlarla Türk Vatandaşlarına Hasredilen ve Yabancıların Çalışmalarının Yasak Olduğu Meslek ve Görevler. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/uigm/yabancilar/yabancilara-yasak-meslekler/> (5 Mayıs 2019).

SIAD Kurucularından Halit Babilli: Suriyeli Girişimcilerin Çıkarları. (2017). [http://siad-online.com/Show/Event/1558/Halit%20Babilli,%20Siad%27%C4%B1n%20kurucular%C4%B1ndan%20biridir:%20Suriyeli%20giri%C5%9Fimcilerin%20%C3%A7%C4%B1karlar%C4%B1na%20sponsor%20olan%20ve%20g%C3%BC%C3%A7%C3%BC%20bir%20/ar](http://siad-online.com/Show/Event/1558/Halit%20Babilli,%20Siad%27%C4%B1n%20kurucular%C4%B1ndan%20biridir:%20Suriyeli%20giri%C5%9Fimcilerin%20%C3%A7%C4%B1karlar%C4%B1na%20sponsor%20olan%20ve%20g%C3%BC%C3%A7%C3%A7%C3%BC%20bir%20/ar) (12 Nisan 2019).

Avrupa Birliğinden 3 milyar Euro geldi mi?. (2019). <https://multeciler.org.tr/avrupa-birliginden-3-milyar-euro-geldi-mi/> (9 Nisan 2019).

BMGK. (1949). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (5 Şubat 2019).

BMGK. (1950). Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/114-multecilerin-hukuki-durumuna-dair-sozlesme/> (9 Şubat 2019).

BMGK. (1991). Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme. <http://www.goc.gov.tr/files/files/T%C3%BCm%20G%C3%B6çmen%20İşçilerin%20ve%20Aile%20Fertlerinin%20Hakları%20Korunmasına%20Dair%20Uluslararası%20Sözleşme.pdf> (8 Şubat 2019).

BMMYK. (1958). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme. <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1in%C4%B1sk%C4%B1sozlesme.pdf> (5 Mayıs 2019).

BURSA VALİLİĞİ. (2017). Yol İzin Belgesi Hakkında Karar Duyurusu. <http://www.bursa.gov.tr/yol-izin-belgesi-hakkinda-karar-duyurusu> (2 Mart 2019).

Diñer, O.B, Vittoria Federici, Elizabeth Ferris, Sema Karaca, Kemal Kirişci, Elif Özmenek Çarmıklı. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye, Sonu Gelmeyen Misafirlilik. USAK. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/USAKBrookings-report-final-version14November13.pdf> (8 Nisan 2019).

Özipek. B.B. (hızl). (2018). Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi. UTESAV Sığınmacılar ve Ekonomi Çalıştayı. İstanbul. http://www.utesav.org.tr/dosyalar/web_dosya/Suriyeli-Siginmacilar-ve-Turkiye-Ekonomisi-Raporu.pdf (2 Ocak 2019).

Erdoğan, M, Can Ünver. (2015). Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti Ve Önerileri. TİSK. <https://www.tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf> (5 Mart 2019).

Erdoğan,S, Gülay Toksöz. (2013). Kadınların görünmeyen emeğinin görünen yüzü; Türkiye'de Ev İşçileri. ILO. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_229178.pdf (16 Nisan 2019).

EUROPEN COMMISSION. (2019). AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Hakkında - Nasıl yardım ediyoruz? <http://echo.info.tr/> (9 Nisan 2019).

Geçici Koruma Altındayken Türkiye'ye Giriş-Çıkış Yapılabilir mi?. (2018). <https://multeciler.org.tr/gecici-koruma-altindayken-turkiyeye-giris-cikis-yapabilir-miyim/> (2 Mart 2019).

GİGM. (2015). Geçici Koruma Kimlik Belgesi. http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzenlecek-belgelerbelge_409_546_555 (31 Aralık 2019).

GİGM. (2015). Geçici Korumanın Unsurları. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095_icerik (31 Aralık 2018).

GİGM. (2015). Gönüllü Geri Dönüş İşlemleri. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gonullu-geri-donus-islemleri_558_560_8968_icerik (2 Mart 2019).

GİGM. (2015). Türkiye’de Geçici Koruma. http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097 (7 Mayıs 2019).

GİGM. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu http://www.goc.gov.tr/icerik3/genel-mudurluk_273_274_275 (23 Şubat 2019).

GİGM. (2019). Geçici Barınma Merkezlerinde Yaşayan Suriyelilerin Dağılımı. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (16 Mart 2019).

GİGM. (2019). Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (2 Nisan 2019).

GİGM. (2019). Göç Tarihi. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380 (26 Ocak 2019).

GİGM. (2019). İkamet İzinleri. http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik (16 Mart 2019).

GİGM. (2019). Türkiye’de Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeli Sayısı. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 (16 Mart 2019).

GİGM. (2019). Yıllara Göre Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (1 Mayıs 2019).

Grafiklerle: Suriye'de 8. yılına giren savaş. (2018).

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137> (3 Mart 2019).

IOM. (2018). Migrants’ Presence Monitoring (MPM Turkey). <https://turkey.iom.int/sites/default/files/sitreps/05-18-Sitrep.pdf> (20 Şubat 2019).

IOM. Türkiye Hakkında. <https://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda> (3 Mart 2019).

İNGEV. (2017). Suriyeliler Tarafından Kurulan Şirketler İçin Potansiyel İyileştirme Alanları. http://ingev.org/raporlar/Suriyeliler_Tarafından_Kurulan_Sirketler_Icin_Potansiyel_Iyilestirme_Alanlari.pdf (17 Ocak 2019).

İNGEV. (2019). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Araştırması. <http://ingev.org/basimbultenleri/%C4%B0NGEV-denKurumsalSosyalSorumlulukArastirmasi.pdf> (7 Nisan 2019).

Kavas,A, İlderya Avşar, Omar Kadkoy, Eren Çağdaş Bilgiç. (2019). İstanbul’da Suriyeliler ve Savaş Sonrası Suriye Gettoları Final Raporu. TEPAV. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1556426663-5.TEPAV_Istanbulda_Suriyeliler_ve_Savas_Sonrasi_Suriye_Gettolari.pdf

Kamu Denetçiliği Kurumu, (2018). Türkiye’deki Suriyeliler, Özel Rapor. Ankara

KIZILAY. (2017). Göç İstatistik Raporu. https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf

KIZILAY. (2017). Kızılay Kart 850.000’den Fazla Sığınmacıya Ulaştı. <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3723> (31 Mart 2019).

- KIZILAY. (2017). Türkiye'deki Sosyal Uyum Yardımı. <http://www.essncard.com/tr/powerofpartnerships/> (7 Nisan 2019).
- KIZILAY. (2018). Kızılay ve UNDP'den Suriyeliler İçin İşbirliği. <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4420> (7 Nisan 2019).
- Mülteciler Avrupa'ya Nasıl Gidiyor?. (2018). <https://multeciler.org.tr/multeciler-avrupaya-nasil-gidiyor/> (19 Ocak 2019).
- Nurcan, E.s. (2012). Mülteciler: Yerleşemeyen, Gidemeyen ve İstenmeyen İnsanlar. Academia. https://www.academia.edu/3460308/M%C3%BClteciler_Yerle%C5%9Femeyen_Gidemeyen_ve_%C4%B0stenmeyen_%C4%B0nsanlar (4 Şubat 2019).
- Orhan, O, Sabiha Senyücel Gündoğar. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. ORSAM-TESEV. Ankara. http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf
- Öztürkler, H, Türkmen Göksel. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme. Ankara. ORSAM. <https://orsam.org.tr/tr/suriyeli-multecilerin-turkiye-ye-ekonomik-etkileri-sentetik-bir-modelleme/>
- SETA. (2018). Suriyeli Çocukların Yıllara Göre Eğitim Verileri ve Okullaşma Oranları. <https://www.setav.org/suriyeli-cocuklarin-yillara-gore-egitim-verileri-ve-okullasma-oranlari/> (22 Nisan 2019).
- Taş,H.Y, Selami Özcan. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi. Vol 7. Sayı 17. Ss: 37-54. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/468350> (21 Nisan 2019).
- TEPAV- TOBB. (2018). Suriye ortak sermayeli kurulan şirketlerin sayısı ve Suriye ortak sermayesi miktarı. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1547704903-2.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Kasim_2018.pdf (21 Mayıs 2019).
- TEPAV. (2018). Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni Suriye Sermayeli Şirketler. https://www.tepav.org.tr/upload/files/15305181213.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Mayis_2018.pdf (21 Mayıs 2019).
- TEPAV. (2019). Yabancı Sermayeli Şirketler Bülteni Suriye Sermayeli Şirketler. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1556518101-9.TEPAV_Suriye_Sermayeli_Sirketler_Bulteni_Mart_2019.pdf (10 Nisan 2019).
- TÜİK. (2018). İşgücüne katılma oranı. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=qqBbcvQGqGjIhbc9pZPXt0nsqqyJkG1r06KJ2H8LF7GnQML2PCsv!1226325924?id=30681> (11 Nisan 2019).
- TÜİK. (2019). , İşgücü İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> (29 Nisan 2019).
- Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. (2019). <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (15 Mart 2019).

Uluslararası Sözleşme, (2004). Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme. Karar Sayısı: 2004/7502 , Sayı: 25516

UN WOMEN-ASAM. (2018). NeedsAssessment of SyrianWomenandGirls Under TemporaryProtectionStatus in Turkey. http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2017/femmesenpolitique_2017_english_web.pdf?la=en&vs=1123 (18 Mart 2019).

UNHCR. (2014). II. Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel çapta zorla yerinden edilenlerin sayısı ilk kez 50 milyonun üzerine çıktı. <https://www.unhcr.org/tr/12772-ii-dunya-savasi-sonrasi-donemde-kuresel-capta-zorla-yerinden-edilenlerin-sayisi-ilk-kez-50-milyonun-uzerine-cikti.htm> (2 Şubat 2019).

UNHCR. (2018). Total Persons of Concernby Country of Asylum. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (13 Aralık 2018).

UNHCR. (2019). Figures at a Glance. <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html> (5 Şubat 2019).

UNHCR. (2019). Registered Syrian Refugees. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (15 Mart 2019).

UNHCR. (2019). Syria Regional Refugee Response. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (30 Mart 2019).

UNHCR. (2019). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Nüfus Grafiği. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (20 Mayıs 2019).

UNHCR. (2019). Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Nüfusun Kadın-Erkek Dağılımı. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (15 Mayıs 2019).

UNHCR.(2019). Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Yaş Grubu Dağılımları. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> (20 Mart 2019).

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı SUY. (2018). <https://muhcer.org.tr/yabancilara-yonelik-sosyal-uyum-yardimi-programi-suy/> (31 Mart 2019).

Yıllara Göre Suriye Arap Cumhuriyeti Nüfusu. (2012). <https://www.nufusu.com/ulke/suriye-arap-cumhuriyeti-nufusu> (25 Kasım 2018).

Yücel, A, Cecilia Utaş,Gretchen Luchsinger, İbrahim Vurgun Kavlak, Iris Bjorg Kristjansdottir,Sabine Freizer. (2018). Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi. BM Kadın Birimi. <https://www.raporlar.org/turkiyede-gecici-koruma-altindaki-suriyeli-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-ihciyac-analizi-sgdd-bm/>